

TARTALOM

▶ 3	VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ	
	Napfelkelte, Lelkem fája, Sóstói úti fák, Nem kenyerem	(versek)
▶ 5	RAKOVSKY ZSUZSA	
	Novella, Víz	(versek)
▶ 8	GYÓRI LÁSZLÓ	
	Azonosság, Régi költők dicsérete	(versek)
▶ 10	FALUSI MÁRTON	
	EDITáfium	(vers)
▶ 15	BECK TAMÁS	
	Halottak napja, Kapcsolat, Neked a duplája	(prózák)
▶ 19	KUKORELLY ENDRE	
	Itt alszik, Ki az aki, Sírás miatt náthás, Ha odaállna az égből	(versek)
▶ 22	NÓGRÁDI GÁBOR	
	Új gond, Sok baj, Harmónia, Semmiség	(versek)
▶ 24	ACZÉL GÉZA	
	(szino)líra: alagsor, aláhúzó, aláír, alapít, alapos, alaposan	(versek)
▶ 26	VÁRNAI RÉKA	
	Mandenka	(prózák)
▶ 29	CSONTOS MÁRTA	
	Próbakövek, Kompromisszum-készség, Verslapok	(versek)
▶ 31	JENEI GYULA	
	Lobo, a farkas, Sakk	(versek)
▶ 34	BÁLINT TAMÁS	
	Lávsztori	(versesregény-részlet)
▶ 37	JÓZSA PÉTER	
	Ketten a buszon	(elbeszélés)
▶ 43	POCSUVALSZKI ALIZ	
	Két fröccs, Nincs, Szorosabbra gomboltalak, Családi ebéd	(versek)
▶ 46	TURAI LAURA	
	Penge, Nimród	(versek)
▶ 48	SOLYMOSI BÁLINT	
	A Rózsafüzér Királynője, avagy egy utazó napjai	(versek)
PAPÍRHAJÓ		
▶ 51	VARGA ÁGNES	
	Addig csendkirály volt	(elbeszélés)
▶ 53	AYHAN GÖKHAN	
	Beteg vagyok, Kabalaállat, Mi az?, Szappandróma	(versek)
▶ 55	SZEPESI DÓRA	
	Kilépni a sorból – Beszélgetés Szabó Tibor Benjáminnal az új kamaszregényéről (is)	
▶ 57	LAKATOS ISTVÁN	
	Kedélyes agyalágyultság – Neil Gaiman: Szerencsére a tej	(kritika)

59	DANI ERZSÉBET	MŰHELY
	Identitásgerinccel a kételkedő azonosságtudat ellen – Benedek Elek: Édes anyaföldem! (tanulmány)	
66	MARKÓ BÉLA	
	Magyar törésvonalak – Bánffy Miklós emlékirata	(esszé)
72	KÁNTOR LAJOS	
	Egyetemeim	(esszé)

81	BASICS BEATRIX	
	Oroján István kiállítása a Munkácsy Múzeumban	(esszé)
85	POTOZKY LÁSZLÓ	SZÍNHÁZ
	Sztrodzsegon	(dráma)
103	PETHŐ ANITA	FIGYELŐ
	És az Ige előtt mi volt? – Esterházy Péter: Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat	(kritika)
105	BORSOS J. GYÖNGYI	
	Tükör által – Szakács István Péter: Elízium panzió	(kritika)
108	FEKETE MARIANNA	
	A disznóvágás metaforája – Novák Zsüliet: Disznó vallomások	(kritika)
110	SZABÓ ISTVÁN ZOLTÁN	
	Valami történet? – Mán-Várhegyi Réka: Boldogtalanság az Auróra-telepen	(kritika)
112	MOLNÁR ILLÉS	
	Bezúzott tükrök mosolyognak – Bajtai András: Kerekabb napok	(kritika)

Lapunk a következő internetcímen érhető el:
www.barkaonline.hu

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ ◀

Napfelkelte

Mint mikor a könyvet tűz emészi,
 leveleit láng lapozza végig,
 úgy vajódik kiunk közt a hajnal,
 ökömérben gázol a nap térdig.
 Szó és kellem mind sebezhetetlen,
 a vér sem vér, csak a tűz előkéje.
 Lain, lehet a hűletetlent hiúni –
 így válik a tenger csoda-kékje.
 A nap felkapaszkodik égére,
 vérhetetlen, steril tűz az arca.
 Mindkét szemem megbolondul érte,
 ráfagyódom, porra' égek rajta.

Vári FABIÁN LÁSZLÓ

Lelkem fája

Nincs már énnekem kenyerem.
Tenyerem van csak, tenyerem,
fél csillag formájú éhes ujjak,
szépséges selymek alá bújnak,
becézni való bőrre vágynak,
halmokra, drága hajlatokra,
ahol kedvükre legelhetnek.
Lelkem fája hadd hajladozna
haszna alatt a szerelemnek.

Sóstói úti fák

A 60 éves Jánosi Zolinnak

A sóstói úti fák összeborulnak
jöttödre, mintha sorsuk hordanád.
Hanem a campus kapuján túl gond van:
vadmellek vakui villognak reád.

Hozzászokhattál már itt az ünnepléshez.
Ámorító közeg, varázsos vidék.
Tarka szíromszoknyák rejtekében
nézd, hogy billegnek a bolondos bibék.

Jöhetne néha csöpp tavasz az őszben –
ősgyepet szántani lenne csak jó!
Opálos harmatot vetni jó földbe!
De megvár még minket az a hajó?

Ha itt hagy is, mégis beszéljünk róla,
míg el nem szunnyad fészkén a fény,
míg késni nem kezd a kozmikus óra,
míg szívünk a taplótól nem lesz kemény.

Mert a szerelem rombuszait egyszer
átszabja Valaki meddő körökre.
Sírás kezdődik akkor és jajgatás,
akkor vesztí népét el az Úr – örökre.

Nem kenyerem

Nem kenyerem nekem
a párolt csirkemell,
a gyomor mámore
magasba nem emel.
De nincs ahhoz fogható
püspökfalat,
ha matathatok intim,
szép selymek alatt.

RAKOVSKY ZSUZSA ◀

Novella

Mikor kimentem
a konyhába vízért, ott állt a hallban.
(Pedig posztópapucsban mentem át
a hideg pvc-padlón, hogy meg ne hallja,
de hát hiába, biztosan lesett rám.)
Megint csak sírt, elkapta a karom
(a víz kiömlött, rá a pongyolámra)
és kért, hogy kezdjük újra. Vagy ha nem,
legalább most az egyszer még menjek be hozzá,
egy órára vagy csak egy félre, nem tovább.
Hogyha nem akarom, hozzám sem ér, csak
a lélegzetemet szeretné hallani,
mert már három napja nem alszik, és hogy akkor
biztosan el tud aludni, mondta.
Értsd meg, nem lehet, mondtam, nem hagyhatom magára
a betegemet, mondtam. Ez nem volt igaz, persze,
nyugodtan ott hagyhattam volna, mélyen
aludt a morfiumtól.
Akkor már nem tehettem semmit érte,
csak ültem és figyeltem,
hogy lélegzik-e még, mintha az én
figyelmem lenne a horgony, amely
nem engedi kisodródni a semmibe.
Persze, már akkor is
sejtettem, hogy csak áltatom magam.
Akár be is mehettem volna, mint ahogy
egy párszor be is mentem már korábban,
mert azt reméltem,
hogy ezzel legalább egy kis időre
lecsillapítom azt a hangtalan könnyörgést,
amely egyfolytában utánam nyújtogatta
a csápjait az ajtórés alatt.
De most úgy éreztem, nem tudnám elviselni
a hideg izzadságát, a könnyörgő
kutyaszempárt, a suttogást, a sírást.
És – igen, azt hiszem, valami gyűlölet,
az is munkált bennem, és így akartam

bosszút állni a sorson, vagy hát nem is tudom,
 hogy kin, elég az hozzá, hogy mikor
 megint csak rákezdte, hogy kezdjük újra,
 „Soha, érted, soha! Ne is reménykedj!”,
 sziszegtem, és kitéptem a karom
 a szorításából.

Éjfél volt, szellemóra,
 ahogy ültem az ágy nál, azt hiszem,
 elalhattam pár percre, mert mikor
 föleszméltem, már ott volt az a nagy fény
 a panel ablakában,
 akár egy ellipszis alakú angyal,
 föltéve, hogy vannak zöld angyalok.
 És akkor – magam sem tudom, miért, de
 reménykedni kezdtem: talán azért, mert
 olyan furcsa volt az a fény – egy pillanatra
 elhittem, hogy vannak csodák.
 Hogy nem mindig az történik, ami
 az előzményekből következik,
 valami vagy valaki néha mégis
 benyúl a fogaskerek közé... Szerintem
 az is a fény miatt volt,
 hogy nem azonnal vettem észre, hogy már
 nem lélegzik. És tudod, mi a furcsa?
 Később kiderült: percre pontosan
 ugyanakkor mentek el mind a ketten.
 Legfeljebb egy-két perc lehetett a különbség.
 Az a zöld fény világított nekik,
 távozóban, pedig
 végül persze nem angyal volt, hanem
 az új Sörbár reklámja (éppen aznap
 délután nyílt meg a szemközti házban)...

Víz

Mert minden víz álombeli vizek
 testvére, végtelenség jelképe, halhatatlan
 lények kék lakhelye, az elveszett
 magzati éden a tudattalanban.

Sportuszodákban a feszített víztükör
 rücskös falak közé zárt téglalapja,
 vagy nyári dél tűzében tündököl,
 szilánkosan törik a víz sötét smaragdja,

ha gyöngé hús hasítja, mint a kés –
 strandlabda pillanatnyi égiteste
 fúrja magát fölötté a harsány kékbe, és
 a holdfény rezzenetlen halotti tükre este.

Csiszolt kőlap, sima és mozdulatlan.
 Télen homályos és barlangszerű
 terem, a lámpák párafoglalatban.
 Nyáron beton és szúrós sárga fű

a medencék körül, nyirkos törölközőn
 hevernek csukott szemmel, mint a holtak.
 Holttestekkel borított harcmező
 felett tart szemlét a Napóleon Nap.

Süket tengermoraj a fejest ugró fülében,
 ahogy a víz fölötté összezárul.
 Szívgyörcs, polip halál les rá a mélyben,
 aki egy önfeledt percért lemond magáról.

Az óvatosnak csúszkáló hideg sáv:
 előbb bokáig, aztán derékig, állig ér föl.
 De még így is rövid, viszonylagos szabadság
 kötöttségektől és nehézkedéstől.

Csupasz köldök, napot addig sosem
 látott bőrfelület a fényre tárva.
 Hosszú combok arisztokráciája,
 lép a medenceszélen gőgösen.

A víz visszfénye játszik mindenben,
 a gonosz istennő jár-ke a fényben.
 Csúnyának és öregnek lenni szégyen,
 suttog a gúnyos, csillogó elem.

A női öltöző nyirkos homálya.
 Finom fénytűkkel szúrta át a nap.
 Még láttam, a gyerekkor gyöngéd ragaszkodása,
 aranygyűrű, gyorsan süllyed a víz alatt.

Két egyenlő erő metszéspontjában álltam,
 kerestem az egyensúlyt, s azóta sem találtam.

Azonosság

Olyan vagyok, mint a többiek.
Jöhet bánat vagy káröröm,
egy szikrát se különbözöm
se ebben, se abban tőletek.

Nem leszek más, amikor kitör
a tereken, a földeken
a gyűlölet, a förtelem,
a gázság, a bűn mindenből.

Ilyen vagyok. Ilyenek vagyunk.
Ettől lehet-e, s hogy lehet
menekülni, a gyűlölet
elhagyja-e szívünk és agyunk?

Hol a vége, hol a kezdete,
hol ereszt gyökeret a bűn?
A kés miféle köszörűn
fenődik, hogy öljünk majd vele?

Legszebb öröm a káröröm,
legjobb bánat a másoké.
A szívetekbe ások én,
magamhoz így nem lesz közöm.

Magamhoz mégis van közöm,
lehet, hogy mégis más vagyok:
gyűlölök, szeretek, olvadok,
s jóvá vés majd az ötvösöm.

Gyűrű vagyok ujjatokon,
az ujjatokra simulok.
Gyűrű vagyok és nem hurok.
Ne húzzatok le! Bizalom.

A régi költők dicsérete

Kipróbált, régi jó költőket
fogatok egyre rendületlen,
az ódon, ami gyönyörködtet,
a hajdani az, ami egyben
most is mai az én szememben,
a szikla, amelyen megállhat
bizton az ingatag költészet;
nyugalmat kereshet magának,
ahonnan bízvást tovaléphet.

Ha Villon mesterre ismertek
mindjárt a saját soraimban,
nem tévedtek, s ha jól figyeltek,
azt is látjátok: így akartam.
Koponyája a föld alatt van,
de hogy merre, nem tudja senki.
Hol van Villon, a faragatlan?
Rá tudok mindörökre lelteni.

Másra is épp így rátalálok.
Mennyi jó költő, mennyi mester!
Megszoktam őket, mit se várok,
új döbbenet aligha tölt el.
Miért olvassak oly újat, mely
értelmét csalfa mélybe ássa?
Értenem kéne ép eszemmel,
ami az elme játszatása?

Bocsássatok meg, drága frissek,
hogy egyre régiekhez térek,
akik még ismerték a rímet,
rímbe a különbözőséget,
tudták, hogy mi az, és mi végett
a forma, nem saját magáért,
igen tudták a mesterséget,
s tudták, hogy nem ingyen ajándék.

Nietzsche hosszú évekig semmit
sem olvasott, hogy kitisztítsa
elméjét, végül csak egyben hitt,
önmagában. És így lett tiszta.
Ez a sajátos, új mű titka?
Én olvasok még rendületlen,
a régiekhez térek vissza.
És tisztulok, ha őket zengem.

EDITáfium

Bohn Edit síremléke

1.

Egy éve már, hogy eloldoztak
intenzív csövekről, erekről,
kötelked alól perorvoslat
– akárhány fokú – se ment föl.

Mit ellágyuló, összeaszott
bőröd, gyertyacsonkviaszod
föl nem oldott,
nincs oly vonás, gondot,
örömet
arcodhoz odaszíjazó –
beljebb csatolod, hisz fölövez,
kilenc lyukkal a csillagos
szemhatárt,
hová képmásod,
mit fejre állva,
újszülöttként látok,
eltalált,
az Újvilágba.

2.

Némán társalogtam, egyedül,
magyarból fogadva neki szókat
– tenyérből egzecírozókat –,
ki visszafelesel, belesül,
egykeségébe nem fogódzhat.
Hogy konyítsak hozzád,
érttettem ezt-azt özvegyül,
a konyhanyelv szószot és levet összeszűrt,
szájpadrólomra kozmált,
míg külön került
sárgája és fehérje
tálkába, fémedénybe –

csak ez a fennkölt, nehézkes
nekrológ megy flottul,
ahogyan megszoktuk.

3.

Hiába sírok, úgyse vigasz,
együtt bifláztuk a *derdiedast*,
s hogy folyékonyan beszéljek,
kéttannyelvű napközibe íratsz:
leckém egyre bővül, csillagközökkel
együtt hány leütés, örök jel
terjedelmű, ha értelem szegi azt?

Nem kérdeztem, életedben hányszor
voltál boldog – özvegy, ki folyton gyászol?
S míg bőrdet a halál nővérke
friss lélekké húzta át föltépve,
szépen elsimítva fejtől, lábtól,
végiggondoltad-e visszasírván,
mint nagyapám a morfiumtól rákig
elpattanó sóhajai hídján,
hogyan fontosnak számít-e, mi számít?

Házasságomról se faggatóztam,
póri lagzimtól eltanácsolt a reflux:
nyelőcsöved ne görcsöljön tószóban,
koccintani sem tudsz.
Kontódra nem csendül bálterem,
csak kong a cinterem,
és tűröd hangtalan,
hogyan formabontóperem
tárgyalójában polgárilag tagadjam,
mit barokk szentély kihirdetett
égből ficamított haranggal,
földbe rándult vállal istentisztelet.

Templomba te vittél vasárnaponként,
gyónás nélkül nem áldozhattam,
intettél: alázatos légy,
ne szégyenkezz miattam.
Hittem pedig, hogy jó költővé érek,
különb leszek, mint némely kislegények,
most gyémánt-hivatalt viselek,
hiszek egy
sokszögű Kristálypalotában,
Tiltott Városban, Pagodában,

zárványként munkaidőbe zártan,
akárcsak te az ásványi
sókristályrácsban:
rajtad, mint a tökéletes szépen
s az irodai nyikhajon,
átlátni.

Lepereg rólad kérdésem,
esőcsepp üvegszemcséken,
ablakot sem nyithatok
a Vörösmarty térre,
kapcsolva tyúkperpatvarok,
mint kamrába nem nyíló pitvarok,
lélegeztetőgépre.

4.

Immár mennyi kor-, élet-, pálya-
társsal
összerúgtam a port!
Nem munkál bennem hála,
mégse tárgyal
rólam bíróság, nem vár raport.
És él velem, Nagy, csinos lány,
ki, amíg írok, kimos rám!
Hogy hol lakom?
Még mindig nálad.
Nagyobb lakásra nem futja,
ágyneműm a körfolyosón
szárad,
s a Budaörsi út szutyka,
moraja besurran, fölson,
lépcső foka, galamb szárnya csattog,
ruháimat lopják gyáva latrok,
a közbiztonság
sokat romlott, hiába titkolnám,
kipofozták a kintornást.
Hová egyszer a tűzforró serpenyőt
leraktad, ama fekete folt,
megvan hajópadlónkon – hogy' letolt
érte vöd, édesapám! –, rendbe jött
viszont kazánunk, mi folyvást vacakolt,
s nyugodj meg, a lepattogzott kádzmánc
sem elhanyagolt,
nem indult be a rozsdásodás.

5.

Innen hívtam ki először a mentőt
összezsugorító epekövekhez
– udvarlód, a görcs szorongat, ölelget –,
fal felé fordultál, szemtől
szemben bélpoklos, renyhe csövekkel,
a ténnyel, hogy megöregszel,
és költözöl, végképp eldőlt.
Itt feküdtél, ahol én
új szerelmet karolok hátulról,
legédesebb álmából a halogént
költögetem, hirtelen rágyújtom –
ha bemutatnám, biztosan kedvelnéd
„közvetlenségét” – így mondanád –,
s hogy nem játszik úrnőt, hercegnét
unokád újra illusztrált,
páros oldalán.
Elújságoznám, örökifjú, félszeg,
milyen, amikor ritmust vált
kerek ülepének ügetése,
mert nő is lettél, nemcsak felmenő,
kivel ügyet, bajt, gondot kivesézne
egy magamfajta ábránd-kergető!
Időtlenebb vagy szokásnál, illemnél:
bárcsak, ki szoknyád mögül kibújt,
az maradhattam volna, s mit tiszteltél,
megfoganna mai, gyors érlelésű
riherongy-palántákban! Tévedésül
a piától kíváncsú szívét
tiporván
– „hány sört ér a spiné,
mennyi vodkát”? –,
bízván, hogy szép, ha fényre szépül.

6.

Tegnap cseréltem le
vasalódeszkádat,
viledáját össze-vissza égette
sok gyakorlásom, mivel a *közígb*en
tartanom kell a *dress-kódot*.
E héten se
úsztam meg az öt inget:

hogy ujjá ne ráncolódjon,
 miként hajtogassam, s miért törik meg
 a gyapjú szála, mondd el még egyszer
 a halálban, az életben!
 Ne aggódj, nem csábít határ
 és nem kerít be aknazár,
 csöpp lábacska bár
 ölünkben nem harangoz,
 s nincs nagycsalád, csupán magunk,
 nem törleszkednek
 bőrleszk *kendek*,
 vásárnap unt
 rokonok hímezett szegélyű
 damaszthoz,
 csak hogy őket zsíros örökséggel,
 esküvői apanázzsal elhalmozd,
 annyink van, miből megéljünk.
 Hiányzik törődésed,
 a hagyatékból csalárd, tukmált
 hűségyszerződés hárult ránk,
 és bontatlanul karácsonyra kapott
Schwarzkopf-illatszercsomagod:
 ebben áll, mi nyolcvannégy
 évből neked jutott,
 és belőlem, mit folytatnék,
 új testamentumod.

Halottak napja

Kétségtelenül léteznek abszurdítások a világban, gondolja. Például amikor télen megengedi a meleg vizet a fürdőszobában, és percekig hideg víz folyik a csapból a meleg áráért. Vagy a négyzetgyök kettő. Nem fér a fejébe, miképpen lehetséges létjogosultsága az irracionális számoknak. Érzi, hogy a jelenség valamely ponton érintkezik a végtelenség problémájával. Nem tudja, miért, de most jóleső öröm tölti el amiatt, hogy Giordano Brunót éppen a végtelenség fogalma miatt égették meg négyszáz éve Rómában.

Elég a párhuzamokból, dünnögi, s fázósan húzza össze magát a paplan alatt. Kedvetlenül gondol arra, hogy a bojler a fürdőszobában ma is minden bizonnal agonizál. Mintegy védekezéséppen folytatja előbbi gondolatmenetét. A legabszurdabb dolog az, hogy élő nagyanyja neve fel van vésve a sírkőre. Persze csupán a születési évével, a kötőjel után nagy üresség következik. Érti ő, hogy előre megvásárolt sírhely, satöbbi. Tegnap mégis arra gondolt, éjjel kilopakodik a temetőbe, s egy vízszintes nyolcast rajzol a kötőjel mögé, a végtelen jelét. Hadd tudja meg mindenki, hogy nagyanyja örökké élni fog. Mégsem volt akkora marha ez a Giordano Bruno.

Miközben arcára locsolja a névlegesen meleg vizet, és megrázkódik a jeges érzéstől, eszébe jut, hogy ma van a maszturbációs napja. A szexuálpszichológus írta elő neki, hogy néhány hónapig tartózkodjon a nőktől. Maszturbáljon, de mindig egy és ugyanazon nőre gondoljon közben, lehetőleg a feleségére. Túl sokat maszturbált kamaszkorában, és minden alkalommal más-más nőre gondolt, ezért vált életformájává a promiszkuitás. Képtelen kitartani egyetlen partner mellett. Mielőtt kocsiba száll, akkurátusan kitörli mobiltelefonja memóriájából az idegen nőknek írt erotikus üzeneteket. Ha balesetet szenvedne, a helyszínelők biztosan odaadnák a telefont a feleségének. Zavarja, hogy a szexuálpszichológus férfi. Ha férfiak tárgyalják ki egymással a magánéletüket, az látens homoszexualitás. Ha egy férfi egy nővel osztja meg mindezt, azt verbális előjátéknak hívják.

A hit a kegyelem csatornája, mondogatta neki a plébánosuk otthon ministráns korában. Ő mégsem hisz az orvosoknak. Ami ma a tudományos kánon része, holnap már hasznavehetetlen hülyeség. Évekig sulykolták az embereknek, hogy fogmosáskor öblítsék ki alaposan a szájüregüket. Aztán rájöttek, hogy ezáltal a fogkrém fluoridos hatóanyaga is elvész. Sokáig abban a hitben éltek, hogy a bőrbe fúródott kullancsot zsírral kell bekenni. Most már azt mondják, szigorúan tilos; a fuldokló rovar az emberi szervezetbe öklendezi a kórokozókat.

Élvezi, hogy a fogkrémtől mentolos ízű a nyála, s nem is reggelizik, hogy ez délig így maradjon. A maszturbációs fantáziában elképzelt partner ne szenvedjen a rossz leheletétől. Egész háremet tart fenn az agyában, s a feleségét onnan már régen kiakolbóltotta. Nagyanyja elérte, hogy a szexuális ösztön eggyé váljon benne a bűntudattal. Hogy tekintetét kamaszkorában se fordítsa el a saját nemi szervéről egy nő felé. Attól tart, hogy nagyanyja még évtizedek múlva sem csak megsárgult fényképekről néz a szemébe.

Albérletének IKEA márkájú bútorzata tudatosította benne, hogy rendszerint a fájdalmasan banális megoldások orvosolják legcélszerűbben a problémákat. Ha egy masszív szekrényt felpakolunk egy teherautó rakterébe, gyakorlatilag levegőt szállítunk. Egy svéd pasasnak ötlött eszébe először, hogy a szétszerelhető bútorok sokkal praktikusabbak.

Magára kapkodja ruháit, kézbe veszi a szatyrot, mely a méceszt és a koszorút rejti. Még a csúcsforgalommal ki akar érni a Kerepesi úti temetőbe, élő nagyanyja sírhelyéhez. Mielőtt felszáll a villamosra, kitörli telefonja memóriájából az erotikus üzeneteket. Méceszt fog gyújtani a sírhelynél, a koszorút a sírkőnek támasztja, s mindez olyan jó ötletnek tűnik. Meggyászolja nagyanyját, és legalább néhány órára elhiszi, hogy az asszonynak már csak az emléke él.

Kapcsolat

Ő az én tudatalattim, hadarta a nő, miközben a pszichiáter tekintetét kereste. Amikor elalszom, ő felébred. Nappal pedig az ő álmotévékenységét folytatom. Mintha a Föld másik oldalán lakna, tizenkét időzónányira tőlem...

Az időzónák emlegetésére a pszichiáter felriadt gondolataiból. Tulajdonképpen már akkor elvesztette a fonalat, amikor a nő nosztalgiával emlegette a Ratkó-korszakot. Mert ha kamaszkora egybeesett volna azzal az időszakkal, melyben jogszabály tiltotta az abortuszt, nem hajtathatta volna el a magzatát karrierje érdekében. Nem kísértené a meg nem született gyermek éjjelente. És nem kellene idejárnia a rendelőbe, alkalmanként tízezer forintért.

Lejárt az egy óra, nézett órájára a pszichiáter, s arra gondolt, a szakmabeliek épp oly akkurátusan betartatják kuncaftjaikkal a tőlük megvásárolt drága időt, akár a kurvák. Egy perccel többet nem hajlandók együtt tölteni velük, mint amennyiben előzetesen megegyeztek. A szimpátia nem oszt, nem szoroz. Remélte, hogy páciense biztató mosolynak véli, amit elnyomott az arcán.

A nő még beszélt volna, de nem erősködött. Pedig úgy készült erre a találkozásra, mint egy számonkérésre. Meg akarta osztani orvosával legújabb felfedezését. Fizika szakos tanárnőként jól ismerte a termodinamika második főtétele, mely szerint egy rendszer rendezetlensége az idő múlásával növekszik. Az idő irányát ezért sokan a rendezetlenség növekedésével definiálják a világban. Az azonban csak nemrég tudatosodott a nőben, hogy kamaszkora óta szenvedélyesen szeret rendet rakni. Otthon, hétvégi házban, idegen lakásban. Megőrül a felfordulás láttán. A nőben egyre érelődött a meggyőződés, miszerint a rend helyreállítására vonatkozó mániákus törekvése mögött az a szándék áll, hogy az idő visszafelé haladjon. Csak addig a percig, amelyben belépett a nőgyógyászati klinika kapuján. Hogy másként dönthessen. Engedje el a kilincset, szaladjon haza, és hónapok múltán szülje meg a fiát vagy a lányát.

Persze tudta, hogy a természet kifog rajta. Miközben rendet rak egy helyiségben, óhatatlanul annyi hőt és nedvességet párologtat ki a bőre a külvilágba, hogy a második főtétel értelmében a rendezetlenség könyörtelenül növekszik, az idő makacsul halad tovább.

A pszichiáter az ablakból nézte, amint a nő alakja belevész a korai sötétségbe. Csak lábnyomai árulkodtak a hóban arról, hogy nemrégiben itt járt. Fekete-fehérben tündökölt a város, akár a világháborús ostrom idején készült fényképeken, amelyeneket tegnap nézegettek a kisfiával láthatás alkalmával. Képtelen volt elmagyarázni Jocónak, hogy a világ a háború idején sem nélkülözte a színeket, csak a megörökítés módja volt tökéletlen. A fiú sajnálta nagyapát, nagyanyát, akik még egy fekete-fehér valóságban éltek. A háború ellen nem volt kifogása, s apja se látta jónak, hogy a gyermek értelmét próbára tegye a szenvedés és nélkülözés emlékeivel. Jocó ugyanis szeretett háborúsdit játszani. Akit lelőttek, a játék végeztével úgyis fölkelhetett.

A nő gyalog indult hazafelé a hóesésben; a tegnapi incidens után elhatározta, hogy belátható időn belül nem száll buszra. Ami történt, elevenébe talált. A második megállónál egy várandós cigányasszony kapaszkodott fel a járműre. Érvényesítette vonaljegyét, és már indult volna hátrafelé, amikor a sofőr utána szólt. Lelkiismereti okokra hivatkozott. A magzat a fogantatástól embernek minősül, ergo neki is fizetnie kell az utazásért. A nő látta a sofőr arcán az engesztelhetetlen fanatizmust, hallotta utastársai megbotránkozó megjegyzéseit. Forróság öntötte el a testét, lélegzete szaporábbá vált. Nem várta meg, míg rosszul lesz; fölpattant helyéről, a cigányasszony kezébe nyomta érvényesített jegyét, és leszállt. Egy lámpaoszlopnak támaszkodott, úgy várta, hogy elhagyja a lidércnyomás. Eszébe jutott pár nappal azelőtt végbement kopernikuszi fordulata. Nem vagyok kitüntetett pont a világegyetemben, suttogta maga elé, s máris jelentéktelenebbnek látta a saját problémáját.

Most, hogy megállt a lakótelepi panelház előtt, mégis megborzongott. Nem akart hazamenni. Tudta: ha csak képletesen is, otthon várja a meg nem született gyermek. Vacsorát kell főznie neki, ágyba kell fektetnie. Arra gondolt, megdöbbenő felelőtlenség az állam részéről, hogy az abortusz mellett az öngyilkossági kísérletet sem szankcionálja. Akkor most nem bujkálna benne az ijesztő késztetés.

A panelház ablakai egytől-egyig ugyanabban a ritmusban villództak. Persze, ma este adja a tévé a népszerű szappanoperát. Csupán az ő lakásának ablakaiból áradt kifelé nyomasztó sötétség. Mintha nála születne az éjszaka.

A pszichiáter lehunyt szemmel gondolkodott az ágyában. Levette a hangot a televíziókészülékről, mert a szappanopera csöppet sem érdekelte. Női páciense járt az eszében, aki boldog akart lenni, akárcsak az emberek kilencvenkilenc százaléka. Megvetően elhúzta a száját. Boldogságon persze éppén a szappanoperák hatására mindegyik betege zavartalan eufóriát értett. Hallani sem akartak az egyén életét s a világtörténelmet egyaránt tarkító spontán és ciklikus válságokról. Ezért esik az emberiség időről időre társadalmi utópiák rabságába. Holott a pszichiáter nem hitt se mennyországban, se nirvánában, sem a kommunizmus kísértetében.

Elalvás előtt még felködlött előtte a nő reménykedő tekintete. Nem tudlak meggyógyítani, gondolta, s kinyújtotta volna kezét, hogy megsimogassa páciense arcát. Izmait azonban megbénította a kimerültség. Szuszogása horkolássá erősödött.

Neked a duplája

Csöngettem. Puha léptek hallatszottak odabentről, aztán kinyílt az ajtó. Amikor megláttam az arcát, meghökkenem. Az ő szeme is elkerekedett. Tudtam, hogy tudja: felismertem.

Az igazi nevét nem írhatom le, nevezzük Szilvinek. Sovány, csenevész lány volt a kilencvenes évek közepén, amikor megismertem egy gólyatáborban. A tábortűz fényénél gyönyörködtem arcvonásai-ban, ő pedig csak beszélt és beszélt hozzám. Reggel felé jutott eszébe, hogy pajkosan megkérdezze tőlem: – Mi leszel, ha nagy leszel? – Diplomás munkanélküli! – vágtam rá habozás nélkül. Ezen jót nevtünk.

Onnantól kezdve elválaszthatatlanok voltunk egymástól Szilvivel. Ha nem jött be előadásra – és ez gyakran előfordult –, tőlem kérte el a jegyzeteimet. Ha bejött, mellém telepedett le. Minden csoporttársunk azt hitte, hogy együtt járunk. Pedig szerettem volna, hogy barátságunk szerelemmé nője ki magát. De félénk voltam, gyámoltalan. Szilvi esetei a magabiztos, erős fizikumú pasik voltak. Nem volt hátrány, ha a kiválasztott férfiú valamelyik fegyveres testületnél szolgált. Paradox módon én is segítettem Szilvinek felhajtani a barátjelölteket, hogy jó pontokat szerezzen nála. Egy Sziámi koncerten átöllehettem a vállát. Ennyi volt a legtöbb, ami közöttünk történt.

Szilvi felelőtlenül bánt a szavakkal. Egy májusi éjszakán a főtéri szökőkút langyos vizében áztatuk a lábunkat. Felbontottunk egy üveg vörösbort, amit az Orly repülőtér vámmentes üzletében vásároltam. Szilvi hirtelen a szemembe nézett, és kijelentette: amíg csak élek, számíthatok rá. Mélyről jövő melegséget éreztem, holott akkor már sejtettem, hogy Szilvi ígéretei mögött nincsen fedezet. Diploma után el is tűnt a szemem elől, s azóta hírét se hallottam.

Most itt áll előttem meztelenül, szóltalanul szemügyre vesszük egymást. A cicije, a popsija kikerekedett, szeméből azonban kiveszett a ragyogás, amelybe beleszerettem. Nyakán, alkarján, bokáján aranyláncok, köldökében piercing. Illatfelhő szálldos körülötte. Alighanem elfogyasztott néhány jó módú férjet, akiket a válóperek során kifogatott a vagyonukból. De mellettük hozzászokhatott egy életszínvonalhoz, amelyet becsületes munkával nem tudna magának biztosítani. Csípője erősnek tűnik, mégsem merem megkérdezni tőle, vannak-e gyerekei. Mint ahogy azt sem, élnek-e még a szülei. Ha már halottak, mára biztosan felélte a köteles részt. Ahogyan az eszményeit is eltékozte.

Telefonon közölte velem a tarifáit. A tárcámba nyúlok, amikor szárazon felcsattan: – Neked a duplája! – Nem fűz hozzá kommentárt, de értem, amit elhallgat. A szégyenét kell megfizetnem, mert én tudom, hogy idealista bölcsészlányból züllött számító kurvává. A számára kényeszerű közelséget, amit szavakkal nem értem el annak idején. Az is lehet, hogy abban reménykedik, talán meggondolom magam.

Én azonban, miért is ne, szó nélkül leszurkolom a különbözetet.

Úgy fekszik alattam, akár egy darab fa. Homlokáról félresimítom hollófekete tincseit, de szemrebbenéssel sem reagál. Ügyetlenül megpróbálom szájon csókolni, erre elutasítóan elfordítja a fejét. Innentől kezdve durva vagyok vele, és szemét. Igénybe veszem az összes extrát, használok mindegyik testnyílását. Pattogó tömondatokkal utasítom pozícióváltásra. Amikor végül a fülébe hörgök, váratlanul elsírja magát.

Negyedóra múlva befordulok a Jobb, mint otthon nevű lebujba. Hanyagul elsöpört építkezési törmelék a bejárat előtt, odabent pedig vágni lehet a cigarettafüstöt. Itt senki sem törődik a tilalommal. A pulthoz lépek. Vodka rendelek, és sört iszom rá. Nem akármilyen nap a mai. Szórakozottan hallgatom a csapost, aki néhány vendégnek a nyilvános vécékben szerzett tapasztalatait meséli. – Esküszöm, vannak, akik a piszoárba verik a farkukat! – fordul egyszer csak hozzám, hogy bevonjon a beszélgetésbe.

Magam sem tudom, miért, de elegendem lesz a trágár beszédből. Hirtelen indulattal felkapom a sörös kriglit, s eltűnök a mocskos szájú vendéglős szeme elől. Egy ablak melletti asztalhoz telepszem, ahonnan kilátok az utcára. Hajléktalan szedi a csikket egy szemetesből, kóbor eb nyaldos egy elejtett fagyit. Vastagodó fátyolfelhő terjeng az égen, a napfény már ijesztően rézsútosan zuhog az épületekre.

Augusztus vége van, a vesztett csaták időszaka.

Örökségem (2007; vas, akácfa; 34x14x14 cm; fotó: Szögi Laczkó)

Itt alszik

Itt alszik.

Ez a pohara.

Lecsöppent a kávé.

Ez, ahol az előbb kenyerezett.

Ahol őt valakivel sikerült összecserélni.

Így megy oldalazva,

vagy csak ül, és a sírás égeti.

Igyekszik abbahagyni.

Egy kupac savanyú nyári vadkörte, barátságtalan

sárga kukacokkal.

Befelé, komolyan.

Ha fölébred, felül az ágyon,

néz maga mellett valakit, és

zavarban van.

Nézi, a csodálkozástól elakadva.

Elakad a csodálkozástól.

Itt pedig részt vesz nyilván valamilyen versenyen.

Részt szokott venni versenyeken.

Ez a Díszter.

Ez nem én vagyok.

Ezen a képen nem én vagyok.

Ki az aki

Te, ki az, aki néz,

sugárzó sápatag,

vad elzúgó patak.

Valaki jönne fel
a liften. Egy nehéz,
fehér, vakító zsák.
Nem veszítelek el,
nem mozdulok tovább.

Té, ki is az az én.
Megfog-e valami.
Valamit tartok, és
nincs kedvem tartani,
de úgy ragad belém.
Miért ilyen kevés.
Mért lenne jó, ha még.
Mért érzem, ha elég.

Sírás miatt náthás

Sírás miatt náthás orr.
Sírás kimarta szem.
Sírástól összefacsarodott szív, gyomor.
Sírni nő miatt.

Ja nem, ja jó.
Sírás miatt kidörzsölt.
Dörzsöléstől olyan vörös és szúr és ó.
Egy nő egy minden.

Könnycseppen keresztül nézve legalábbis.
Nedves tekintettel.
Szép nézet, párás, mint Párizs.
A sírás kihat.

Sírás miatti orrfacsarodás miatti orrfúvás.
*Kölcsön*kért papír zsebkendőbe.
Kölcsön papír zsebkendőt gyűröget, vagy valami más
t. Adott esetben.

Ha odaállna az égben

Ha odaállna az égben,
a sűrű füstfeketében,
amit előbb odaképez

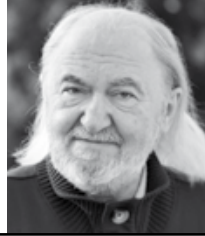
egyik az izmos erősek,
angyali súlyemelősek
közül az égi fedélhez,

és átlátna, de tisztán,
a Föld felszálló piszkán,
onnan a Földre lenézne,

nézzen alulra le onnan,
s hogy mért van jól, ami jól van,
azt valahogy ne is értse,

de sosem áll oda senki,
és nincsen mód odamenni,
mert még el sincs kezdve

az égi semmi-fedélzet,
nincs meg a nézet.
Nincs meg az ég befedezve.

Versek kínai-japán stílusban

Krisztinek

Új gond

Új gond emészt.
A pult mögött szorongva
lesel receptre,
s ravasz programokra
figyelsz remegve.
Új munkád leköt.
Nehezen tanul,
aki ötvenöt.

Sok baj

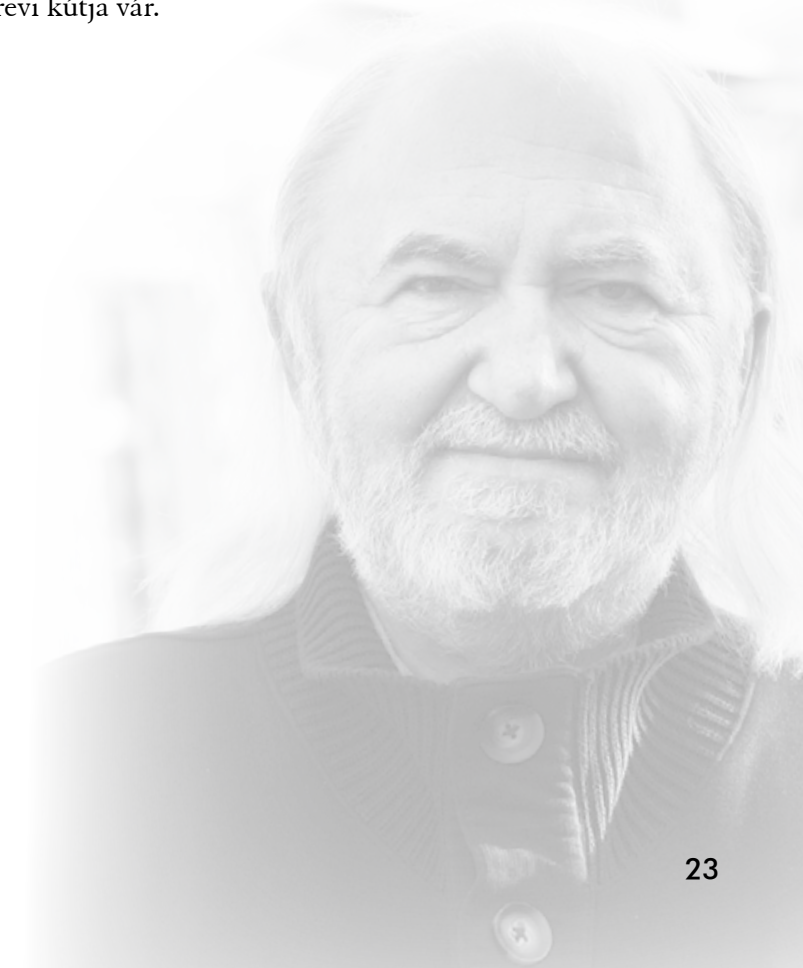
Sok bajod nem baj.
Mind kell, hogy lekössön,
s ne az kössön le, mi amúgy leköt.
Mi a madár, ha nincs fészek, fióka,
feladat, munka, gond?
Repkedő nóta.
Elhal a fák között.

Harmónia

Egy hálás pillantás, vakkantás
jó napot hoz.
Harmóniádhoz alig kell egyéb.
Egy jó falat, egy éttermi ebéd
elég neked, hogy ismét kivirágozz.
(Így jut a napi adrenalinjához,
és él túl mindent az emberiség.)

Semmiség

Üthet a sors, alázhat semmi ember,
kínozzhat hír, és csalhatnak cselekkkel.
Tested, lelked fájdalmas görcsben áll?
Semmiség, ha a Trevi kútja vár.

► ACZÉL GÉZA

(szino)líra

torzósótár

alagsor

teréz anyáig még sohasem merészkedtem mióta tudatosult bennem a tisztos és tisztességtelen vonulata a szegényeknek az egyiket a neveltetés gyökerei mentén érzelgős részvétellel fölízva amaz gyanakodva taszított s zavartan kerestem mikor tolódik el a bűn éles határa a tisztátalan szándékok felé hol a föloldozás számára már nincsen menedék csak tudomásul veszi az ember az örök agóniát s noha társas kapcsolataiban inkább volt góliát lelke érzékeny polcain a kétes felismeréseket motyogva elrendezi bár úgy igazából sosem nyugodhat mikor lugasos söréhez kinyújtott vézna kézzel rohamoznak az elesettek és magad legjobban akkor szenvedsz hogyha válogatni merészelsz és mivel nem bírsz ezzel a tolakodó szerencsétlen egésszel derékszögű tenyérrel taszítod őket tovább de a kényszeredett mozdulatból már mind gyakrabban visszalát az alagsor éhes tekintetű népe s ilyenkor azt se bánnád ha kotyvasztott italokat innának olcsó baksisaidból ebédre félretolva lelkedben a szálnalmas pedagógiát hiszen te tudod legkevésbé ebből a görcsből merre mégysz tovább s mikor fog jólesni a következő falat bösz kárpátok alatt

aláhú

nemrég meghalt barátom mondta egykor aki neveket aláhú megaláz hisz egy kiemelt lét alá eléggé szálnalmas gesztus a vonalazás jelezve majd te kijelölöd a lényeket és hogy postásnak olvasónak akár értő tudósnak egyre megy nem beszélve az idők hátán hömpölygő részvétlen folyamról melyben artikulátlanul egyezkedik elviselhető és soha jó melynek lelkedben sosem volt joghalasztó hatása álmatlan éjszakákon kellett eldöntened a tudat alatti káoszából milyen felismeréseket hozol világra mikor megnyilatkozol és a hátsó üzeneteket hiszed-e pedig nem vagy a görcsös meggyőzések túldimenzionált embere miként is hajazhatnál akkor az alkatilag rezignált hétköznapi bölcsre ki a feldolgozott múlt mentén óvatosan szökdécsel előre egyszer használatos intelmeket nyöszörögni lelakott olcsó kávéházak szegletén s ha már hallgatóság sincs belül marad némi kis remény valamit felépítettél magadban ebben a tágas reménytelen sivatagban a fontosságot s a sorrendet általában megkérdőjelezve s ezért maradhatott gyakran kívüled az eszme mely tévutakra ugyan el nem csábított ám magasságokba sem emelt fel soha

aláír

egy jó hangulatú irodalmi est után váratlanul hozzám lépett egy pupák közismerten rosszarcú hatalmi gengszter amolyan zughírlapírónak kitenyésztett mester s ujját fenyegetően fölemelve az elképedt kis társaság előtt rám förmedt te csak ne politizálj s mire átsuhant rajtam mogorva intelme öklelés helyett riadtan rávetült képzetem a versre minek esztétikai szintjét mérje más különben a produkció utólag sem blamázs felnyársalt ez a durva kioktatás hisz évtizedek óta műhelygond bennem az árnyalatok összejátszatása hol a közösségi indulatokat a közhelyekbe csúsztatás fegyelme vigyázza ne legyen brossura ízű a mű várja ki szövetei közé mint kígyózik majd az örök szociális gondolat mely a hatalomra vergődő pártoknak sosem mond sokat talán ha a krisztusi

tanokat letisztítanád kitörölve intézményeit akkor éreznél valami hasonlót habár az ember olykor felnyerít és aláír sterilnek alig mondható tiltakozásokat majd csüggedten lesi annak eszmeisége mikor fordul ki önmagából s egy különös csavarral talán még igazat is szölt az a tisztátalan jámbor még följobb kellene szállni a szennyes politikából hogy megszólíthasd

* * *

alapít

ha a szerző már túl szürkén pötyögtet alakulató versének tükrébe önkéntelenül is bedob egy zavarost kevesen merik aztán feszegetni hogy amit a szöveg művészkedve állít az nincsen ott mivel az asszociációk felhígított terébe olykor még a kohéziót belülről kontrolláló is gyakran beletéved szétoldva az ihletés maga teremtette körvonalait egyre homályosabb tartományokba csúsztatja a mű-egészt s már racionális fejjel is akként igazodva hogy e furcsa kényszer szép dikcióját valamely sátáni misztika felé vonja aztán hiszi aki hiszi csak kezd összeállni a torz látomások alja a döccenőknél pedig a vaslogikához szokott elme lassan átfedkezik az italra vagy valamilyen más kábulatra s hagyja hogy töltögetni kezdje szövegének hézagos belterjes tereit honnan a terjeszkedő mákony előbb-utóbb a tisztos megszokásokból kivezető mániákus reflexeket alapít az elviselhető túléléshez hogy valami még egybe tarthassa a foszlott illúziók között a megtépázott egyéniséget akkor is teremteni ha régen oda a hite és a kedve pedig bocsa a rímkényszerért rövidesen mint a téli medve vak barlangjába tér honnan már nem jön ki soha

alapos

ha a történelmet így lazán is jól értem mindig bandák éhsége mozgatta az egészt a táltosoktól borsa kopaszon át a budai várig ha pedig a zsarnoksághoz nem volt elegendő némi kenetteljes eszme kaszálták a szembe jövőt mind egy szálíg az aktuális kalandorok majd századok múltán előbújtak a tudorok mint kik arra jártak és békékről puccsokról szabadságharcokról kezdtek el regélni a fél világnak a hömpölygő időkhöz lábjegyzeteket toldva a gomolygó események vélt zamatát végleg kioltva de legalább tudományosan aztán új korok jöttek tenger dokumentumok alapos kutatások körülbelül úgy amint a szomszéd egykor kutat ásott s a roppant homokoszlop betemette új stílus jött rá modernitáson rugózott az elme csodás technikai díszletek között ám a haramia világ valahogy falakba sohasem ütközött legfeljebb míg rabló módszerét átmentette de már dőzsölve találta a harcos este miközben az a szenvedő bamba néhány milliárd naponta kezdi keresni újra a szebb hazát melyet persze sosem fog megtalálni legfeljebb demagóg mód néhány ábrándos versben amelynek sorai között a nihil mérges gázai szelelnék reménytelenül

alaposan

mielőtt öreg embernek végleg elszáll az agya mert ne reménykedjünk előbb-utóbb a diktátor és a tudós a celeb és a proli egyként hazaér s nem tudni már hol termett meg a gyom és mit ér a babér a közeledő végállomásokon ahol leginkább az amatőr pályákba beletörték szorongnak zsebükben megpenészedett közhelyekkel és azzal a félelemmel hogy az idők iramából kiesve olcsón moralizálnak az önös gyanakvás aztán ezért gyakran befogja a szánkat legfeljebb szűk hajszálerekben erednek meg érthetetlen kételyeink engem például alaposan lebénít mivel tág stadionnal szemben voltam valaha őszinte kamasz és társaim közül többen már fél századdal ezelőtt lyukas cipőkben ugrottak hatalmasat és körözték volna le a mai felzselézett megannyi világcéget reklámozó tetkós bajnokot pedig azóta a formahű cipő is lábra szabottabb a ritmust lendítő rugalmas rekortán is adott valahogy mégse akarod kimondani e népség talán valahol csak korcsosodott ahhoz meg végképpen nincs gusztusod hogy nemzeti színre váltva fakuló szellemed meg is magyarázza hol csesződött el errefelé az egyre jobban divatos történelem

► VÁRNAI RÉKA

Mandenka

Szürke

Ma kevesen voltak. A forró gőzben szinte teljesen üresnek tűnt az egész hely. Kéretlenül keringett a nehéz pára a vastag oszlopok között, és gyakran elkente a lányok arcán a festéket. A túlsó medence mellett egyszer csak megjelent egy csapat kövér pingvin, és a visszhangjuk körbeszaladt a márvány falakon, le egészen az emberek füléhez. Abban a medencében átlátszó, hideg víz volt. A pingvin-formákból hirtelen egy tucat óvodás gyerek alakja rajzolódott ki, akik azért jöttek, hogy megtanuljanak úszni örökre.

Mindegyiken piros úszódressz volt. Csoszogtak egymás után, és úgy ugráltak be egyenként a vízbe, mint amikor a futószalag végéről leesik egy darab csokoládé.

Karina fejét a medence szélének támasztotta, úgy figyelte ezeket a kövér pingvineket. Hozzányomta fehér arcát a hideg, kék színű, vízköves csempéhez, és magába szívta a forró gőzt. Egy kicsit ő is szeretett volna újra óvodás lenni, piros úszódresszt húzni, mert neki csak kék volt, és azt nem szeretete. Őt Rijekában tanították meg úszni. Olyan volt, mintha megevett volna három kanál sót. Persze később volt olyan is, amikor tényleg sót evett, mert szeretete az ízét. Pedig enni nem nagyon szeretett. Mondjuk, a gyerekek általában nem szeretnek enni.

Amit most igazán szeretett volna, az egy darab Rijeka. Egy ablak a tengerre, hozzá egy nyárfa, amit egész évben fúj a szél, és egy nagy bokor bazsalikomnak az illata.

„I’ve watched this ghost so long, it feels like home to me”

Halkan énekelgette ezt a Lorn számot abban a forró ködben, és tényleg érezte annak a bokor bazsalikomnak az illatát. De már a nagybőgő utolsó vonásait nem tudta végigkísérni magában, mert egy kiázott kezét, egy ráncos idegen kezét érzett a vállán, ami hirtelen visszarántotta őt a kénszagú medencébe. Egy érdes női hangot hallott, ami kiégette a füléből azt a gyönyörű dallamot, és Karina látta Mamuska összes haját, ahogy más összes hajúak körbeveszik őt, ahogy arca a barnás vízben van, és ahogy éppen fulladozik.

Sárga

Ahogy Karina otthon kiterítette a fürdőlepedőket a szárítóra, és kirakta a vizes fürdőruhákat, egy jéghideg, klórszagú vízcsepp szaladt végig a karján. Ahogy utat tört magának, úgy borította be a hátát a libabőr. Valami furcsa viszketést érzett az oldalán, valami fájdalomyszerűt a pólója alatt, de nem érdekelte különösebben.

Felvette vastag, durva szövésű pulóverét, és forró teát vitt be Mamuskának. Mamuska az ablaknál ült, és az utcán járkáló embereket nézte. Meg a szemben lévő, zöld falú könyvesboltot, a mellette lévő zöldségest, ahol banánokkal rakták ki az ereszcsonna széléit, az éjjel-nappali kisboltot a sarkon, a négy utcára lévő templom félig látszódnó tornyát, és a szomszédot, aki mindig pontban tízkor szokta levinni a kis Mollyt sétálni.

Karina leült az ágy szélére, és a teájából felszálló gőz fölé emelte az arcát.

Csengettek. Ella volt az. Ott állt egy tálca süteménnyel a kezében Karina előtt, ahogy minden kedden szokott, és megölelték egymást. Ölelés közben Karina orrát betöltötte az az ismerős, élményítő illat, az a bódító szag, amitől mindig megszállt, amit mindig érzett Ellán, minden egyes kedden, minden ölelésnél. A sajnálat szagát. Ella végigment a barna ballonkabátjában a hosszú, fénytelen folyosón,

benyitott Mamuska szobájába, és összecsókolgatta az arcát. Mamuska mosolygott, és Karina úgy látta, hogy bár Mamuskának fáj mindene, ráncai mintha kisimultak volna kissé.

Ella kicsomagolta a papírtálcát, és a sok színes kocka között ott ágaskodott két jókora franciakermes, amit Mamuska úgy szeretett.

Amíg Mamuska a krémesét ette, Karina és Ella kimentek a konyhába. Ella kihozta a maradék süteményt, és lelkesen bontotta ki újra a gyúrt papírcsomagolást. Egy hatalmas, sárga színű, habos muffint emelt ki a sütemények közül, és Karina elé tolta.

Tudom, hogy ez a kedvenced.

Karina kezéről megindult a veríték, megköszörülte a torkát, és csak annyit tudott mondani, hogy majd később. Ella kivett egy ugyanolyan muffint, és nekilátott a hatalmas habnak. Hangtalanul ette a krémet, azt a cukros, citromos habot, és amikor Karina látta, ahogy Ella az ujjával beletúr a felhő formájú krémbe, akkor látta azt a kora nyári délelőttöt, látta magukat kint a négyzet alakú kertben, ahogy már pont két órája vártak, és unatkoztak, és mindenkinek megmutatták, aki arra jött, hogy merre van a „B szárny”, mert senki sem találta. És ő közben megéhezett, és pont egy ugyanilyen citrom színű, habos muffint vett a büfében, Ellának meg egy kávé. És ahogy most a nővére, Ella, ott, a fehér csempék között, otthon, a keskeny konyhában nyelte a sárga habokat, úgy nyelte ő is azokat a puha, sárga habokat kint a padon, azon a melegszerű délelőttön, azt a túlságosan édes mázt, ami egy kórházi muffinhoz képest kiemelkedően finom volt.

És a kövér, ragacsos süteményről úgy esett le egy nagy cukorhab ott a kertben, úgy robbant szét alatta a por a járdán, úgy folyt el Karina kezén a maradék, hogy közben hallotta maga mögött Ellát, azon a pontosan négyzet alakú udvaron, azon a naiv délelőttön, ahogy telefonál, ahogy az orvostól Mamuska állapotáról érdeklődik, és úgy hallotta Karina loccsanni a maradék habot a betonon, ahogy a fülébe loccsantak a szavak holmi sajnálkozásokról és diagnózisokról.

Kék

És egy!

Karina bemártotta a felmosófejet a langyos vízbe, alaposan kinyomkodta, és a habos lével elindult a folyosó kopott kövén egyenesen felfelé, fel a szobaajtóig, majd három kockát jobbra haladt.

És kettő!

Újra vízbe mártotta a fejet, ami újra alámerült a szűrkeségben, puha szivacsdarabjai megteltek a mosószeres sziruppal, és most visszafelé tartott a sorokon, egészen a bejáratig.

És fel, és le!

És Karina már fel is mosott, a kő tiszta volt, és illatos, és mire vége lett volna Mamuska tornájának, addigra pontosan fel is száradt volna az egész. De abban a percben nyílt a szobaajtó, az eddig kihallatszódnó vezényszavak hirtelen formát öltöttek, és ott állt Nina a vörös, rövid hajával, ami mindig olyan furcsán, mereven állt. Ahogy az ember maga is.

Behívta Karinát a szobába, és a lábára hivatkozva, arra az apró, húsos lábra, ami térdig be volt kötözve, a segítségét kérte.

Amúgy Nina vékony, alacsony ember volt, és Karinának mindig is megmagyarázhatatlan érzései voltak az alacsony emberekkel kapcsolatban. Leginkább tartott tőlük.

Már csak a zeneterápiás rész volt hátra, ezért Karina odaállt a lemezjátszó elé. Felrakott egy Chapelier fou lemezt, és ahogy elkezdődött a Les métamorphoses du vide, ott állt Mamuska előtt, és kinyújtotta a kezét. Nina segített neki felállni, és Karina átkarolta a törékeny Mamuskát, ahogy Mamuska is őt a bal kezével, és csak aprókat lépkedtek, apró mozdulatokat tettek a szőnyegen, hol jobbra, hol balra. A szobát körbejárta az édes ütem, a tenger hullámmzése, mert Karinának a tenger jutott eszébe róla, és ahogy Nina tapsolta az ütemeket, Mamuska arca mosolygott. Gyönyörű volt, pont olyan, mint amikor öt éve ugyanígy táncoltak ketten Ella esküvőjén, és Mamuska abban az acélkék koktéluhában volt, amit hárman vettek együtt. Már hajnalodott, és Mamuska lábát szorította a cipő, de boldog volt. Ahogy most ebben a pillanatban is.

Az utcán sokan voltak, a sárgás buszokkal éppen hazafelé tartottak az emberek a munkából. Karinát enyhe elégedettséggel töltötte el ez a pénteki felfordulás, ahogy egymás után szedte a lábait a macskaköveken, végig a park mellett. Ránézett az órájára, és átvágott a szemközti járdára. Ahogy elhaladt egy üres kirakat előtt, visszalépett egyet, és megigazította hosszú, barna haját. A kirakat régi üvegében egymással játszottak Karina ruhájának hófehér gyöngyei, és alig maradt ideje piros rúzzsal kihúzni a száját, mert a kapualjból hangokat hallott.

Odaért a kávézó bejáratához, megállt egy pillanatra, de végül egy halk csilingelés jelezte, hogy belépett az ajtón. A hely tele volt, Karina a pulthoz ült, gínt kért gyömbérrel, és csak akkor vette észre, hogy rajta kívül az egész helyen mindenki feketében van, és kávéat iszik. Hallotta, ahogy a megboldogult Ray bácsiról beszélgettek, és ahogy elnézte azt a sok fekete, varjúszerű pontot a boxokban, ahogy egyszerre emelik a szájukhoz a fekete leveket, eszébe jutott Ella esküvője. Hogy ott is sorban álltak az emberek kezét fogni a családdal, éppen úgy, ahogy most valószínűleg Ray bácsi koporsója mellett álltak sorban kezét fogni az emberek.

M a n d e n k a – ott állt Karina az óriás, világító felirat alatt, ránézett az órájára, elnyomta a cigarettáját, és bordó plüssöt érzett a lábai alatt.

Csak haladt előre a folyosón, elment sok arannyal keretezett kép mellett, sok hosszú hajú lány mellett, és egy sötét, hangárszerű terembe érkezett. Gyomra együtt mozgott a mély ütemekkel, a háborgó ritmussal, és Karinát bekebelezte magába a duzzadó, izzadt tömeg.

Haladt a vonagló testek között előre, és egyszer csak egy farkas arc nézett rá. Egy szőrös, barna színű farkasfej, apró fülekkel, fekete orral, és ahogy Karina megállt egy pillanatra, és körbenézett, hirtelen feltűnt még egy farkasarc, és még száz másik, és Karina nyomta előre magát a sok imbolygó, nevető farkasfej között, mert alig kapott levegőt.

Csukott szemmel szívta hosszú, vékony cigarettáját a vízszintes tükör előtt a mosdóban, ahol ott állt mellette M, farkasmaszkban, és csak a húsos szája látszott ki a maszk alól, és az, hogy mosolyog. Karina a tükörbe fújta a füstöt, a füst megállt, és gomolygott előttük, Karina pedig feltolta a feje tetejére a farkasmaszkot.

Nyílt az ajtó, két farkasfejű ember lépett be a sápadt színű mosdóba, és a nyitott ajtón át betört az ismétlődő dallam.

„All around me, as lost and found me”

És Karina a fejében érezte a zenét, lüktetett az agya, a négy gintől, az ütemektől, a whisky-ízű csóktól, amit M-től kapott az imént, akinek nem hallotta rendesen a nevét a zajtól, akivel most meredten álltak a tükör előtt a füstben, farkasmaszkkal a fejükön. Karina látta magukat kívülről, körbejárta a két testet, és újra érezte az oldalán a fájdalmat, azt a bizonyos fájdalmat, azt az őrjító viszketést. És ahogy felhúzta a ruháját oldalt a zsírtalan testéről, látta, hogy a lelkiismerete az. Belenézett újra a tükörbe, és ez a két farkas arcú ember állt ott vele szemben a füstben, némán, M és ő, és émelyegni kezdett.

Végigszaladt a sötét utcán, sietve belépett a sarki kisboltba, kért két krémest, és csak a pult felett lévő órára pillantva vette észre, hogy már rég elmúlt kilenc. Hogy Luis, a masször már rég végzett Mamuskánál, hogy Mamuska egyedül van, és szaladt fel a második emeletre.

És Mamuska ott ült a székében, ahol mindig szokott, arccal az ablak felé, és a tévében már nem volt adás, ezért az csak szürkén és bután szórt a fényt. A villanyok égtek, ahogy Karina arca is az izgalomtól, és ahogy odaért Mamuska mellé, látta, hogy Mamuska kedves, barna szemei csukva voltak. Karina megszűnt egy percre, azután közelebb hajolt a vékony testhez, és levegő nélkül hallgatta, ahogy Mamuska orrlukain át beáramlik a levegő, ahogy a szívverése áthatol a falakon, ahogy az édes vére kering a meleg testében.

Karina becsukta a boltíves faablakot, és berakta a hűtőbe a krémest.

Próbakövek

Képes vagyok felnőni a fájdalomhoz,
képes vagyok a csendbe belebújni, mégis
oda vágyom, hol a hangok a szélbe
temetnek, hogy együtt rohanjak velük,
mint gyors lábú nimfák a fölhevült virágok között.

Képes vagyok meglőni az időt, azt
akarom, hogy sebzett vad legyen, s egy
pillanatra érezzem, az égre feszülő
rohanásban a fojtó-nyakörvét leoldják rólam;
nincs már, ki bosszút álljon rajtam, s báránnyá
szelídül torkomban a feszültség.

Csak lassan vagyok képes hozzád
emelni magam, pedig türelmed fogytán.
Nem vagyok már jó, se testvérnek,
se tanácsadónak, se barátoknak; önmagamnak
lettem ádáz ellenfele semmiért.

Sas szememből kiröppen a veréb,
s a hideg sugárról lassan lehull;
még a porban is alig hagy nyomot.

Kompromisszum-készség

Ma korábban fekszem, pedig
várólistára lökött az álom.
Az égbolt is összezáruult felettem,
megkezdődött a mennyei adásszünet.

Ma hiába húztam magamra dupla plédet,
s próbáltam a melegnek megőrizni a rejtekhelyet.
Hiába ágyaztam meg szememben a fénynek,

s hiába ellenőriztem a napi elvégzetlen feladatok algoritmusában, hogy további intézkedésig felbontottam-e a zárójeleket.

Ma huszonnégy órás félhomályban maradtak bennem a sorok, nem tudtak elringatni szökevény dalok, megfejthetetlenek maradtak a halhatatlanság betűire megszerkesztett akrosztichonok.

Pedig ma nincs zavar a szinuszcsozóban, az ereken már lefutott az árhullám, most kell kompromisszumot kötni az éjszakával, most kell a földszagot elkeverni égi mezők illatával.

Most kell elindulni oda, ahonnan reggel még reméled a visszatérést.

Verslapok

Csak egy köteg *tabula rasa*
minden vagyonom, mezítelen lapok ölébe
rejtett gyönyöröket kínállok saját aukción, hol kalapács alá kerül az önérték.

Röppályára helyezett emlékképek
bontogatják szárnyukat a térben, de egy
szomorú angyal visszaküld az ismeretlenségbe.
Félek, nem tudok belesimulni a balladai homályba;
látomásból kimosott betűim nehezülnek
a megtisztított árnyak törékeny fehérségébe.

Bűntudatból kikevert, fáradt gyermekarc
kóborol az éjszakából pattintott hajnali
glória peremvidékén, s várja, hogy nála
landoljon *Superman*, hogy *Platónnal* kéz
a kézben bevezessen az ideák világába,
s az éteri leszállópályán bázist telepíthessen
a kékbe égett csend menedékhelyére.

Lobo, a farkas

olajos hajópadló, olajkályha, kétszázvalahány
személyes nézőtér a világra. mi mindig
a tizenkettedik sorba veszünk jegyet. a középkegélia
leghátsó sora. öt forint a jegy. az első sorokba
kettő. azok valamelyikében csak egyszer ülök majd,
talán egy szovjet filmen. folyton fölfelé kell bámulni,
a nyakam is megfájdul, áttekinthetetlen lesz
a vászon, idegesen vibrálóak a képsorok. oda
a szegények ülnek, a prolik, a hatforintos helyekre meg
azok, akik megengedhetik maguknak, mondja apám.
elhelyez bennünket a társadalomban: besorol,
leválasztja a szélsőségeket. legkevésbé középen lenni
fáj. a bajszos, köpcös öreg nyomdász, aki magas,
madárcsontú feleségével minden filmet megnéz,
rendszerint a tizenegyedikbe vált jegyet. talán azért,
mert abban a magasságban lesznek a vészkijáratok,
s a terem jobb oldalára beállított kályha miatt is
kivesznek onnan néhány széksort, így nézés közben
kinyújtóztathatja a lábát. hatforintos jegyet egyébként
kevesen vásárolnak. első mozgóképélményemhez
félelem társul. lobo, a farkas, ez lesz a címe. akkor
még nem tudom, hogy a kamera felé rohanó ordas
nem jöhet le a vászonnól. megijedek nagyon. apámék
emlegetik is sokáig. aztán megnézem a többi filmet:
gyöngyvirágtól lombhullásig, timur és csapata, a kételtű
ember, osceola. a hairt is ott látom később. angolul
tanuló osztálytársaim legalább négyféle kiejtési
lehetőségen vitatkoznak majd. kisváros kis gimnáziuma.
néhány jancsó-film, nők vonulása meztelen. amarcord:
szélesvásznú kék pulóver, elképesztő mellek:
nem kívánás, nem is undor, csodálkozás csupán.
amikor nagyobb leszek, és a barátaimmal járok moziba,
a tizenhetedik meg a huszonkettedik sorban lesz
törzshelyem. csókolózó párok, nyikorgó széksorok.
zacskózörgés is. a keresztapát meglövik, szétguruló
narancsok. az apokalipszis repülőgépzúgása. egyszer
majd nem engednek be valamelyik korhatáros filmre,
amire pár hónappal fiatalabb osztálytársamat

igen. utóbb a mozi megkopik, bezár. amikor ezt a verset írom, már a nevét sem tudom az öreg, smicisapkás gépésznek, sem a kövér pénztáros hölgynek, akinek a szája örökké vérpirosra lesz festve, s vastag gyöngysor hurkázik a nyakán. amikor ezt a verset írom, az interneten rákeresek legelső filmemre: lobo, a farkas. végignézem. olyan lehet az első szerelem is.

Sakk

késő délelőtt a nap már nem éri a ház keletre néző, utcafronti végét. árnyékban ülök a meszelt fal fehér tövében, és valamilyen sakk-könyvben próbálok elmélyedni majd, de nem sikerül. apám nem tud sakkozni, azért, akinél inaskodott, mesterét kéri meg, hogy tanítson. lajos bácsi két kis könyvet nyom a kezembe, hogy olvassam el azokat, s utána majd gyakoroljuk a játékot. de nem kötnek le a lépésmagyarázatok, nyitásméletek, játszmaleírások. készületlenül megyek az első órára, ám gyorsan eltanulom a szabályokat. később sok partit játszunk. lajos bácsi kedves ember, gyakran mosolyog. legalább a szeme. és magyaráz. mindenféléről, a kakatról, malmokról, ácsmunkáról. a boltról, amely az övék volt. a régi városról, a régi emberekről, olaszországról, ahol a fia él. hatalmas sarokházban laknak; az egykori bolt kereszteződésre néző ajtaján örökké leengedett, pléh hullámról. valamikor övék volt az egész ház, de amikor sakkozni járok hozzájuk, már más családokat is beköltöztetnek, s nekik csak egy szobakonyha marad. él a házban rendőr, meg cipész is, látszólag békességben. lajos bácsi felesége katonabáró leszármazottja; őt hamar megverem sakkban. a bácsi nehezebb ellenfél, de néha sikerül legyőznöm, bár a végső összesítésben alulmaradok. szeretek hozzájuk járni. süteménnyel kínálnak, s náluk minden szebb lesz. otthon egyszerű bura lesz az izzó fölött, amilyen a szomszédunkban is, ők viszont csillárral világítanak. s a székek, az ágyak, a szekrények... kicsit minden veretesebb, díszesebb; a képek a falon, meg a fal finom mintája, a csészék, minden patinás. néhány bábu ugyan hiányzik a készletből, de amikor ezt a verset írom, már nem emlékszem, melyikek. futó biztosan. csikó, parasztok? talán. de a bácsi újrafaragja, be is

festi őket szépen. azért elütnek a többtől. a futón az okker festék durvább lesz, valahogy mattabb kicsit. persze ez a játékban nem zavar, de mégis: már nem lesz a világ egész. ahogy tányér- vagy pohárkészletek fogynak, ahogy szobakonyhává a ház, családfává az ősök, s aztán a maradékuk is szétszóródik, úgy a futó, a többi bábu is elmarad. ki tudja majd, hol és hogyan!? később lesz saját készletem, s inkább a szomszédfiúval játszunk majd árnyas délelőttökön a nyári gangon. aztán ő is elmarad. vagy én maradok el. vagy csak elköltözzünk. az én sakk-készletem hiánytalan lesz még akkor is, mikor ezt a verset írom, de a sarokházat addigra elbontják. egyszer arra járok majd. pontosan olyan lesz az a terület, mint más, frissen bontott házhelyek, de egy világos futó, nem is az okkerre festett, hanem az eredeti, mint haszontalan régészeti lelet, talán ott rohad valahol a földkupac, a téglatörmelék alatt.

Bognár (2013; vas, akácfa; 74x19x13 cm; fotó: Szögi Laczkó)

Lávsztori

II. rész: Szemtől szemben

17.

A padoknál a Karolina téren,
a megbeszéltek szerint várva rá,
a felkavart levelek közt a szél e-
lől behúzódtam a nagy fák alá.
A titkot így ernyőként tartaná
meg a lombkorona a nyárutónak -
akár erre is foghatnám utólag.

18.

S felhő vetült a szürke kockakőre
közben: a mellékutcákból unott
kisemberek így küzdenek előre,
a színház felé két kocább futót
egy kutyás nyugdíjas is lefutott
a villamoshoz teperve, de persze
a sz*rt már nincsen összeszedni kedve.

19.

Balomon okkersárga szoknya libbent,
amelyre élénkület tűnt a tér,
de inkább mégis szótlanul odébbment
gazdája, bár azért lemért kacér
kacsintásával. Hátha visszatér,
amíg izgalomban is hangolatlan
végleg elmerülhetnék itt magamban.

20.

Szombat fél hat, a telefonra nézek,
talán ha tíz percet, tizenötöt
késett. Bár meg nem ölne még a méreg,
a kisördög csak belém költözött,
mikor egy alig-nesz vállam fölött
meglegyintett. És megszegik lehellet,
nincs, nem lehet hang pariban emellett:

21.

szemérmes angyal óriás szemekkel
néz rám mosolyogva, kíváncsian.
Hamar leesik, a B-terv már nem kell,
korábbi ötletem tovarian,
hogyan közel a busz, ha rossz az iram,
nem érdekel, mit gondoltam először,
jöhetne egyből a következő kör.

22.

Már nem zavart a negyedóra késés,
közben a nap is végre kisütött,
– bár látszik lányos zavarom eléggé s
kevés a szó, érzem, mit megütök –
a fagyikra tértem, s hogy üdítők
is vannak a teraszokon – habogtam –,
vagy sétáljunk a parki nyugalomban.

23.

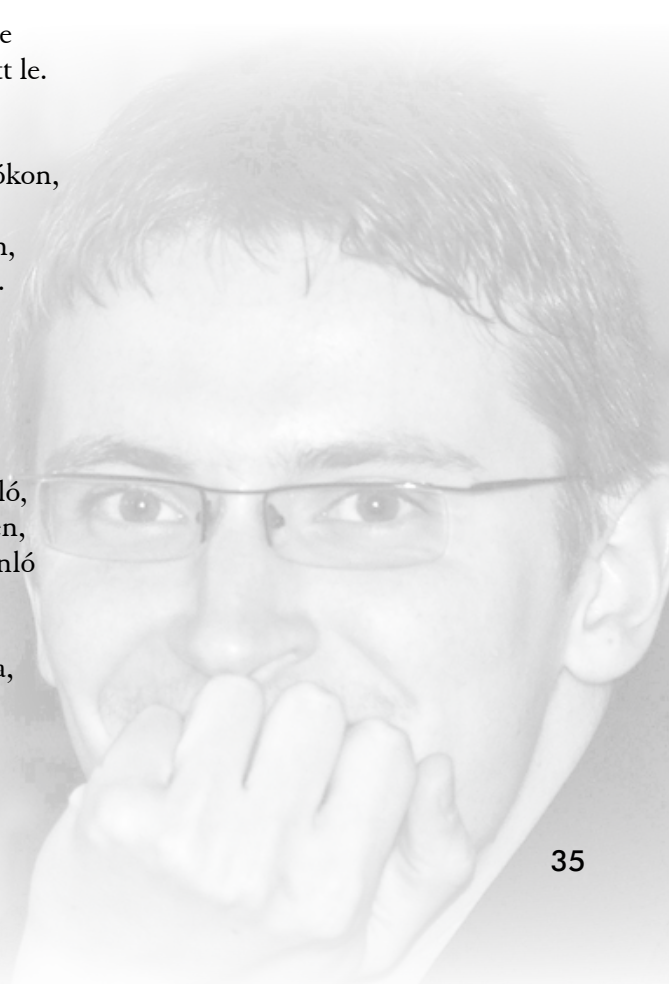
És felüdült minden tőle, beülve
egy sörre ömlött folyamatosan
a szó felváltva belőlem s belőle,
mintha csak sikerülne pont olyan
módon azt a fonalat pontosan
továbbszőni, mely előtte egy percre
– szemrebbenés időnyi – nem esett le.

24.

Pedig nemegyszer láttam már fotókon,
de a való úgy múlt mindent felül,
mint egy tévelygő lövedéknyi ólom,
mely inkább odavág, mint elkerül.
A megnyerő belső tort erre ül,
mi tovaterjedt a beszélgetésben,
tovább növelve megelégedésem.

25.

Kis blúzban volt, a haja vállra omló,
s arca csak annyira sminkmentesen,
hogyanatnak ható legyen. Hasonló
taktikai eszköztár végtelen
áll késleten mind a két térfelen:
használjuk is hát, semmi akadály,
semerre nem lejt legalább a pálya.

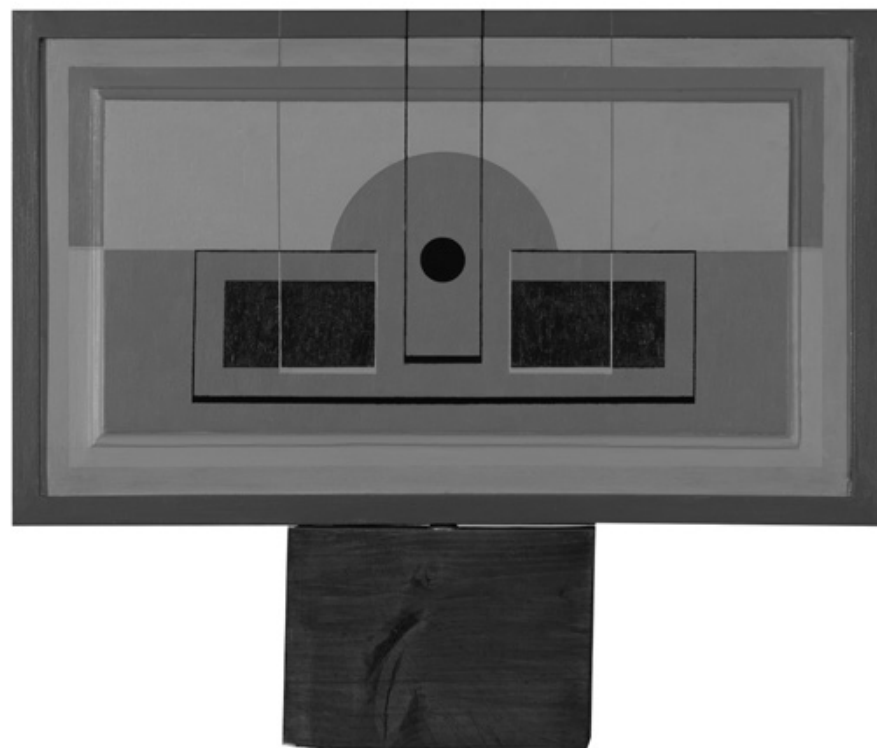

26.

Megfordult néhány kör még a pohárban
s hoztam a formám – a kulcsfogalom:
mosoly és bólogatás, mint korábban
vagy épp most, ím, magam bemutatom.
(Ezúttal igyekeztem nagyon
figyelni rá, bár kiderül, mi fontos
úgyis, s lassan már zárna be a pultos.)

27.

Szokásos a kapu előtti csókig
az összes esemény, majd búcsúzás,
ha nem egyéb, még valami kiforrik
idővel itt – érzem s e fix tudás –
nak birtokában minden szemhunyas
mögött őt vélem látni álmaimban –
s önáltatok is közben álnaivan.

Örökségem (2011; vegyes technika, fa; 35x58x5 cm; fotó: Szögi Laczkó)

Ketten*

Ajánló sorok

Mint az ipszilon. Két ága van felül, egy meg lent. Egy betű. Egy egység. Egy ősi jel. Mondhatjuk azt, hogy három ága is van, bizony. De valójában csak kettő. Az alsó a gyökere, vagy a szára, amiből szétágazik a felső kettő. Ahol pedig találkoznak, az a központ, az origó, kiindulópont vagy a látható növekedés kezdete. Mint egy fa és a koronája. No, így vagyunk mi. Meg is fordíthatjuk ugyan (Mercedes jel), s akkor alul lesz a két ág. Így egy másfajta egységet mutat, bár belső rendje nem változik. És semmiben sem módosítja az ő mibenlétét. Ettől még az, ami.

Világunk is háromdimenziójú. Az írás kettő. A papíron. Mégis abból a háromból jön. Hogy a kettőn át ismét hárommá válják. Az olvasóban. Így aztán az e kötet egy-egy történetén belüli három fejezet szabadon felcserélhető, bármilyen sorrendben olvasható. Minden formációban együtt alkotják az „ipszilon” hármas egységét.

Így akarom ezt a könyvet megjeleníteni.

Hogy ketten vagyunk. Ebben a világban csak ketten. A három részeként. Fent vagy lent, oldalvást – mindegy. Te, meg én. És az mindegy, hogy mondjuk az az Isten meg te, én meg az Isten, én meg te, és így tovább. Mert így együtt az ipszilon alsó szárával lehet: Ő meg én. Vagy te meg Ő. De fent akkor is ott marad az a kettő! Mondjuk, mi. Mi ketten.

És mindenkor csak ez a kettes számít. A kettő. Matematikában, természeti életben; a varázslatos kettes számrendszerben, amire újkori, vagy tán még régebbi, világunk épül. Erre a kettős fundamentumra építkezem én is, úgy, hogy az a harmadik elem sem maradhat figyelmen kívül. Hiszen abból ered. Avval képez egy egységet.

Könyvem olvasásának kezdetén, kérlek, kedves Olvasó, rajzol le magadnak egy ipszilon formát egy papírra. És így olvasd. De az se baj, ha közben kettőre gondolsz. Rá, és magadra. Ugyanoda érkezel. Remélem. Jó utazást!

* Részlet a szerző Ketten című, előkészületben lévő kötetéből

Ketten a buszon

I. (az ipszilon egyik szára)

Megérkeztem a Keleti pályaudvarra. Leszálltam, vállamra vettem elég súlyos sporttáskámat, kezembe még egy csomag jutott. Nem mentem időre, de azért sietősen nekivágtam, mint akinek igazán véges az ideje, hogy a feltúrt téren megkeressem a buszmegállót. Hűvös, őszi délután volt. Nyúlós, zord és már sötét. Allt a levegő. A nagyváros bűze terjengett még az állomáson belül is. Kipufogógáz, fáradt étolaj, törmelék, savanyú takarítószeres, füst, áporodott emberek életunt szaga. Persze, hogy csak nekem lehet ilyen mocskok időben a születésnapom – dohogtam magamban. Pedig alapjában véve jól éreztem magam a bőrömben. A vonaton ugyan tilos bagózni, sört se mertem inni, maradt hát az Unicum. Vettem egy kis üveggel, még az induláskor. Becsaptam útközben a felét. Átjárta a testemet, felmelegített kissé, felgyorsította a keringést. Könyvbemutatóra voltam hivatalos. Nem lehettem alulivott. Meg jól is esett. Ismét a fővárosban. Szülőhelyemen. Na, tessék. Tudod még, hogy merre jár a Sztalin troli? Persze, hogy tudom.

Végül is semmi bajom. De ez a két csomag! Nehezek. Tele az élet dolgaival. Hamarosan leteszem őket. Ez vigasztalt. Na, nem végleg. Azokat cipeljük örökkéig. Csak ezt ide, amaszt meg oda.

Elcihelődtem a trolibuszmegállóra. Ott állt éppen egy, a végállomásnál. Felszálltam, lehuppantam az ajtóval szemközti ülésre, csomagjaimat az előttem lévő ülésekre vágtam. Huh. De jó! Még kabátom hajtókáját is lehúztam. Két perc múlva indult. Csöngetett, ajtók be, és irány. Valami működik is e hazában, sugallta a fáradtság. Mert nehezen éltem meg. Nehezen éltem meg, hogy el kellett válnak, ha csak egy-két napra is, szerelmemtől. Pedig tartottam magam. Amúgy férfiasan. Szia, búcsúzáskor, vigyázz magadra, gondolkod rád, hívjuk egymást, amikor lehet, ilyesmik. Közhelyszótár harmadik oldal. Akkor is. Közben belül fortog az a hasból kiinduló valami. Nem görcs, csak afféle rossz. Fájdalom talán, tompaság, nyomás, bolond érzemény, és ha utoljára... Nemrég kezdtük közös életünket, sok-sok év hiátus, szünet után, vigyáznánk rá, mert ki tenné ezt, ha nem mi.

Csak most ez az utazás. De ha menni kell, akkor menni kell. Akkor hát, rágondolva, de megyek. Így érkeztem. A Keletibe. Dohos, fülledt, szorongásos volt a csarnok. Fáradt, nyúzott arcú emberek arcát látom, vidámkodókat, örök-állomásos semmittevőket, vonatra várókat, zsebeseket, valamitől felstancolt és ettől táncmozdulatokra kényszerült harmincasokat, sör mellett könnyöklőket a vágányok melletti büféknél. Istenem, egy a közösségünk? Hát persze. Egy az állomás. Íme, egyek vagyunk mi is. De hol a másik, a kettes?

Két ajtó nyílt ki a trolin. Az első nem. Nyilván, hogy a sofőr ne kapjon a késő őszi hidegből. Értethető. Amúgy se tömeg várt a járatra. Szóval, ketten szálltunk fel. A végállomáson. Egy idős asszony, rögtön a sofőr mögötti ülésre ült. Én a már említett helyre.

Az első megálló. Felszálltak vagy öten. A második. Ketten le, négyen fel. Köztük egy korombeli, ismerős vonású férfi. Látta, hogy nem igazán tud kényelmesen leülni. Mármint az előttem lévő üléseken fekvő csomagjaim miatt. Pedig akkor még sok szabad hely volt másutt is.

– Elvenné, uram? – kérdezte, és rámutatott a nagy csomagomra.

– Hát persze. – Elvettem, letettem az ülések közötti járatba. Fene a neveltetésem! Ettől aztán alig lehetett átjárni. Botladoztak, káromkodtak később az utasok. Akkor ismertem fel. Hirtelen jött felismeréssel. Döbbenet dörömbölt szemfenekem mélyén. Félig hátrafordította a fejét. Láttam egy-két fényképét. Véletlenül, rendezgetés közben akadtak kezembe nem is olyan régen. Hát ő az! Bizony ő. Nem tévedhetek. Igen. Ő járt azokon a grádicsokon, ő szívta azt a levegőt, ő mosta a fogát, na, jó, nem ugyanazzal a szerelmes fogkefével, de ugyanabban a mosdóban, ő heverészett délig az ausztrál szoba széles matracán, ő érezte a női melegséget, ő használta ki a baráti kört együgyű mutatványaihoz, ő járt itt, amott, meg bent... Jesszusom, miért büntet engem a Jóisten? Miért kell szembesüljek avval, amit egyáltalán nem kívántam? De lehet, hogy mást se. Miért kell egyáltalán ily módon találkoznom

avval, aki szerelmem pár évét birtokolta, bitorolta? Így néz ki? Az életben. A valóságban? Huh! És Isten látja lelkemet, nem a féltékenység zöld szemű szörnye jött elő bennem. Egyébként is: visszafelé? Lehet valaki féltékeny a múltba? Valószínűleg nem, csupán ha valaminek vége, és kezdődik egy új, akkor abban vagyunk teljesen. Ez határozza meg jelenünket. A többi visszatekintés. Vagy épp más esetekben nosztalgia, ábrándozás, talán önsajnálát is. Pedig ha egyszer elkötöttük a hajót, akkor azt a kikötőt elhagyjuk és a nyílt vízre megyünk. Már ha hajózni akarunk. Előre. És pedig akarunk. Mindenki akar. Akkor hát fel a vitorlákkal, szemre húzni a viharsapkát!

Felöltöje gallérja kissé felcsapva. Gyér haját Lenin sapkával fedte. Amikor leült, elővett egy könyvet, és olvasni kezdte a troli gyér fényében. Magyar szerző volt. Ahogy kivehettem, politikussá lett kortárs humoros szerző. Egyszer hátratekintett, mintha épp rám nézett volna, és vigyorgott. Ennyi volt. Én tudtam, hogy ő ki, de ő nem, hogy én ki vagyok. Bizonyosan nem. A vigyor másnak szólt. Nem más személynek, valószínűleg annak, hogy kényelmesen elhelyezkedhetett a troli ülésén.

Egy közös volt bennünk. A nő. De ezt ő nem tudta. A hideg futkározott a hátamon. Csak a helyzet miatt. Úgy tűnt fel, mintha én valami ki tudja milyen magasságokból, pontosan tudnám, hogy milyen helyzetbe is kerültünk mi most itt, mi ketten, férfiak. Pedig dehogy tudtam. És ez a fontos. Néhány megálló alatt akaratlanul is átéltem, milyen lehet egy nyomozó munkája, bár egyáltalán semmi ilyesféle szándékom nem volt. Így hozta a sors. Úgy éreztem magam, mintha vízkereső pálcával mászkálnék ismeretlen tájon. Jól van, rendben, akkor hát legyen. De mi? Én meg nem szólítom, az biztos. Mit mondanék neki? Ja, te vagy az a... tudod... annak a...! Gyere, üljünk be egy sörre valahova, beszélgessünk! Miről? Nem is ismerjük egymást. Á, ez képtelenség. És minek is. Még túl frissek az emlékek. Levelek, telefonok. Bár később még inkább értelmetlen volna. Ezeken görcsöltem, s közben eszembe jutott annak a levélnek néhány sora, amit együttes szándékkal írtunk neki nemrég: „Igen, akarva vagy akaratlanul – ennek megítélését bízzuk arra, aki ezt pontosan tudja – beleturkál életünkbe. Rossz értelemben hat, tapos, felzaklat. Zaklatottak pedig csak azok lehetnek, akiket felzaklatnak. Ezt teszi Ön. Ne tegye. Így hát nem csak kérem, kérjük, de elvárjuk, kívánjuk, hogy a jövőben kíméljen meg jelentkezéseitől. Éljen boldogul. Vagy, ahogy tud.”

Hideg, kegyetlen sorok voltak, de őszinték. Ez a legkevesebb. És ilyen formában. Miért, nem elvárható, hogy egy elég rondán megszakadt kapcsolat egyik szereplője ne csapkodjon visszafelé? Még ha ő ezt nem is annak gondolja, csak baráti érdeklődésnek. Ugye, mi jó barátok leszünk? Persze. Ha nincs más. Ugyan már! Ebből gőzölög a tehetetlenség. Vagy a rideg számítás. Vagy... de mindegy is.

Megnyugodtam. A busz megtelt. Már nem számoltam a megállókat. Az Operánál leszálltam. Nagy levegőt vettem, felnéztem az égre. Mintha börtönajtón léptem volna ki. A troli csendben ment tovább az utasaival. Elvitte őt is.

II. (az ipszilon másik szára)

Megint nem szólt az a rohadt csergőóra. Pedig, úgy emlékszem felhúztam, délre. A fene megette. Ezt a napot is. Egyre kellett volna menni Dávid stúdiójába, és már kettő is elmúlt. Sose lesz kész a cd. A zenét már felvettük, de a szöveg nagy része még papíron. A fejem! Hol egy cigi?

– Van itthon valaki? – kiáltottam az ágyból.

Kis idő múlva Marci fiam dugta be fejét az ajtónyíláson.

– Felébredtél...? Huh, milyen bűdös van itt!

– Hoznál egy spanglit?

– Szétbagóztátok magatokat tegnap. Attól van ez a penetra. Bűdös és meleg.

– Meg a bortól – morogtam oda neki. – Na, leugrasz? Ide a József utca sarkára. És hozz két sört is. Ennyivel meg is leszek elégedve.

– He..he... ez nem is a te szöveged! – mondta Marci.

– Hát, kié?

– Már nem emlékszel? – kérdezte, majd az ajtóra rajzszögezett plakátra mutatott.

– Ja... tényleg. Vajon mi van vele? Írok neki délután egy emilt. Vagy felhívom. Pénzt találsz a kabátomban – mondtam és kikászálódtam az ágyból, közben majd felrúgtam a gitárt. Tegnap egész jól ment. Marci is beszállt. Fejlődik a gyerek. Jó gitáros lesz. Jobb, mint én. Nekem csak a szövegek alá kell, de ő virtuózabb. Tehetséges, mint a nap. Voltunk vagy hatan-heten tegnap, ha jól emlékszem. És Csenge is itt volt. Örültem neki, mert többnyire nála vagyunk. Jó nekem vele ott is, de néha feszélyezettebbnek érzem magam. Nálam mégis más, még akkor is ha, lehet, hogy ki kell költöznöm. Az a rohadt jelzőlog! De hagyjuk ezt, mert beleőrülök! Két szoba összkomfort, a nagy álom! Dugnák fel maguknak! Persze, ha volna állásom...

Mire úgy-ahogy megmosakodtam, Marci visszatért az ellátmánnyal. A konyhaasztalra tette, beköszönt és elment. Az anyjához. Ott legalább kaja is van.

Felöltöztem. Megszólalt közben a telefonom. Martosék hívtak. Lesz délután náluk egy összejövétel, valami tiltakozásra készülnek, megbeszéljük, aláírjuk. Megígértem, hogy ott leszek, bár ebben egyáltalán nem voltam biztos. Még Csengének is el kell intézzek ezt-azt. Legfőképp leszervezni az interjúját. Aztán mire megittam a második sört is, és visszaállt az emberiség haladásába vetett hitem, már határozottan eldöntöttem, hogy felmegyek hozzájuk. Nekem is elegendő van mindemből. Tiltakozunk. Írjunk alá. Habár nem hittem őszintén, hogy egy sok aláírással tiltakozás bármit is használna, bármin is segítené, azért amit tudunk, tegyük meg. Most ezt tudjuk. Mint parittyával lövöldözni hivatalos ablakokra. És különben, le vannak sajnálva.

Vigasztald magad, öreg, gondoltam, ki is tenné meg ezt helyetted, így, már közelebb a hatvanhoz, mint az ötvenhez? Annyi indulat még azért belefért az önsajnálatomba, hogy akkora erővel csaptam be a szobaajtót, hogy leesett az a plakát. Nahát... igen, talán őbenne volt annyi megértés, hogy több éven át elviselt, etetett, itatott, tartott, elviselt, s bízott is bennem. Elég messze ugyan, de félárúval hetente kétszer is akár. Megérkezett a pesti gyors! Várt, aztán kikísért. Várt, aztán kikísért. Végül, amikor eleget belőlem, vagy kiviseltem magam, ahogy mondta, akkor már nem mentem. Csak felhívtam néha, emileztem neki. Mígnem jött egyszer egy levele, levelük, hogy ne zaklassam őket. Merthogy a szerelmével van együtt, és nem kíváncsiak rám. Hát, ha nem, akkor nem. Én se rájuk. Áldásom. Ezért nem fogok apám kardjába dőlni. Eleinte bántotta ugyan hiúságomat, akartam is válaszolni valamit, de hamar túltettem magam rajta. Mi a fenét mondhattam volna? Csenge is segített, amikor elmeséltem neki. Átölelt, tudja, hogy tőle úgyse tudnék elszakadni. Neki ez fontosabb. És nekem is. Mint gitárnak a nyak. Ismer.

Hónom alá csapott könyvvél várakoztam a troli megállóban. Már sötétedett. Nyúlós, őszi nap volt. Kilátástalan. Megérkezett a busz. Felszálltam. Csak ketten ültek benne. Egy idősebb nő közvetlen a sofőr mögötti ülésen és egy körülbelül korom béli fickó a középső ajtóval szemközt. A férfi két ülésen terpeszkedett, csomagjai pedig az előtte lévő sorban. Mit gondol, más már nem is száll fel a troli-ra? Másnak ne jusson üléshely? Különben is, hogy néz ki? Látni, hogy vidéki, nagy csomag, révedező tekintet, habár az öltözké másra emlékeztetett, inkább valami hajósféle. De mindegy is. Ne higgye, hogy övé a troli! Csak előzékenyen, nehogy balhé legyen, nekem most nem hiányzik!

– Elvenné, uram? – kérdeztem, és rámutattam a nagy csomagjára.

– Hát persze – válaszolta, és a kisebb pakkot maga mellé tette, a nagyobbát meg le, az ülés mellé, a járatba. Nem köszöntem meg, mi a fenének? A felszálló utasok majd botladoznak benne, jókat káromkodnak. Leültem és elővettem a könyvemet. A párás ablak visszavert annyi fényt, hogy tudjak olvasni. Miután kényelmesen elhelyezkedtem, elégedetten hátrapillantottam, és rögtön nevezhetnékem támadt, olyan bárgyún nézett rám. Mégis, volt a fickóban valami vonzó, valami közeli. Mintha már találkoztunk volna. De nem, nem hiszem. Elég jó az arcmemóriám. Lehet, hogy hasonlít egy ismerősömhöz? Nem, megvan! Azt hiszem, hogy egy könyvbemutatón láttam. Ugyanebben a hajóskabátban állt meg a bejárat ajtóján támaszkodva, én meg ott ültem az utolsó sorban. Aztán leoltották a lámpákat, mert vetítés kezdődött a szerző életéről. A kisfilm rövid volt, de mire újból felkapcsolták a világítást, a férfi már eltűnt. Így emlékeztem. És büszke voltam az eszemre.

Felnyitottam a könyvet. Jelzőt nem használok, mindig tudom, hol kell folytassam. Ez is egyfajta memóriagyakorlat. Olvastam, de a mondatok nem ragadtak meg bennem. Pedig jó könyvnek ígérkezik. És humoros is. Motoszkált bennem a hátam mögött ülő fickó, mint egér a szekrény mögött. Nem

látom, de tudom, hogy ott van. Valahogy nem hagyott nyugodni. De csak nem fogok vele ismeretlenül szóba állni! És minek? Mit mondjak neki? Ülünk be egy sörre valahová és beszéljünk? Miről? Röhejes. Ennyire nem lehet rossz a helyzetem. Habár a fene tudja! Lehet, hogy néha jó lenne leülni egy vadidegennel, akivel sose találkozom többé, innánk, kitarulkoznék neki, így semmi a felelősségem, semmi számonkérés nem érhet. Ketten. Csak úgy. Kibeszélni magamból azt, amit se Csengének nem tudok, vagy nem akarok, se a volt nejemnek, se a gyerekeknek, se fivéreimnek, senkinek. És ez olyan lenne, mintha naplót írnék. Persze szigorúan a fiókomnak.

A trolibusz közben megtelt utasokkal. És párával, emberszaggal. Nem adtam át a helyem. Én se vagyok már húszéves. De az olvasás továbbra sem ment. Nyitva volt előttem a könyv, de csak bambultam az oldalt. Idetartozom én?

Az Operánál szállt le. Az ajtó becsukódott, indultunk tovább. Ő vajon hová tarthat? Alakját gyorsan elnyelte az őszi köd.

III.

(az ipszilon harmadik szára)

A főváros fölött egy hatalmas kiterjedésű ködfelhő ült. Ezen a napon egymillió-nyolcszázötven-hétezer-hatvankét emberre telepedett ennek a nyomasztó időjárásnak minden nyúge, nyavalyája, rossz hangulata, komorsága, nehézsége. Kétszáztizetháromezer-nyolcszázharminc-négy nő, férfi és gyerek még nem ért haza városon kívüli lakóhelyére. Hétköznap volt, délután négy óra. Eddig összesen ötvenhat kisebb-nagyobb baleset történt. És még sok minden más, ami egy ilyen hétköznapi városi délutánon megtörténhet. Vagyis bármi.

A Keleti pályaudvar is élte a vasútállomások átlagos őszi forgalmát. Az egyik vonatról éppen leszálló csomagos férfi és a József utcai lakásának ajtaján kilépő másik férfi között különös interferencia remegtette meg a ködszítálon keresztül a főváros hullámhosszának rezgéstartományát. Az interferencia pedig nem más, mint két vagy több hasonló hullámhosszon mozgó hullám, esetünkben a két férfi rezgése, egy ponton való egyidejű áthaladásakor kialakuló fizikai jelenség. Így, ha két hullám a hullámtér egy pontjában találkozik, az abban a pontban mérhető kitérés a két hullám adott pillanatban tapasztalható kitérésének eredője lesz. Ezt főképp a vonattal érkező érezte. Vagyis ő korábban. Nem tudatosulhatott benne, hogy a fővárosi hullámtérben találkozni fog ilyen kitéréssel, csak a feddinget érezte, mint régebben a rövidhullámú rádióadók vételénél. Vagy ilyesfélét. De lehetett még korábban, a vasúti sínek melletti oszlopok miatt is, mert az adáskörzet szélén haladva előfordulhat, hogy ilyen a vétel, vagyis hol jó, hol rossz, tehát szakaszos, ahogy a vonat halad. Ezért is ivott néhány korty Unikumot, anélkül, hogy tudta volna miféle rezgések hatnak rá, és még mi éri hamarosan a megérkezése után hamarosan.

A József utcai férfi sem sejtette, hogy mi vár rá, amikor kilépett lakása ajtaján. A sörök valószínűleg nem csupán a kezdődő másnapossági tüneteket voltak hivatottak csillapítani, hanem a folyadék utánpótlás, a feltöltés azt is elősegítette, hogy egész lényében érzékenyebbé váljék a rezgésekre. Az antennák kifeszítve, készek az erős vételre. A belső rezgés aztán kísérté tovább. A buszmegállóig, majd az utastérben fel is erősödött. A két férfi a trolin találkozott. Itt sütek ki a feszültségek, okoztak először érthetetlen nyugtalanságot, szorongást, melyiküknél mit.

Budapest hullámtér megzavarodott. A trolibusz két áramszedőjén keresztül az utastérbe is bevezette a rezgéseket. Vagy épp az utasokét vezette el, ki, a nagyváros forgatagába.

Miután a csomagos férfi leszállt az Operánál, és eltűnt a ködben, hamarosan a József utcai férfi sem találta a helyét a trolin. Feltápáskodott az ülésről, belekapaszkodott az ajtó előtti rúdhoz, majd a Parlament előtt megállt. Le is szállt a trolibuszról. Nem bírta tovább. A járdán könyvét zsebre vágta, és a félhomályban két kézzel körülölelte a buszmegálló alumínium oszlopát. Elkínzottnak tűnő arccal felvágta a fejét, és motyogni kezdett az oszlop tetején lévő tábla „M” betűjéhez: „Legyen végre vége! Vagy kezdődjön el! Ne higgyétek, hogy feladom! Bírom, ameddig bírom, de nem adom fel! Mi ez? Ki ez? Láttalak már? Szövetkezzünk, ha kell, itt vagyok, nem riadok semmitől! Vállalom!”

Az emberi fül számára hallhatatlan recsegés, ropogás, sercegés uralta el a zavarodottságot.
 – Rosszul van? – kérdezte egy trolira várakozó idős hölgy, és nagymamásan a férfi karjára tette könnyű kezét. A férfi nem válaszolt, mormogott tovább: „Élni kell! Élni!!! Ti meg hagyjatok békén!” A néni keze lehajtott a fejét, lassan megfordult és a megálló túlsó végébe csoszogott. „Ti, ti... mindannyian, mindannyian...” – folytatta a férfi, miközben teste lassan lecsúszott az oszlop alá, amit továbbra is úgy ölelt át, mint egy gitárnyakat. Közeledett a következő járat. Reflektorfényében a férfi árnyéka kétágú gyertyatartót formázott a járdára.

Az Operánál világosabb volt. Az esti fények már rég kigyulladtak, a ködfátyolon keresztül is át lehetett látni az Andrássy út másik oldalára. A pesti Broadway mindig fényesebb a város más részeinél. A csomagos férfi felhajtott kabátgallérral baktatott a Nagymező utca felé, s közben ezeket a sorokat mondta magában: „Köszönöm, hogy közöttünk való jelenlétetekkel ajándékozol meg. Utunkon erősítesz és bátorítasz. Add, hogy mélyen tudatában legyünk jelenléteteknek és küldő szavadra örömmel válaszoljunk minden cselekedetünkkel. Adj bölcsességet és alázatot, hogy felismerjük jelenléteteket.”

A sarki fa magas törzsén hirtelen ott fénylett előtte a plakát.

Gólem (2012; cseresznyefa; 77x17x12 cm; fotó: Szögi Laczkó)

Két fröccs

A tengert? Igen, már láttam.
 Fürödtem is. Szedtem kagylót.
 Fenséges? Hatalmas szél.
 Tizennégy fokos. Homokos.
 Másfél méteres. Tényleg sós.
 Medúzacsípés. Inkább szürkés.
 Beláthatatlan. A halak között.
 Huszonnyolc fokos. Sziklás.

Nem csinálom. Ennyi.
 Igen, ezek után, pont.
 Strandra akarok menni!
 Igenis, inkább, mint bármit,
 klóros vizet akarok nyelni!
 Lepattogzott kék medencét,
 zsíros papírt, kávét, tejszínt,
 gázt a lábujjak közé, port!

Én ebben féltem, fuldokoltam,
 – 33 méter is lehet végtelen –
 úszógumival, csúszdázva,
 tanfolyamon. És itt lettem
 először könnyű, itt volt meg
 az első lebegés, jó kezekben,
 ezzel az illattal aludtam el,
 termál-hullámokkal a fülemben.

Nekem a tenger csak illem,
 rendes férfit is csak józanon
 akarok. Egyébként azokat
 szeretem, akik házat építenek,
 lángost esznek, autót vezetnek,
 kerti csapot, villanyt szerelnek,
 de sírnak, ha részegek,
 és gyakran részegek.

Nincs

Itt nincs szép,
csak rossz, meg
fronthatáskor
jó idő,
a tiszta is csak
törlésjel alatt.
Időben jöhetsz,
de a jókor jöttél
rendre elmarad.

Szorosabbra gomboltalak

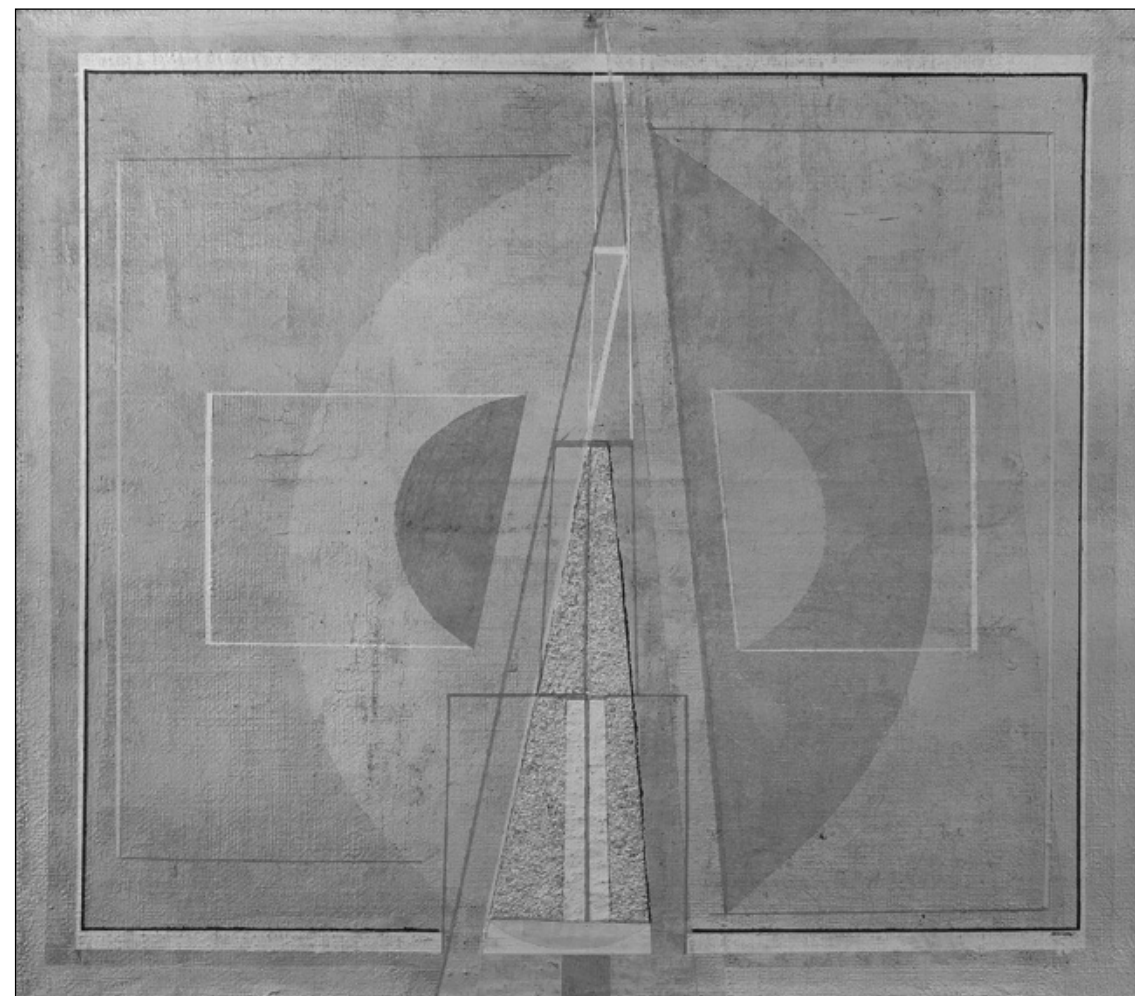
Tegnap délután
esett odakint.
Ránk szabott idő,
bebújtunk előle
először a szobába.
Aztán szorosabbra kellett,
a remegés elől.
Csak a ruhák
ellenkeztek kicsit,
maradtak volna ők is
velünk.
Kinevettük őket,
szerelmesek.
Összegabalyodtak,
nem akart leválni
combodról a nadrág,
mellembe kapaszkodott
az ing.
Megszabadultunk tőlük,
egymással vigasztalódtak
az ágy mellett.

A remegés maradt,
s én gyorsan
beléd bújtam,
magamra vettelek.

Csak letépni lehet.

Családi ebéd

Csorba szájú pohár.
Ügyelni kell minden mozdulatra,
nehogy megvágja magát valaki.
Volna szíves eltörni? Lenne szíve?

Babilon / M. J. emlékére (2007; vegyes technika, vászon; 90x100 cm; fotó: Nyisztor János)

Penge

Csak a halál mér hőfokot
ott, hol jártál.
Fekete hóvirág
szirma reped
mikor ismét ott vagy

démonok dédelgetnek
s te hagyod súlytalan
simogatásuk macskaszőrszínű
árnyát végigsuhanni
szemgolyód előtt.

Mert csak a zöldellő rét a tiszta,
hol először vett tőled vért az
örökkévalóság,
míg elmerültél a füvek
fésülködő angyalalkonyában.

A kés éle azóta sem csorbul,
s már jól tudod:
csak akkor látsz, ha benne...
megcsillan szemed égbék pengetükre.

Nimród

Kisfiamnak

I.
Még egyek vagyunk.
Bár merészen követelő tested
már a napsugárba les, míg
az anyaméh örvényeit
poklok gyeplője
marionettként rántaná mint éjek

vérsötét dúdolását, a
semmibe.
Ne félj,
a kegyetlen mostoha,
és a sors ostora
nem ejthet sebet
rajtad soha
csak nézz a napba
mindig, Isten szeme
harcba indít, Nimród,
rendíthetetlen katona.

II.

A hajnal hajóján jöttél
hogy az est sínei
átsikítsák sebes testemen neved
sóhajok kísérték kerítésünkig
s a várakozás velőig hatoló
vákuumát megfojtotta a jelenvalóság.

Azóta mélytengerekből felszivárgó
mályvaálmod dajkál engem.

A Rózsafüzér Királynője, avagy egy utazó napjai

[Maelsant, a rotterdami kikötőtő, NL]

A tengernek állunk ellent akkor is, amikor kifelé
lábunk az ellenállásból, a legsötétebb tengerből, a víz
ellenállhatatlan és szemérmetlen bölcsességét
a magunkénak érve, mondja az utazó, az elmúlt éve hiányait
mint kockákat a placra kidobva és a forgást figyelve.

Melyik évünk nem ilyen, *szököárév*, milyen szó,
mennyire bódult?! (írom föl jegyzetfüzetembe).

El sem kezdődik, és lehet tudni, hullámok, hullámok,
hullámok törnek vissza, mindent, ami a húsnek, a szívnek
kéje, rezdülése volna, száraz léleknek vihardagálya lesz
mindjárt az elemi hőt gerjesztő tanácstalanságtól. Mit
várunk *egy visszatéréstől*, a következő évtől, amely
amint beköszönt áradó részvétlenségével, *korai incidens*,
így mondható – in annum sequentem...!

Amikor lezárjuk világunk az elszabadult, őrült elhagyatottságok áradatától,
akárha a rotterdami kikötőt védő gigantikus árkaput,
Maelsantot zárták le (írom föl jegyzetfüzetembe), akkor
nem a múlt képeit, dalait védjük..., hanem a nyomorúságunk
menekülési útjait, hajóit és így tovább, így az utazó,
elérte lehetőségeit elméje rotterdami kikötőjénél állva.

[Aknaszlatina, Kárpátalja, UKR]

Mit tudunk meg magunkról, amikor egy élményszámba
menő állatból ugyanabban a mozgástérben értelmetlen
emberré változunk? Nem túl sokat; például, ha
elszakadt a Rózsafüzér Királynőjének harisnyája, vagy
ha az utazó egy sóbányának a kavernáját járva úgy véli,
hogy ott a só kivétel nélkül mindenkit hallá formál, az
úgynevezett történelmi idők előtti hallá, egyedül ilyenképpen
érzékelteti a léte látomásának dramaturgiáját. Mindenhol
odafent az elhagyott sóbányák vasbeton tornyai, holt
tavak; az egyik bányató vakfoltos tükrét nézve, elhűlve
a felhők alatt, előredőlve meredeken, egy meredélyen

áthajolva a Rózsafüzér Királynőjét elvarázsolja a földfelszín
jelenségeinek ismeretlen világa, karsztkopoltyú, karsztuszony
és karsztkloáka s így tovább. Az utazó belemerül a holt
tóba, a víz fénye és hangja százasnál nagyobb vasszegeké;
ott lent minden csak árnyék, anélkül, hogy valaminek
az árnyéka vagy valami soknak vagy kevésnek az árnyéka
volna, formának és formátlanak semmi izgalma, ami nem
jelenti azt, hogy nyugalma volna, vakfoltok, rozsdás vas,
abbau, abbau...! Az utazó amolyan nyomorkövető, vagy ha
pszichológusnő lenne, azt mondaná, onnan föltről hallszik
a Rózsafüzér Királynőjének vidám mondata (írom föl
jegyzetfüzetembe), *nyomorkövető magatartása van...*, nem,
nem követheti..., így tehát ő harisnyát vált, új harisnyát húz
pénzszagú, innét lentől kivált pénzszagúnak érzett lábára;
lábát mintha az égből lóbalná, olyan könnyedek, akár szavai,
semmibe se kerül neki, gondolja az utazó, de ez nem
vezet sehová. Egyszerre csak a marék só macskává alakul,
a nyomorkövető utazó valóban hallá, és a hal nyomorkövető
hallá alakul a legyőzöttek helyének árnyékában, aztán,
akárha partra vetve, rohadni kezd, illetve elkezd leépülni,
nemkülönb a macska is elkezd leépülni; így várják, hogy
valamit fölfogjanak a fejleményekből. „Maradj hal, maradj
hal...!” Inti vagy biztatja magát, a harisnyába bújtatott lábak
a holt tó vizére levágni kész szeptet hintáztatják. Meghökkenő
(írom föl jegyzetfüzetembe az első adódó fényforrásnál).

[Tartsay Vilmos utca, Bp., H]

Egyszer, merül fel a hanyatló utazóban (*haha!*)
Halottak napján!, úgy 40 tájt lehet akkor éveit tekintve,
ígért neki még 20 esztendő a kártya, meg kell hagyni,
nem a Rózsafüzér Királynője keze tartotta a lapokat, de
ez már érdektelen (írom föl jegyzetfüzetembe); most,
ezeknek a sietetlen napoknak kitéve, eltelt több mint 10 év
a kártyajóslattól –, és mit mondjak, mondja magában
az utazó; mielőtt az ember humorát elvesztegetné
idejére, amely olyan, mint kutyája szájkosara, *immáron* fölösleges,
megindulna, hogy beérné..., nem kevesebbel,
mint azzal az isteni ajánlattal, hogy hagyja őt, térdére hajtott fejjel;
nemde így vezetheti rá, magát a semmiből *kitalálja*.

[Petőfi Sándor út, Szelevény, H]

Senki nem kényszerít rá, mégis úgy lógunk kézen-
közön, mint egy reggel megtalált, drótra felhúzott kutya,
alattunk a veteményeskert, faláda, fölöttünk az ecetfa
suhogása, mellettünk a Rózsafüzér Királynője léptei,

VARGA ÁGNES ◀

Addig csendkirály volt

A papa meg én jól elvöltünk azokon a nyári éjszakákon, amikor kint ültünk a szőlőskert előtt. A dinnyét így este már nem kívántuk, mert ugyan ki tudja, melyik sárkány támad meg minket, ha enni merészelünk belőle. Ezért a mama a spájzban tárolta a heti adagot. A sárkány este és éjjel van ébren, nappal pedig alszik, így biztos állíthatom, hogy ebéd után a legjobb dinnyét enni. Hátradőltem a fonott széken, megnyugodtam, ahogy egy kis párna magasított, így nem fog szétnyílni alattam a szőlőskert előtti beton, ráadásul a papa ott van mellettem, ha mégis szét akarna nyílni a beton, hogy vigyen a sárkány, a papa ott van, ő majd elkap akkor. A papa repedezett kis sámlin ült, melynek zöld színén átütött az eredeti, hol világos, hol sötétebb barna festés. Valakinek nem sikerült jó munkát végeznie, de az is lehet, hogy a sárkány lángja okozta ezt a korai előregedést, gonosz és kis rothadást. Annál rosszabb volt, ha a sámli kint maradt a nyári viharban, mert nedves lett. A papa fáradt lábaival ráült, nem foglalkozott azzal, hogy összepiszkolja a nadrágot. Aztán a mama moshatott, én meg hallgathattam a perpatvart.

A mama mindig azt mondta, *a papa előzőekeny egy ember*, mert átengedi a kényelmet. Én ültem a fonott széken, nem a papa. Mindenki tudja, vagy legalább a papa is meg én is, hogy a sárkányok kizárólag a friss gyerekhúst szeretik. A mama nem figyelt vagy nem hitt nekem. Még hogy sárkányok! Nincsenek, kisunokám, és ha vannak, nem esznek gyerekhúst, csak dinnyét, ezért raktam el a spájzba, hogy ehessen belőle, ti pedig már ne egyetek belőle vacsora után. Az igazság valószínűleg az volt, hogy összepisiltem volna magam éjszaka, ahogyan a papa is. Reggel teregetett a mama. A hatalmas, fehér pléd hullámokat vetett a baromfitenger felett. A papa egyre nehezebben mozgott. Aztán a mama megigazította a papa haját, leporolta az inget a hátán, mert ahogy a nyári konyha falának dőlt, összekoszolta. *Holnap megint mosni kell*, és ment locsolni a virágokat, kicsit a szőlő tövét, mert ilyenkor, este hültebb a levegő, *ne forrázza le a növényeket*, a szőlőt, mondta mindig kedvesen a papa. Aztán az ölébe vett, lenéztem és ránevettem a sárkányra, ahogy a megnyíló földben megláttam fújtató pófáját.

A papa meg én néztük az eget. Sötétedett, a csillagok egyre jobban formálódtak a vattacukros égen. Kék áfonyáshoz hasonlított, a papa meg egyet értett, főleg ha esőre állt az idő. Sötétebb lett. De a papát még mindig jól láttam. Törölgette a homlokát, melege volt, kigombolt egyet az ingen. Világosbarna, teveszörhöz vagy a szőlő szárához hasonló, az összes inge ilyen színű volt. Hagyományosan inget kapott az édes dohány mellé minden születésnapon, minden karácsonykor. Pipázott, de csak módjával, nehogy megérezze a füstöt a sárkány, még félreértené a dolgot, még kihívásnak venné. A papa ünnepekkor pőfékelt, mert mindenki tudja, olyankor a sárkányok alszanak, ha tél van, akkor azért, ha húsvét van, akkor meg azért, mert teret engednek a húsvéti nyuszinak. A húsvéti nyuszinak is lehet egy jó napja az évben, amikor nem a sárkány asztalán végzi. Amikor a papa pipázott, mindig mellé ültem, szívtam az édes meggy illatát, még ha fojtogatott is. Vicces volt, ahogy a papa igyekezett arrébb ülni, hogy ne mérgezzon, én pedig mentem utána. Amikor látta, hogy nem menekülhet, inkább eloltotta. Éreztem rajta a szagot, úgyhogy hozzábújtam. Anya rám szólt, hogy szagos leszek ugyanúgy, de nem érdekelt, csak bújtam és arra gondoltam, itt a sárkány nem bánthat. Lehet, ezért kap a papa ünnepekkor mindig inget, mert mindet befogja ez a szag.

A papa nem bánta, hogy annyi inget kap. Ki tudja, mennyit halmozott fel, mennyit kapott meg a sárkány a hol kinyíló, hol összezáruló lyukon keresztül. Más megoldás nem lehet az eltűnt ingekre. Aztán, ha egy ing elkopott, lett másik, mert ahonnan jött egy, jött két másik. A rosszat, a régít a mama meg úgylis elvitte az árvaházba a gyerekeknek, ahol dolgozott. Vagy a sárkányok martaléka lett.

a nap viszont, a nap mintha már most, a hűtlenségek mély, hidegrázó hűsével, hogy valakit valakinek, vagy mindösszesen valakinek mondhatnánk, mindezen a nap mintha már idő előtt túlesett volna és *ilyeténképpen* haldokolna, hát hogy van ez?! (Ezt kérde magától az utazó a valóban *kiüresült* terében, írom föl jegyzetfüzetembe.) Ide pakoltak ki mindent, konyhaasztalt, teknőt, apja síremlékét, a vasúti átkelőt is, melynek fényjelei menekülése izomrángásait idézik fel benne, fiatal barátjának, barátainak sötétbe fulladása elől, mely sötét maga az ítéletlen test. Most egy kisebb teherautó is beáll, mi lesz itt, büfé?! Nem akar világosodni, illetve éppen annyira van világos, amennyire a folyó, a Körös akarja, amekkora a sodrása, az meg a gátöröktől függ. Így nem juthatunk előbbre (írom föl jegyzetfüzetembe), így nem juthatunk révbe. Mint egy képtelen történet utazója, nézünk egy fénycsíkra; miféle sorompót jelenthet ez a fénynyaláb, miféle vágy mire nyit majd utat? Oh, istenem!, nyilván azon túl, hogy felmértük, tudjuk, a semmi hamisított idejét éljük, ahol a végsőig hihetjük, célunk *ötről a hatra jutni*; nem, nem lennénk sértettek, sem sajnálatra méltók, nem lennénk nevetségre (írom fel tehát), ha ennek az izzasztó törekvésnek hitelt adnánk; de miféle úton/módon?

Madár (2013; cseresznyefa; 20x70x10 cm; fotó: Szögi Laczkó)

Aznap este együtt álltunk az ég alatt, a papa meg én. Csillag még egy sem volt az égen. Vártunk. Már aludnom kellett volna, de a mama nem jött szólni, hogy megmosdat, hát élveztem a csendet, a csillagokat, a csillagszemű papám társaságát, egy nagyra nőtt angyal volt, aki nem repült, dehogy repült, hanem egy fehér Wartburggal járt. A szótlanság jobb volt. Csak akkor kezdtünk el beszélgetni, amikor megláttuk az első csillagot, de addig csendkirály volt. Kulcsosomó sem kellett hozzá, meg aztán azt elvesztettük volna. Megjelent az első csillag: nevet adtunk neki, találgattunk, kié, melyik angyal fújta fel az égre, merről fújhatta, miért jelent meg, mit lehet tőle kívánni, és kívántunk: jó dolgokat a rokonoknak. A rút pofájú, rücskös hátú és szürkés-kék sárkánynak meg semmit.

Minden csillag máshogy ragyogott. Aztán, amikor kinézegettük magunkat, jött a mama, hogy most már elég, a papa bevitt a karjában, dehogy a karjában, a fehér Wartburggal vitt be a fürdőszobába, és dehogy repült, mint egy autóversenyző, úgy vezetett. Valójában taxisofőr volt, hordókat készített, a melegházban paprikát, paradicsomot meg virágokat gondozott, a piacra vitte. Mindig figyeltem. Akkor, amikor az eget kellett volna nézni, a csillagokat. Az arca, a szarkalábak elárulták a változásokat. Pontosan még nem tudhattam, mitől féljek a legjobban: a sárkányoktól, de azok ellen lehet küzdeni, a reumájától, vagy ennél rosszabb is lehet. A legkevésbé a torok fájdalmai tűntek fel, ezért szerette a dinnyét, mert nyelni sem kellett, csak inni. Ezért utáltam, hogy évente csak egyszer van nyár, egy hónapig úgy igazán a vattacukros, kék ég alatt.

Örökségem (2011; vegyes technika, fa; 35x58x5 cm; fotó: Szögi Laczkó; a 36. oldalon szereplő mű hátoldala)

Beteg vagyok

Beteg vagyok, tudom,
sápadtabb, mint bárki.
Jön a doktor mindjárt,
és diagnosztizál.

„Csokoládéhiány
a betegség oka.”
Én előre tudtam.
Nem is lehetne más.

Másik doktor szerint:
„Nem játszott eleget.”
Ezt is tudtam előre.
Végzetesebb a baj.

A harmadik doktor
mosolyogva mondja:
„Nincsen itt semmi baj,
a popóba kúp kell!”

Kabalaállat

Suli-folyosón
egy hiúz oson.

Úgy megijedünk,
remeg a kezünk,

hogy a vad hiúz,
a padból kihúz.

Szelídíthető,
és kréta-evő,

széklábba harap,
izgalmas falat.

Furi-fír állat,
az iskolának

jó lesz, kabala,
na, húzzunk haza!

Mi az?

– Mi az a folt rajtad?
– Meggylé.

– Mi az a folt rajtad?
– Leköpött egy sárkány.

– Mi az a folt rajtad, tényleg?
– Megszakadt, s kifolyt a szívem.

Szappandráma

Fogy a szappan, fogy a szappan, éjjel a hold,
a lefolyón, a lefolyón mélyre lefolyt.

SZEPESI DÓRA ◀

Kilépni a sorból

Beszélgetés Szabó Tibor Benjáminnal
az új kamaszregényéről (is)

– Éppen a napokban gondoltam arra, hogy az ember egész életében olyasmivel foglalkozik, ami kamaszkorában reveláció volt számára, azokat a gondolatokat, felismeréseket bővíti, vagy mélyíti. Így van ez például a tudósoknál, 17 évesen feltalálnak valamit, ahhoz képest már a későbbiekben nincs nagy meglepetés... A könyved mottója erről vall: „Az ember csak fiatalon találhat ki igazán új dolgokat. Utána már túl tapasztalt... és túl ostoba.” (Albert Einstein) Nálad hogyan alakult?

– Nem így. De hát, én nem is vagyok proto-intelligens, mint a szereplőim. Sajnos (vagy nem sajnós, mindenesetre) a nagyon későn érő emberek közé tartozom. Mindent később csináltam, éreztem, mint a velem egykorúak. 17 évesen lélekben még általános iskolás voltam – de egy gimnázium 11. évfolyamára jártam. Már lediplomáztam, amikor megszerettem a tanulást, és már a harmadik munkahelynél tartottam, mire megértettem, mit jelent dolgozni. Az EPIC főhősei nem ilyenek. Ők nagyon tehetséges fiatalok, akik nem tudják magukról, mekkora talentumok. Hétköznapiak érzik saját magukat, miközben elképesztő képességekkel és tudással rendelkeznek. Az ő kiválóságuk pedig számomra jutalomjáték volt, mert kedvemre bogarászhattam, mit lehet látni a száz méter magas Megyeri-híd tetejéről, vagy azt, hogyan lehet profin betörni egy iskolai számítógépes rendszerbe, vagy azt, hogy mit mond a magyar őstörténetről az Arvisurák. Nézegethettem a Gellért-hegyi sziklatemplomot, sétálhattam egy Budapest melletti, hatalmas kőbányában, Attila városának romjai között. Csupa egzotikum, csupa élmény. És közben annyi mindent megtanultam Ernest Rutherfordról, hogy még egykori fizikatanárom, Marczis György is büszke lehetne rám.

– A Bárkánál voltál szerkesztő, amikor megismertelek, egy Műhelyeket bemutató sorozatban szerepelt a Bárka csapata a MU Színházban. Azóta sokat változott az életed. Mik a legmeghatározóbb pontok a pályád alakulása szempontjából?

– Van egy régi fotóm valamelyik bárkás baráti beszélgetésről, Elek Tibor kertjében készült, nemrég kitettem a Facebookra. Nézegettem az arcokat a képen. A fészek nagyon fontos. Ahogy „kirepülés” pedig szükségszerű. Folytonosságot érzek a munkáimban, igazi váltás inkább csak akkor történt, amikor már nem az irodalom érdekelt, hanem a könyvészet. Hogy mi lesz a szöveggel a kézirat lezárása után. Előbb újságíróként, aztán szerzőként is az kezdett foglalkoztatni, miért tudnak bizonyos szövegek nagyon sok embert megszólítani, mások csak kevesebbet. Az EPIC-et már egy könyves ember írta.

– Amikor megtudtam, hogy hamarosan megjelenik egy kiskamaszoknak szóló regényed, nagyon kíváncsi lettem. Előző könyveid novellák, regények felnőtteknek, most meg egy 12 éves felüli fiúknak szóló kalandregény. Miért? Hogyan kerültél ebbe a mederbe?

LAKATOS ISTVÁN ◀

Kedélyes agyalágyultság

Neil Gaiman: Szerencsére a tej

Előre szólok, arcpirító ömlengés következik.

Neil Gaiman különleges tehetsége mindig a képregényeiben és novelláiban mutatkozott meg leginkább, regényeinek legnagyobb problémája, hogy vagy túlírja, vagy egész egyszerűen nem tudja tisztességesen befejezni. A regényeinek utolsó harmada rendre hiányzik, általában sebtében odakanyarít valamit, és részéről befejezettnek tekintti, mehet a szöveg a gyárba. Afféle megélhetési híresember lett belőle, és bármit is csináljon, természetesen világsiker lesz.

Tavaly azonban bebizonyította, hogy tud ő tisztességes regényt is írni, az nem csupán jó, hanem – végre egész is, van eleje, közepe és vége. Egy-két hónapra rá pedig előállt egy igazi meglepetés kötet, egy gyerekkönyvvel, amit nem előzött meg akkora várakozás, és a hírverés sem volt valami nagy körülötte. Pedig a *Szerencsére a tej* a maga módján sokkal jobb, mint az *Óceán az út végén*. Már a címe is zseniális!

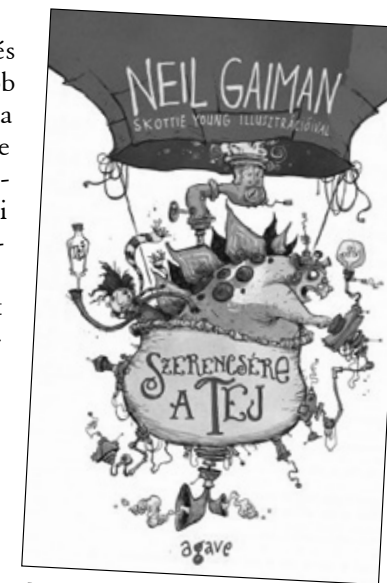
Szerencsére a tej.

Nem győzöm elégszer leírni.

Gaiman hátradőlt, feltette a lábát az asztalra, és gátlástalanul egymásra dobálta a leghülyébb ötleteit. Fogott egy csomó ponyvaregényes témát, megfejtette némi időutazással, és mindezt belehajtálta egy röhejesen hétköznapi keretbe. A végeredmény pedig egy fantasztikusan vicces, laza, szórakoztató ökörség lett.

Lássuk csak! Anyuka elutazik egy gyíkokról szóló konferenciára, és apukára hagyja a házat, a két gyerekkel együtt. Az apa általában nincs a helyzet magaslatán, mindent elfelejt, és egyfolytában újságot olvas. Másnap meg is történik a katasztrófa: a gyerekek nem tudnak reggelire kukoricapelyhet enni, mert elfogyott a tej! Derék apjuk vállalja a nemes küldetést, és elmegy a boltba, ám csak nagyon-nagyon sokára ér vissza. És amikor a csemeték számon kérik, az apa elkezd kamuzni. Nem az ismerősökkel állt le beszélgetni, hanem minden az ízlésficamos és „glübs” földönkívüliekkel kezdődött, azután jöttek a kalózok, egy léghajó-időgépet feltaláló stegosaurus, feldühödött vulkánisten, a biztonság kedvéért néhány csillámpóni, vámpírok, táncoló törpék és végül, de nem utolsósorban az úrdinoszaurusz motorosrendőrök (vagy úrmotoros dinoszaurusz rendőrök, kinek hogy tetszik), de szerencsére a tej mindig épségben megúsza, mi több, kirántotta az apát a csávából.

Gaiman két epizódot írt a *Doctor Who* című sorozatba (hivatalos magyar címe *Ki vagy Dokí*, bár szerintem senki sem hívja így), az egyik zseniális, a másik kevésbé, és erős a gyanúm, hogy a *Szerencsére a tej* e két történetnek afféle mellékterméke, a fel nem használt ötletek leleményes újrahaznosítása. A gyanú nem csupán az időutazás miatt ébredt bennem, hanem azért is, mert sajátos (és angolosan

Neil Gaiman: *Szerencsére a tej*, fordította: Pék Zoltán, Agave Könyvek, 2014

– A feleségem (Csapody Kinga) a Manó Könyvek főszerkesztője, és tavaly decemberben mesélte, hogy szeretnének egy fiús sorozatot, 12 éven felülieknek. Addigra az elsősorban lányoknak szóló, Kalapos Éva jegyezte *D.A.C.* már nagyon sikeres volt, és szerettek volna a fiúk kezébe is adni valami olyat, ami képes érzelmileg mozgósítani. Kitaláltam egy koncepciót: hatfős tanulócsoport egy magániskolában, és ők mindenféle kalamajkába kerülnek. Nagyon különböző helyekről jönnek, de csak akkor maradhatnak talpon, ha tudnak együttműködni. Márkó, a nagyképű, de frusztrált milliárdos csemete világa szinte semmiben nem érintkezik a dzsumbujból (a IX. kerületi szükségglazások körül kialakult gettóból) érkező Sádiéval, sem az arisztokrata családba született Jánoséval, vagy a szülei által „agyonszeretett”, csak a számítógépek virtualitásában szabadságot találó Röfiével. Meg kell találniuk a hangot a fiúknak egymással is, és a csoport egyetlen lány tagjával is, aki a belvárosi értelmiség magabiztosságával mozgatja a szálakat. Miközben ott van velük Alma Peti, egy súlyosan autista kishíu. Róla egyikük sem tud semmit, de egyre több körülötte a rejtélyes jelenség. Olyan kalandokat találtam ki nekik, amelyekben elvesznének, ha nem lennének szorgalmasak, műveltek, intelligensek. Persze, ettől még tizenöt éves kamaszokról van szó, az életkorukra jellemző bumfordisággal, máshol érzékenységgel, a nagyon széles skálán mozgó érzelmi reakciókkal, és egy csomó „első” élethelyzettel.

– *Hiánypótló a gyerekirodalomban a kiskamaszoknak szóló olvasnivaló, a maiakhoz szóló alkotás. A kötelező olvasmányok vitájában például szemet szúr, hogy még mindig a Légy jó mindhalálígot meg az Egri csillagokat kell olvasniuk a gyerekeknek. Nem is csoda, hogy a mai gyerekek elsősorban azt veszik észre ezekben a régi vágású művekben, hogy például Nyilas Misi lúzer... Persze, más a mai kamaszok ingerküszöbe, de mondjuk, szerintem, ha a tanárnak volna annyi kapacitása, és bővebb időbeli, társadalmi háttérrel adna a műnek, másképpen is tudnák értékelni az ifjú olvasók Nyilas Misit és környezetét. Mi a véleményed erről?*

– Az hiszem, ezen már túllépett a világ, *Harry Potter*rel minden megváltozott. Az ifjúsági irodalom számára vélhetően nem az a kérdés, hogyan tud egy kamasz számára izgalmasabb lenni Nyilas Misinél, hanem az, hogy hogyan tud akár csak részben annyira érdekes és az érdeklődést végig fenntartó lenni, mint a Roxfort tanulóinak zseniális sagája. *Harry Potter* sorsa nagyon pontosan követi a nagy, mitikus tanmesét: a kiválasztott sorsa a megváltó halál, ami azonban nem a vég, hanem csak annak előkészítése. Mert a kiválasztott feladata, létértelme az, hogy Armageddonnál győzedelmeskedjen a gonosz fölött.

Eltelt tizenöt év, és szerintem ma nem az a legaktuálisabb kérdés, hogyan győzhető le a gonosz, hanem az, hogyan tartható meg a világunk törekeny, finom egyensúlya. Szereplőim ennek az egyensúlynak a titkát keresik, olyan korokból ránk maradt műkincsekben, amely korokban az ember még harmóniában élt környezetével. És tényleg: ha nem találunk rá nagyon hamar erre a titokra, Gaia bármely elképzelhető gonosznál erősebben és kegyetlenebbül jelzi majd az embernek, hogy ő az úr.

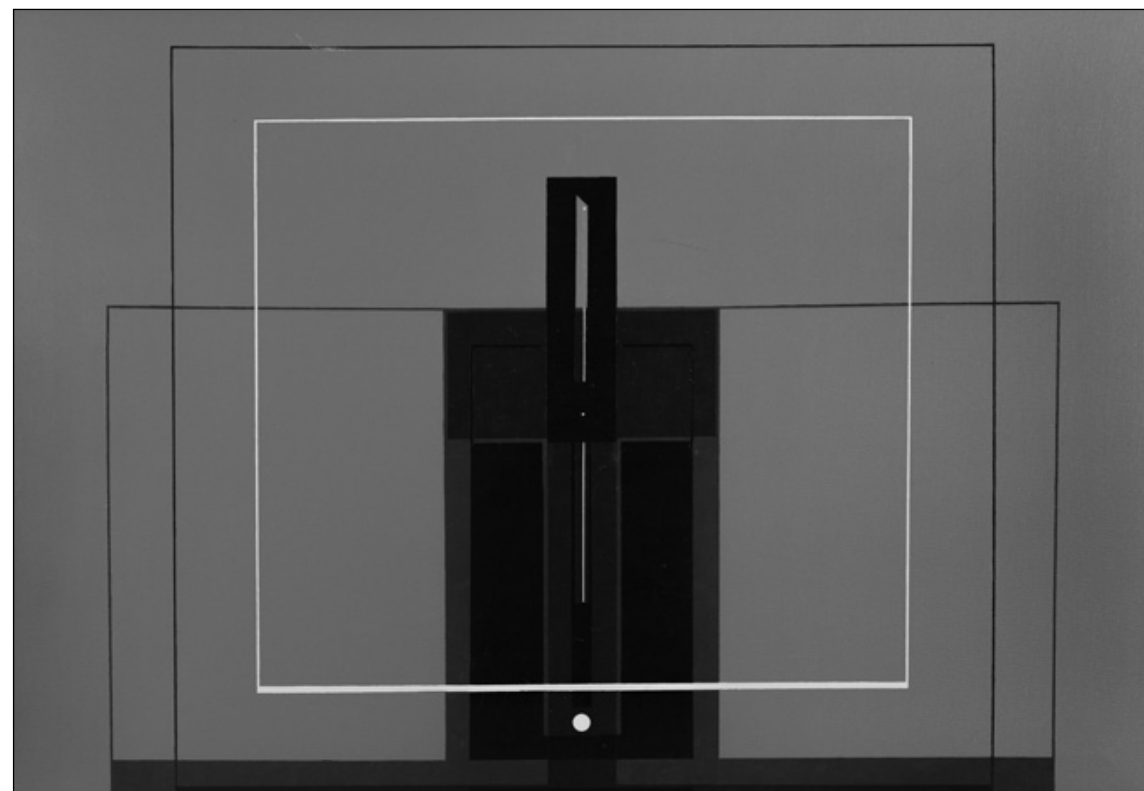
– *Nem én vagyok a célközönség, de nem tudtam letenni a könyvet. Mintha filmet néznék, fordultok, remek párbeszédek, karakterek, helyszínek, szituációk. Regényed szórakoztató, izgalmas játék, emellett fontos üzenete, hogy a tehetség, a tudás hatalom. Úgy érzem, élvezettel írtad. Tervezed-e a folytatását?*

– Jövő tavasszal, a Nemzetközi Könyvfesztivára jelenik meg a folytatás, valójában már írom is a történetet. Az első rész *EPIC – Az első küldetés* címmel október elején kerül a boltokba. Ez egy őszinte és lelkes mese néhány őszinte és lelkes, de a végtelenségig lázadó diákról. Mese arról, hogy legkiválóbbaknak akár kötelességük is lehet az autoritásokkal való szembeszegülés. Ugyanakkor mese arról, hogy csak a szorgalmasoknak, a felkészülteknek, a maximálisan teljesítőknek van lehetőségük kilépni a sorból, és azt mondani: nem!

eszement) jellege miatt a sorozatban szépen elférnek egymás mellett az idegen lények, a kalózok és akár még az űrdinoszaurusz motorosrendőrök is. Ráadásul a könyv főszereplőjének sálja nagyon hosszú és csikos – mint a negyedik Doktoré!

Az Agave kiadó bölcsen az amerikai kiadást választotta. A brit változatot Chris Riddell rajzai díszítik (az *Erdőmélye- és Dinkafölde*-trilógiákból valamint a pazar *Ottolina és a sárga macská*ból ismerhetjük a munkáit), és noha nagyon szeretem a stílusát, ehhez az őrült történethez túl klasszikus és rendezett, ami jócskán elvesz a történet hangulatából. Ellenben Skottie Young lendületes, groteszk, ám egyúttal aranyosan bumfordi figurái tökéletesen kiegészítik Gaiman agymenését, sőt, még fokozzák is a kedélyes agyalágyultságot. Tökéletes párosítás. Young itthon sajnos jobbára ismeretlen, ugyanis – képregényrajzoló. Legismertebb műve L. Frank Baum első hat *Óz*-kötetének képregényadaptációja, jelenleg pedig *A galaxis őrzői* két legkedveltebb szereplőjének, Rocket Raccoonnak és Grootnak (a mosómedve és a faember) kalandjait rajzolja.

A *Szerencsére a tej* az egyik legjobb gyerekkönyv, ami mostanában megjelent, és nem csupán Gaiman és Young rajongóinak ajánlott, hanem gyerekeknek és felnőtteknek egyaránt. Kivéve, ha a felnőttek nincs fantáziája, sem humorérzéke. Azt a felnőttet most sajnálom. Nem is. Úgy kell neki.

Metszéspont (2013; vegyes technika, vászon; 70x90 cm; fotó: Szögi Laczkó)

DANI ERZSÉBET ◀

Identitásgerinccel a kétlelkű azonosságtudat ellen

Benedek Elek: Édes anyaföldem!

A magyar identitás önmagában is igen összetett kérdés, mert a két világháborút követő világpolitikai döntések nyomán a magyarság traumákat élt meg: a korábban viszonylag egységes Kárpát-medencei magyar kultúrát szétzúrták, és kétharmad részben beletagolták más kultúrákba. Amikor a leszakított területek más nemzetállamokhoz kerültek, kultúrájuk a történelmi Magyarországon betöltött domináns szerep után kisebbségi helyzetbe szorult. Ezt követően az új (többségi) államhatalommal és annak hegemonikus kultúrájával szemben folytonos küzdelemre kényszerül a kisebbség, a kulturális fennmaradás érdekében. Ez áll – témámhoz közelebb lépve – az erdélyi magyarságra is, mert számukra is kiéleződik a domináns (többségi) és alárendelt (kisebbségi) kultúra szembenállása, hiszen „az egységes nemzetállamot” hirdető román hatalom politikai és kulturális asszimilációs nyomást gyakorol az erdélyi magyarságra.

Különösen izgalmas kérdés ilyen körülmények között az a népcsoport, a székelymagyarság, mely Erdélyen belül mindig is saját, keményen ellenálló azonosságtudattal rendelkezett; Székelyföld soha nem minősült szórványnak; és napjainkban is, az Európai Unión belül is (az eleve ellenséges román nacionalista politika közvetlen haragjával mit sem törődve) meg meri fogalmazni önmagát, az autonómiakövetelésig elmenően. A székely ember tehát mindig markáns jelenlétet képviselt a Kárpát-medencében. A Trianon utáni helyzet viszont annyiban más, hogy míg a székelység korábban nemzet-azonos kultúrában belül fogalmazta meg magát és önrendelkezési törekvé-

seit, addig Trianont követően olyan többkultúrájú világ részévé válik, amelyben a mai fogalmaink szerinti, megengedő multikulturalitásnak nyoma sincs. A székelymagyar kiélezett interkulturális helyzetbe kerül, hiszen – mindenféle más jellegű kulturális összeférhetlenségi tényezőtől –, szembekerül egy beolvasztó szándékú állami és kulturális gépezettel, mely most már merőben más jellegű identitásmenedzselési stratégiákra kényszeríti.

Benedek Elek *Édes anyaföldem!* című regénye a székelymagyarság „létregénye”. Nagy székely írónk a tőle megszokott egyszerűséggel és írói nagysággal mutatja be népét a Trianon előtti környezetben, mintegy előrevetítve a nagy történelmi trauma közeledtét. A szülőföld szeretete, a nép lelkének természetessége, az író fiatalságának és az akkori környezetnek a bemutatása ma is mintegy útmutató ahhoz: hogyan lehetne a jelenlegi (asszimilációs) helyzetben megtalálni azokat a működő interkulturális kommunikációs csatornákat, melyek napjainkban a békés együttélést, a megértést és elfogadást elősegíthetnék.

Benedek Elek 1859-ben született Kisbaconban (Székelyföld), földműves székely családban. A székelyudvarhelyi református gimnáziumban, majd a budapesti egyetemen tanult. Újságíró, politikus. Írói pályája és munkássága kettős: politikai tevékenysége nem konzervatív irányultságú, irodalmi munkássága azonban népi-nemzeti. Napilapokat, folyóiratokat szerkesztett, foglalkozott az ifjúsági irodalommal, a népköltéssel, a népnyelvvel, a közoktatás kérdéseivel. A trianoni döntés után visszaköltözött kisbaconi kúriájába,

onnan szervezte az erdélyi magyar irodalmat. Székelyföldön előadó körutakat szervezett a születőben lévő magyar irodalom közvetítésére. Közölte Áprily Lajos, Kós Károly, Tompa László, Tamási Áron, Szentimrei Jenő írásait, számos fiatal író pályáját egyengette. *Cimbora* című gyermeklapja az anyanyelv ápolásának egyik eszköze volt a korabeli helyzetben. 1929-ben, hetvenéves korában hunyt el (Pomogáts 2008: 245–247).

Fontosabb művei: *Székely Tündérország* (1885), Budapest; *A kollektor* (1886), Budapest; *Történetek a gyermekszobából* (1893), Budapest; *Magyar mese- és mondavilág* (1894–96), Budapest; *Szülföldem* (1904), Budapest; *Édes anyaföldem!* (1920), Budapest; *Édesapám falujában* (1929), Budapest.

„Azzal az érzéssel ültem az íróasztalomhoz, hogy e könyv írói pályám utolsó könyve lesz – halálom után ha nyilvánosságra kerül. A vörös fergeteg elviharzott, úgy tetszik, dereng a magyar ég, nem kell írásomat az asztalfiában rejtegetnem. Az ország színe előtt róhatom le régi adósságot ama nép iránt, amely ezer esztendeig őrizte, védte a keleti határt, s jutalma: honját a hazában nem leli... Úgy állítom ország színe elé a székely népet, amilyennek gyermekifjúságomtól életem alkonyáig láttam: erényeit nem túlzom, hibáit el nem titkolom” (Benedek 1999: 243).

Benedek Elek élete szülfalujában, a székelyföldi Kisbaconban kezdődött, és ott is fejeződött be. Amilyen kört Tamási Ábeljének bolyongása is leír és bezár: Székelyföldről Székelyföldre. Bár sok időt töltött Budapesten, nemzeti öntudatában (életében és írásaiban egyaránt), végig megmaradt az anyaföldhöz ragaszkodó egyszerű székely embernek. „Elek apó” esetében *Édes anyaföldem!* című, könyvnyi önéletrajza kínálja magát ahhoz, hogy bevonjuk a székelymagyar nemzeti identitástudat irodalmi megnyilvánulásai közé. A trianoni trauma után Benedek Elek 1921-ben vizsgatért szülföldjére, példát mutatva, élete végéig szervezve az erdélyi kalákások munkáját, szerkesztve a *Cimbora* című ifjúsági lapot.

Az *Édes anyaföldem!* főszereplője „Elekecske” (mert így szólították a szülei), akiben a fiatal Benedek Elek nem csak ifjúkori önmagát nevezi meg, hanem néven nevez mindenki mást, és minden helyszínt is, vagyis a könyv szerzője, biográfiai adatokkal azonosíthatóan, explicit szerzőnek tekinthető. Gyermekkori évein keresztül mutatja be a székely falut, a családszerkezetet, melyek a

székely társadalom erdővidéki mikrovilágaként jelennek meg a könyvben. Mi több, személyes hangú, egyéni és kollektív kulturális emlékezetet ötvöző módon, a Trianon előtti és a Trianon utáni állapotokat örökíti meg ez a mikrovilág.

A 19. század utolsó évtizedeiben az Erdővidéken¹ nem volt még jellemző a vegyes lakosság. A szó szoros értelmében egy vagy két román nemzetiségű lakost, általában pásztorembereket, azokban az időkben még annyira „természetesen” kezelte a székelymagyar közösség, hogy fel sem vetődött a nemzetiségi hovatartozás kérdése. A befogadó békés együttélést az is példázza, hogy a román pásztornak magyar nevet adtak (függetlenül attól, hogy román néven volt anyakönyvezve): „Demeter András”-ként emlegették a faluban, és ez természetes volt úgy a falusiaknak, mint a román pásztornak. Demeter, az öreg román nem nemzetiségi alapon volt elégedetlen, amikor: „holtáig szidta Kossuthot, merthogy nem adta neki ezt a házat, holott ő már 48 előtt benne lakott” (Benedek 1998: 37). A fiatal Elek szeretettel emlékszik vissza erre az „egyetlen” román emberre, gyermekkorában ő jelentette az interkulturális kapcsolati lehetőséget a hegyeken túl élő moldvai románsággal. Azt mondhatjuk – noha Benedek még, természetesen, nem a mi elméleti kategóriáinkkal fogalmaz –, hogy a természetes interkulturális kommunikáció lehetősége volt ez, és tökéletesen működött az egyén–egyen kommunikációs szinten. Az *Édes anyaföldem!*-ből is leszűrhetően tehát, a Trianont megelőző Székelyföldön az interkulturális kommunikációba még nem szól bele manipulatív román állami gépezet, a székelymagyar helyzete még nem kisebbségi, még nincs beolvasztó nyomás. Benedek Elek szuverén szelleme ekkor még más irányból érkező manipulativitás ellen feszül: ez az egyház és a református kollégium által kifejtett, nehezen viselhető, dogmatikus nyomás.

A korabeli székely faluban csak nagyon kevés fiatalnak adatott meg, hogy szülei iskolázathassák. Módos gazdaembernek kellett lennie a családfenntartónak ahhoz, hogy kollégiumba járassa (fiú)gyermekét. Elekecske családjának anyagi helyzetéből adódóan kerülhet be Székelyudvarhelyre, a református kollégiumba. Udvarhely anyavármegye központja Udvarhely, az iskolaváros:

1 Az Erdővidék történelmi tájegység, a Baróti-medence településeit foglalja magába.

„Udvarhelyszék olyan szék,
Egy is vele fel nem ér.

Csak székelymagyar lakja,

Ősi jussát nem hagyja” (Benedek 1998: 86).

A székelymagyar-tudatban ősidők óta rögzült (lokál)patriotizmus, mondhatjuk, székelymagyar nemzeti identitás, ez esetben a regionális öntudat, fogalmazódik itt meg. Interkulturális konfliktus azért nincs a városban, mert a kulturális másság (a román jelenlét) nem érte még el a kritikus tömeget, és román állami hegemonia még nem érvényesül (hiszen Trianon előtt vagyunk).

Mint fentebb utaltam rá, hegemonikus nyomást viszont érez Elekecske, valamiben, amit ő református „vaskalap”-nak nevez. A kisiskolás fiú természethez és szabadsághoz szokott lelke brutálisnak és nehezen kibíráhatónak érzi a tanítók és papok puritán szigorát.² A színmagyar környezetben nem találkozunk más nemzetiségű diákokkal, nincs lehetősége arra, hogy interkulturálisan kommunikáljon. A nemzeti öntudat már csak azért sem kérdés a zárt mikrovilágban, mert az identitás, ott és akkor (még) nem kérdés, hanem állapot. Annál inkább kérdés és nehéz probléma a felekezeti iskolában tapasztalt keménység, ridegség, tekintélyelvűség.

A „vaskalap”-nak minősített rend ellen a maga kisdiákos módján Benedek Elek tiltakozik, diákcsinnyekkel tréfálja meg a kollégiumi rendet, de ettől a mélyen gyökerező hit nem szenved benne csorbát. Érdekes módon, „ábeli” ez a hozzáállás. A székely ember hitének sajátos tulajdonsága ez a kételkedéssel-tiltakozással vegyes, mégis kikezdetlen hit, mely azokban a helyzetekben ad igazi támaszt, amikor a magyar ember vallási hitét támadás fenyegeti. Ez a modell a Benedek-írást követően sokkal később feltűnt Szakállas Ábelnek a hithez való viszonyát is leképezi, illetve megelőlegezi.³ A szabad akarat és a szabad gondolkodás nevében tiltakozó fiú másrészt mégis nyitott. Megmutatkozik ez, például, a nyelvészet és irodalom iránti fogékonyságában. Fordítani kezd idegen nyelvekből. Részéről pusztán diákcsinny, hogy belekeveri a fordítási gyakorlatba egy román vers fordítását, és értetlenül áll azelőtt, *ahogy* a „vaskalap” a fordítást fogadja. A mindenre nyitott diák nem érti a román nyelv és irodalom iránti elzár-

2 A kollégiumban sok kisdiák szerez életre szóló betegséget, a lelkészi szigorok, a körülményeknek és a rugalmatlanságnak köszönhetően.

3 Emlékeztetőül: Tamási trilógiája 1932–34-ig jelent meg, Benedek Elek önéletrajza pedig 1920-ban.

kózas okát: „Vaskalap mindenféle színeket vált, féktelen dühében földig gyalázza Diák urat, aki a román nyelv tanulására vetemedett. Mennyivel hasznosabb dolgot művelne Diák úr, ha például az angol nyelvre fordítaná üres idejét!” (Benedek 1998: 194). Nem is értheti az elzárkózás okát, hiszen ő fiatalos liberalizmussal viszonyul a kérdéshez, a világ dolgaiban tapasztalatlan. Nem érzékeli még azokat a jeleket, melyeket a nagy társadalmi összefüggésekben szétlátó tanárok és papok világosan látnak: meglehet, jóval Trianon előtt vagyunk, az egyre intenzívebbé váló román beáramlás, ehhez még a magyar állam rosszul értelmezett nemzetiségi kultúrpolitikája, és a román egyház hol leplezett, hol kendőzetlen nyomulása, megannyi nehéz ómen egy református kollégium értelmisége számára. Életkoránál fogva a fiú ezekből az előjelekből még nem is olvashat. A másik néphez való természetes és spontán viszonyulása, melyről a fordítás is tanúskodik, viszont olyan szellemre vall, mely egy jól működő interkulturális társadalmi kommunikáció igazi alapja lehetne. A kollégium tanárai és lelkészei azonban feltehetően úgy látják: az interkulturális helyzet kezd túlságosan komollyá válni ahhoz, hogy szabad utat engedjenek az efféle természetes liberalizmusnak.

Elek diák számára a román irodalom legalább annyira érdekes és értékes, mint a többi európai irodalom, nem érti a tanár reakcióját, de a maga logikus és nyitott gondolkodásával így vádolja a merev hozzáállást: „Vaskalap neki soha irányt nem mutatott, tanácsot nem adott. Vaskalap nem arra figyelmeztette Diák urat, hogy okosabban cselekednék, ha több idegen nyelv helyett egész erejével egyre adná magát. [...] Neki csak egy tanácsa volt, az is a harag tanácsa: miért foglalkozik a román nyelvvel, s miért nem az – angollal. Vaskalapnak meg kellett volna dicsérnie Diák urat, hogy a szomszédságban lakó nép nyelve iránt érdeklődik. Diák úr azóta tán megismertette volna az ő népét a román nép irodalmával s viszont – hajh! talán ma békességben, barátságban élne székely és román, s fehér hajú Diák úr lelkét nem emésztene a hontalanság” (Benedek 1998: 195).

Az idézetben nem arról van szó, hogy Benedek Elek, Trianon előtti fiatalkori énjéről írva, elfelejtette volna, hogy időközben volt egy Trianon. Nem is naivitásról, hogy tehát, ha a református kollégium nevelői meg mindegyik nemzetiség mindegyik képviselője kitart egymás nyelvének, kultúrájának

kölcsönös megismerése mellett, mint együttélési előfeltétel mellett, akkor Trianon után nem áll elő az a helyzet, amely előállt. Trianon ugyanis olyan nagypolitikai diktátum volt, mely nem törődött az-
zal, hogy a nemzetiségek kommunikálnak-e egymással vagy sem, és hogy hogyan teszik ezt. Arról viszont igenis szó van az idézetben, hogy Benedek Elek, Trianon után is, a katasztrofális következmények ellenére is, meg volt győződve arról, hogy a kultúra és az egymás kultúrája iránti nyitottság a nemzetiségek együttélésnek egyik alapfeltétele. És ennek megfelelően cselekedett: egyfelől, nyíltan soha nem bántotta a románokat; másfelől, szívósan, következetesen, kemény kitartással szervezte a székely irodalmi és kulturális életet.

A diák Benedek Elek által nehezményezett kulturálisidentitás-védő merevség ezúttal másvalakit előlegez meg. Arra gondolok, hogy fentebb Elekecske és Ábel között vontam párhuzamot. A fiatal Benedek Elek azért kapta a román vers lefordításáért tanárától a „pofont”, amiért Ignác Rózsa *Anyanyelve magyar* című regényében Kovács Ilona részesül magyar iskolaigazgatói megrovásban: hogy ugyanis Ilona kemény erőfeszítéseket tesz a román nyelv elsajátításának érdekében, hiszen csak azon a nyelven érvényesülhet. Közös a két irodalmi műben felvázolt két helyzetben, hogy interkulturális-kommunikáció-idegenség nyilvánul meg benne, mellyel Ignácznál a magyar igazgató, Benedeknél a román fordítás miatt berzenkedő tanár (Ilona igazgatójához hasonlóan Elekecske tanára is magyar) tartja védendőnek az identitást, az interkulturális kommunikációs rugalmasságot meg nem engedő identitás-keményiséggel. Nem véletlen talán, hogy mindkét esetben magyar pedagógusok személyében jelentkezik a kulturálisidentitás-védő merevség. Ők talán már sejtik, sőt, előre látják, mire vezethet a román asszimilációs nyomulás. A magyar pedagógusoknak igazuk van. Trianon fényében ez kétségtelen, és a román közelképek, vagyis az Ignác-regényekben közel hozott román pedagógusok „fényesen” igazolják. Az *Anyanyelve magyar* Kovács Ilonájának erős román azonosságtudatú román tanárnőjére (Rebrescura) gondolok, aki pedig szimpatikus a lánynak; és a *Született Moldovában* David Gherghel-jének (vagy Gergely Dávidjának?) rendkívül erős nemzeti és nacionalista román öntudattal megáldott történelemtanárára (Bucureanu). Mindkettő jól megválasztott pedagógiai eszközökkel, kímélet-

len manipulativitással végzi a magyar diákok tudatát átprogramozó, agymosó munkáját.

Amit egyébként Elekecske helyesen lát a vaskalaposban, az nem csak a magyar identitásvédelem merevsége, hanem az interkulturális kommunikáció igényének hiánya is. Elek diák tehát, mint az már gyermekkorában is megmutatkozott, nyitott az interkulturális kommunikációra az egyén szintjén. A vaskalaposban megtestesülő csoportelzárkózást nem érti, tiltakozik ellene, szavaiban megfogalmazódik az a nagy igazság, hogy csak akkor lehet békében elfogadni a mellettünk (majd később közöttünk) élő más kultúrát, ha értjük, ismerjük és megpróbáljuk elfogadni azt.

A 19. század végi évtizedekben még mások voltak az interetnikai arányok, és, ebből eredően, az interkulturális viszonyok. Nem adottak a feltételek ahhoz, illetve, nincs szükség arra, hogy a többségi kultúra erőszakos eszközöket alkalmazzon. Elvégre Erdélyben – magyar–román viszonylatban (a többi nemzetiséget nem számítva) – ekkor még magyar többség van, Székelyföldön még inkább (hiszen ott máig is az van). Mint látjuk, Benedek Elek falujában egyetlen román élt. A trianoni döntés adja majd a román nacionalizmus és a román államhatalom kezébe a lehetőséget, hogy többségként, kénye-kedve szerint kezelje az etnikai kérdést. Benedek Elek tételét (mely egyébként Tamási Ábeljének is mozgatórugója), igaznak kell elfogadnunk a mindenkori interetnikai helyzetre, a Trianon előtti és a Trianon utáni Erdélyre nézve éppúgy, mint ahogyan igazsága megkérdőjelezhetetlen bárhol, bármikor a világon: békés együttélés, többkultúrú társadalomban, csak olyan keretek között lehetséges, mely keretek között a nemzetiségek egyformán tisztelik és elfogadják a másság által képviselt kulturális értékeket.

A diák ragaszkodása szűkebb pátriájához (a Székelyföldhöz) erős nemzeti öntudatra vall, mely túl is mutat a szülőföldön, és egész Magyarországot magába foglalja. Az etnikailag gyakorlatilag még homogén szülőföld után viszont épp ezért mellbe vágja, amikor tanulmányai folytatására Pestre utazik, hogy az „ország szíve nem magyar” (Benedek 1998: 204) – mert túl sok idegen szót hall. Ezt nem elítélően summázza, hanem annak felismeréseként, hogy a fővárosban magyarokon kívül más nemzetiségűek is élnek, vagyis most szembesül először a nemzeti és kul-

turális sokszínűséggel.⁴ Benedek a budapesti zsidósághoz is előítélet-mentesen viszonyul (amiként Ábel is): „Eleven, okos szemű fiú, beszédében, modorában nincs semmi zsidós. De ezt én csak később állapítottam meg róla, mert most még a faji vonás is ismeretlen előttem” (Benedek 1998: 207).

A nagy, ismeretlen város vonzza, a táguló világ kihívásokkal teli. Idős fejjel, az önéletrajz írásának idején, Kisbaconból visszanezve így minősíti az elragadtatást, melyet a Budapest-élmény egykoron jelentett számára: „a nagy, ismeretlen város csábítóan mosolyog felém a messzeségből, lelkem szüntelenül ott kalandozik: az övé vagyok már. Milyen kicsiny ez az én világom [a gyermek világa a székely faluban – ahogy akkor láttam]! Gyermekek vagyok még [értsd: voltam akkor], nem látom: ebben a kicsiny világban benne van az egész nagy világ!” (Benedek 1998: 205). Ezzel Benedek Elek a magyar nemzeti identitást vállalja fel, és nem pusztán szavakban, hiszen amikor a Budapesten kiérdemelt ismertséget és nagy elismertséget odahagyva visszatér földművesnek Kisbaconba (mely addigra már Románia része volt), akkor a Trianontól sokkolt magyar identitást vállalja fel. Vagyis – az *Édes anyaföldem!*-ből mintha az következne – Benedek Elek azonosságtudat szempontjából is teljes kört ír le: gyermek- és ifjúkora fiatalosan intenzív magyarságtudatából bekerül a budapesti kozmopolita szellemiségbe, majd a többségi magyarságból tudatos döntéssel visszatér az immár kisebbségi magyarságba, a gyermekkori határozott identitástudathoz (csak a gyermekkorinál komplexebben látó, magasabb szinten). Identitás-gerinccel lép ki a kényelmes magyarságból a kisebbségi sorsba.

Budapesti egyetemi tanulmányai alatt tökéletesen kommunikál interperszonális és csoport szinten egyaránt. Ám egyre világosabban látja a székely nép negatív tulajdonságait is. Zsidó csoporttársainak tanulásvágya, kitartása ébreszti fel benne az összehasonlítási ösztönt: és hogy állunk ezekkel a tulajdonságokkal Székelyföldön? A válasz: „Már kezd kifermődni bennem a fajt fajtól megkülönböztető vonás. Szegény fiúk, jóval szegényebbek, mint én [mármint a zsidó fiúk], de jobban is tűrik az éhséget, mint én. Ők szívósak, kitartók, én s az én fajtam – nem az!” (Benedek 1998: 219). Bátran vállalt kritikával tekint itt saját népére a budapesti

távolból az öntudatos székelymagyar ifjú, önmagára is érvényesnek érezve a székelyekre nézve elmarasztaló általánosítást. Nagyon hasonló következtetésre jut a székelységgel kapcsolatban Böződi György is a *Romlásban*, Nyíró *Az én népemben*, Balázs Ferenc *A rög alattban*: szembesíteni akarják a népet saját korlátaival, sokszor rosszul értelmezett vagy félreértelmezett nemzeti tudatával, a beszűkült gondolkodás veszélyeivel. Fiatal író volt Benedek Elek („Góbé” néven már tárcákat jelentetett meg a számottevő pesti sajtóban). Apponyi Albert kérdésére – „De csakugyan olyanok a székelyek, mint aminőnek rajzolod?” – az író így válaszol: „Nem – mondtam én –, de szeretném, ha olyanok lennének...” (Benedek 1999: 9).

Ő az egyetlen székely, aki akkoriban újságíróként látogat el Bukovinába, a csángó székelyekhez. Nemzeti öntudata itt további megerősítést nyer. Az idegen (román) néptengerben apró szigetecskéként megmaradt, de még mindig „zamatot székely” nyelvű falvak láttán átérzi, a hit a kulturális emlékezet, az ősi viselet, azaz a nemzeti tudat megtartó erejét. Ugyanakkor Bukovinában találkozunk a beolvasztott identitás valóságával is, amikor a zsidó fiú olvad be a csángó közösségbe, holott utóbbi népcsoport maga is szórványt képvisel: „ámulva-bámulva néztem a kikeresztelkedett csángó legényt. Épp olyan fehérharisnyás, zekés, bárányszőrű kucsmás legény volt, mint a többi; épp úgy csángó arca volt, mint a többinek; minden szava, mondása színtiszta csángó székely. Ha eddig nem tudtam, most színről színre láttam, mi az a faji beolvadás” (Benedek 1998: 19). Benedek Elek nem mondja ki az *Édes anyaföldem!*-ben, de a bukovinai csángó székelyek megmaradása a színtiszta román tengerben semmi másnak nem köszönhető, mint a kulturális emlékezetnek⁵: a megtartott nyelvnek, magyar hitnek és a beol-

⁴ Emlékeztetőül: igaz, hogy Erdély is elég sokszínű nemzetiségi szempontból, de mivel Trianon előtt vagyunk, Elekecske még a történelmi Magyarországon gondolkodik, nem pedig Erdély kontra Magyarországon.

⁵ Jan Assmann szerint az elnyomást gyakorló uralom rendelkezik azokkal az eszközökkel, melyekkel a kommunikációt ellenőrizni tudja, és ezen eszközökkel mindent megtesz annak érdekében, hogy a kommunikációs csatornákat a saját érdekei szerint befolyásolja. Ezen körülmények között az ellenállás egyik eszköze az emlékezés lehet (Assmann 1992: 72–73.). A kulturális emlékezet az egyidejűséget (melyben a kommunikációra épülő napi események történnek) egy másik dimenzióval egészíti ki, és ez a kétidejűség a kulturális emlékezet színtere. A kulturális emlékezet az ember számára olyan teret nyit ki, melyben a napi élet valósága szűknek bizonyul. Előtérbe kerül a múlt felidézése, mely veszélyes a társadalom vezető rétege számára, hiszen az emlékezés felforgató tartalommal rendelkezhet és fegyver az elnyomás ellen (Assmann 1992: 83–86).

vasztás veszélyét hordozó vegyes házasságot kívül tartó közösségi zártágnak. Ugyanis a beolvastás végső fázisa a vegyes házasság lenne. Hess asszimilációs fokozatainak⁶ sorában ez lenne a végső szakasz: az amalgamáció. Ez az, amittől tehát a bukovinai csángókat megóvjá a kulturális emlékezet.

A sikeres budapesti író egyre jobban izgatja szülőföldje sorsának alakulása. Trianon még nincs sehhol, de a Székelyföld, Benedek Elek-i nézetben, mintha előrevetítené a trianoni tragédiát: „Székelyország Alföldje Háromszék. [...] Acélos búzát terem e síkság: meglátszik a népén. Járása, beszéde büszke, szinte kevély. Udvarhelyszéki, csíkszéki testvéreinél módosabb. Ruhája hajlik az úrias felé. De szorgalmas, mint a hangya. A síkság el nem lanyhította, a jó mód el nem puhította. Ez a föld termette Mikes Kelemen, a hűség szobrát; Kőrösi Csoma Sándort, az ősmagyar hazát keresőt; Gábor Áront, a magyar történelem legszebb szabadságharcának ágyúöntő hőst. Mind a hárman a hazáért éltek, haltak. Szabad-e e földnek idegen kézre jutnia?” (Benedek 1998: 40–41).

Nem csoda hát, hogy Benedek Elek, aki ennyire felelősnek érzi magát székely népéért, politikai szerepet is vállal a magyar országgyűlésben. Liberális gondolkodásának megfelelően szabadelvű programmal lép fel, de lassan be kell látnia, hogy nem ez az ő útja. Keserűen gondol székelyudvarhelyi képviselőtársa, Ugron Gábor megállapítására: „Romlott intelligencia, tudatlan nép” (Benedek 1998: 54), és ebben híven jut kifejezésre a nemzet gondolkodásának ferdülése. Összezseng ez a kijelentés a magyar és székelymagyar főurak fentebb már említett ki-

jelentésével a Bözödi szociográfiában: „kulacsos nép a székely, kétkulacsos”. Benedek képviselő következetesen fáradozik azon, hogy népét nevelje (mint ahogyan – láttuk – Bözödi fáradozik azon, hogy magyarázatot találjon a bántó kijelentésre), hibáira ráébressze: „Ki érti ezt? Idegen ezt nem érti, de értem én, aki itt születtem, itt nevelkedtem. Ebben a népben két lélek lakik. Az egyik az ősrégi lélek, mely hű maradt az ezeréves szokáshoz; a másik az új lélek, melyet az újkor erkölcsstelensége plántált belé” (Benedek 1998: 92). Felteszi a kérdést: „vajon ennek [az utóbbinak] mikor szárad ki a gyökere?” (Benedek 1998: 93). Ez a „kétkulacsosság” vádjára a frappáns Benedek Elek-i válasz.

Már a világháború kitörése előtt olyan folyamat jeleit látja, melyhez végső csapásként adódik hozzá Trianon a beolvastási nyomás következményeivel, de önmagában is, Trianon nélkül is bomlasztó hatással van a székely népre: „Csüggettség kezdi megszállani a lelkemet: fajulni látom a székely vért. [...] Nagy üresség mered elém: a székelység tanult, művelt fiainak java része kivándorolt az ország különböző részeibe, mivel itthon nem élhettek meg. A régi szabású s erkölcsű birtokos urak, akikhez a nép bizalommal fordult tanácsért, kihaltak vagy elszegényedtek. Az ország szívében számtalan székely ember visel előkelő hivatal, de ritka, kinek eszébe jut, hogy penziójával szülőfalujába visszajöjjön, s tudásával, tapasztalataival népe javára munkáljon” (Benedek 1998: 120–121). A nagy mesemondó a háború után tér haza, a már Romániához tartozó Kisbaconba: „Nekem, mint a gólyának, két hazát adott a végzetem, az egyik a kicsiny falu, a másik az ország szíve. Az egyik elveszett, a másikban fogoly vagyok, szabadon ülő, senyvedő fogoly” (Benedek 1998: 211).

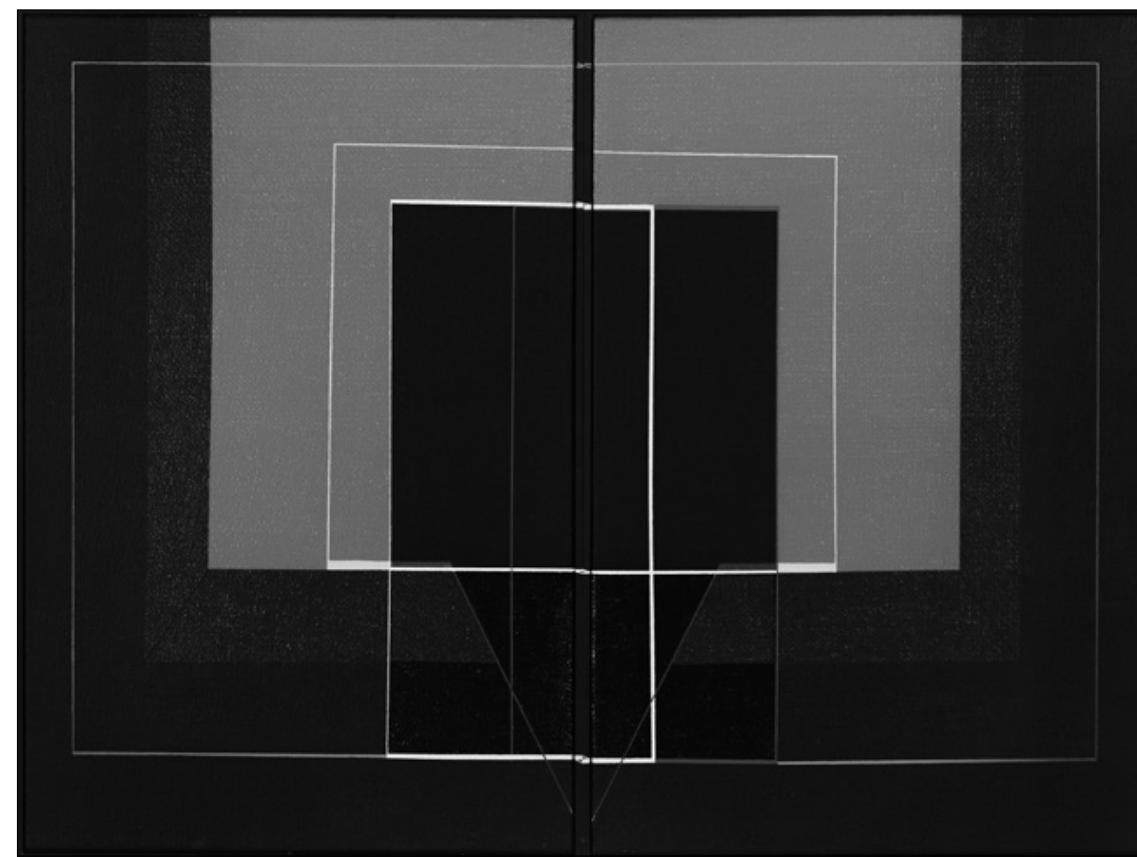
Azt, ahogyan a kettő (Kisbacon és Budapest) viszonyát látta, fentebb elemeztem, amikor úgy fogalmaztam, hogy azonosságtudati kört ír le ez a viszony Benedek Elekben. Az időskori életrajz szerzője senyvedő fogolynak érzi magát. Úgy érzi, ferdül a székely nemzet gondolkodása; mégis, saját identitásgerince ettől, még a csüggedésben is, egyre erősebb. Ez az identitás-szilárdság az a példa, melyet Benedek Elek mutat fel a kételkedőnek diagnosztizált székely világnak.

Amellett, hogy az *Édes anyaföldem!* szép-irodalmi értékű alkotás, az önéletrajz annak is remekbe szabott dokumentuma, ahogyan álta-

lában a Trianon utáni székelymagyar-identitású erdélyi értelmiség (a Trianon után keletkezett *Édes anyaföldem!*-ben Trianon előttre is visszanyúlva) diagnosztizálja, elemzően feltárja a székelymagyar identitás Trianon utáni válságát. Maga Benedek sok szálon futtatja végig a gondolatot, és benne több író társához képest erősebb az a hang, amelyik, jobbító szándékkal, el is marasztalja tulajdon népét ott, ahol hibákat lehet felróni a székelyeknek, és őket is felelőssé lehet tenni bizonyos fejleményekért. Ennek ellenére, sőt, éppen ezért is, az *Édes anyaföldem!* tökéletesen illeszkedik a nemzeti identitástudatot életben tartani kívánó Trianon utáni irodalomba.

Felhasznált irodalom

- Assmann, Jan (2004). A kulturális emlékezet. Budapest, Atlantisz Könyvkiadó, 2004.
- Benedek Elek (1998). *Édes anyaföldem! egy ember s egy nép története I.* Sepsiszentgyörgy, BON AMI Könyvkiadó, 1998.
- Benedek Elek (1999). *Édes anyaföldem! egy ember s egy nép története II.* Sepsiszentgyörgy, BON AMI Könyvkiadó, 1998.
- Gyurgyík László (2001). Az asszimiláció szociológiai elméleteinek és operacionalizálásuknak egy lehetséges változata a társadalomtudományi kutatásokban. In: Bárdi Nándor, Lagzi Gábor (szerk.). *Politika és nemzeti identitás Közép-Európában.* Budapest, Teleki László Alapítvány, 149–162.
- Pomogáts Béla (2008). *Magyar irodalom Erdélyben (1918–1944).* Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2008.
- Rosengren, Karl Erik (2000). *Communication: an introduction.* London, SAGE Publications, 2000.

Oltár (2012; vegyes technika, vászon; 90x120 cm; fotó: Szőgi Laczkó)

6 Beth Bowman Hess asszimilációs modellje öt integrációs fázisra bontja a folyamatot, melynek során a kisebbségi csoport beolvad a többségibe. A fokozatok a következők: 1. *Szegregáció*: az elszigetelés módszere, mely lehet tényleges és jogilag is megerősített; 2. *Akkomodáció*: a domináns kultúra normái és értékrendszere tudatosul a kisebbségi csoport tagjaiban, de utóbbiak ennek hatására nem változtatnak saját normáikon és értékrendszerükön. Alkalmazkodnak, de a folyamat nem alakítja át őket; 3. *Akkulturáció*: a társadalmi kapcsolatok még nem lépnek a bensőséges szintjére a domináns és a kisebbségi csoport között, de a kisebbség már elfogadja és magáévá teszi a többségiek normáit, értékrendszerét; 4. *Asszimiláció*: a kisebbségi csoport tagjai bekerülnek a domináns társadalomba, barátságok, kötelékek alakulnak ki; 5. *Amalgamáció*: az utolsó fázis, melyben a vegyes házasság az eszköz. Az olvasztótégelyhez hasonlítható (Gyurgyík 2011: 152–153).

► MARKÓ BÉLA

Magyar törésvonalak

Bánffy Miklós emlékiratai

Azzal a keserves kíváncsisággal olvasom mostanában a tizenkilencedik század végének és a huszadik század elejének írói vagy történészi dokumentumait, hogy talán választ kapok a napjaink magyar közéletét meghatározó kérdésre: honnan ered az úgynevezett nemzetpolitikának, vagyis a magyar nemzet európai helyével, szerepével, jövőjével kapcsolatos elképzeléseknek a végzetes dichotómiája? De akár kultúránk kettészakítottóságára – sőt egyre inkább: szétdaraboltóságára – is rákérdezhetnék. Népi vagy urbánus? Kuruc vagy labanc? Nemzeti vagy nemzetietlen? Legújabbán pedig: jobboldali vagy baloldali, esetleg konzervatív vagy liberális? Felnőtt emberek gyermekteleg rablóbandásdjának tekinthetnénk az egészet – rabló vagy pandúr? –, de bármennyire is mesterkélte ez a címkézés, legalább annyira hazugnak vélem annak tagadását, hogy lassan-lassan jellemzőbb ránk egy örökös magyar–magyar vita, mint akár a magyar–román, akár a magyar–szlovák, magyar–szerb vagy magyar–ukrán szembenállás. Már amennyiben egyáltalán van valós vita erről az évszázados skizofréniáról, hogy önmagunk ellenében határozzuk meg önmagunkat. Nem tehetek róla, nem tudom ezt pontosabban elmondani, ilyen tudathasadásosnak látom mai állapotainkat. Arról természetesen réges-rég le kellett mondanom, hogy konkrét okát adhatnánk az említett dichotómiának, és hogy iskolás spekulációnál több lenne egyetlen történelmi fordulópontot felmutatni, egyetlen bűnbakot kikiáltani. Legyen szó bár Mohácsról, Nagymajtényről, Világosról, Trianonról és így tovább. Azt viszont joggal követelhetnénk meg magunktól is, egymástól is, hogy legalább a diag-

nózis igaz legyen. Hogy legalább ott keressük a törésvonalakat – és ott találjuk meg –, ahol tényleg vannak. Mert vannak, voltak, és nem merném azt állítani, hogy nem lesznek még sokáig. Különösen akkor, ha nem leszünk képesek, ismétlem, megérteni saját nyavalyánkat. Sokszor van olyan érzésem mostanában, hogy azt gyógyítjuk, orvossággal, késsel, placebóval, amiről nem is tudjuk, micsoda, mióta tart, és mennyire súlyos.

Régóta tart, ez nyilvánvaló. Bánffy Miklóst olvasom, ezúttal nem a szépíró, hanem a politikus. (Gróf Bánffy Miklós: *Egy erdélyi gróf emlékiratai*, Helikon Kiadó, Budapest, 2013.) Fontos könyv ez, attól függetlenül, hogy olcsó marketingfogásnak tartom az írói mivoltára mindig sokat adó Bánffy Miklóst grófozni, ugyanis nem hiszem, hogy ő valaha így jegyzett volna egy többé-kevésbé irodalmi igényű munkát. Eladdig, hogy egyik-másik művét Kisbán Miklós írói néven adta ki annak idején, de látom, egy újabb, 2014-es kiadású Bánffy-könyv esetében – *Fortéjos Deák Boldizsár memoriáléja* – ezt is negligálja a kiadó, és megint a grófot ugratja ki a címlapon. Nem igazán sportszerű, vagyis nem éppen „arisztokratikus” eljárás. Csak remélni tudom, hogy a könyvesboltok polcain nem jelennek meg hamarosan gróf Tolsztoj Leó, báró Balassi Bálint, báró Jósika Miklós, esetleg Petrovics Sándor és Ziegler Géza munkái.) Különös erdélyi emberfajta ez az 1873-ban született Bánffy Miklós, akárcsak Kós Károly is, aki nála tíz évvel fiatalabb ugyan, de mai távlatból egy nemzedékhez tartoznak, ahhoz a millenniumi generációhoz, amely tudott még romantikusan lelkesedni, és komolyan vette a transzszilván polihisztorok hagyományát. Bár

politikai pályáját még mindig nem tették helyére a történészek, a most egy kötetben kiadott két memoárból is kiderül (*Emlékeimből*, 1932 és *Huszonöt év*, 1945), hogy rövid külügyminisztersége (1921–22) egyrészt önmagában is rendkívül fontos, hiszen kivételes feladatot rótt rá ez a tisztség a huszadik század magyar történelmében, és ezt nagyon jól teljesítette, másrészt későbbi közéleti és művelődéspolitikai tevékenysége is igazolja rátermettségét. Érdekes viszont, hogy ő többször is írói képességeit hozza szóba, amikor politikai eredményeiről beszél, már-már ezzel magyarázza nemcsak diplomáciai sikereit, hanem egész politikai krédóját is: „Az elfogulatlan-ság nem érdem, de természet dolga. Ezt a bizonyára született vagy öröklött hajlamomat az is öregbítette, hogy egész pályámon legkülönbözőbb dolgokkal foglalkozván (ami igen nagy hiba!) sokféle-fajta emberrel kerültem bizalmas viszonyba, kiknek gondolatvilágát megismerni, magamat abba beleképzelni különös öröömre szolgált mindig. Tán az írónak hajlama ez.” (54. l.)

Kétségtől több tanulsággal is szolgál a két emlékirat egymás utáni olvasása, hiszen az egyik 1932-ben íródott, és az első világháborús évek meg az őszirózsás forradalom időszakát idézi fel, majd a Tanácsköztársaság bukása után, 1919 augusztusában az emigrációból való hazatéréssel fejeződik be, míg a másik memoár 1945-ben született, és elsősorban Bánffy Miklós 1921–22-es külügyminiszterségéről szól. Bármennyire is vérbeli író írta mindkettőt, a szövegből itt-ott kihallszik, finoman, nem bántóan, alapvetően nem torzítva a tényeket, a javíthatatlan diplomata hangja is, de nyilvánvalóan sokat számít a kettő között eltelt tizenhárom esztendő tapasztalata is. Az 1945-ös Bánffy mintha a bizonytalanának is üzenne, mintha a második világháború utáni lehetséges megoldások felé is utakat akarna nyitni az első világháborút és Trianont követő magyar külpolitika dilemmáit megrajzolva. De ez végül is természetes. Nem beszélve arról, hogy a már 1932-ben is szkeptikus egykori külügyminiszter 1945-ben – joggal – katasztrófának látja mindazt, ami mögötte van: „Minden elpusztult, amiért Trianon után akkora szeretettel dolgoztunk mindahányan, és amit az első évtized végére fölépítettünk annyi önfeláldozással, körültekintéssel és hangyaszorgalommal is. A mai katasztrófa, ami mindezt elsöpörte, még sokkal nagyobb, mint a másik volt, amivel akkor, az első világháború végén meglátogattott a végzet.” (187. l.)

Sokfelől el lehetne indulni hát ennek a korántsem mindennapi életnek az útjain, utcáin, be-benézve a zsákutcákba is, de őszintén szólva nekem most leginkább érvként – akinek úgy tetszik: ürügyként – szolgál Bánffy Miklós egy bizonyításhoz. Nem filologizálni akarok hát, nem is új élettényeket fölfedezni, bár a gondos szövegelemzés sok mindent elárulna, mindenképpen többet, dokumentumról lévén szó, mint a regények, elbeszélések, drámák. El kellett gondolkodnom ugyanis azon, hogy az imént felsorolt, részben vagy egészben hamis ellentétpárok közül a mai magyar közbeszédet főleg a jobboldali és baloldali nemzetpolitika szembenállása határozza meg, elannyira, hogy a nemzeti elkötelezettséget a jobboldalon, az internacionalizmust a baloldalon helyezik el legtöbben. Nem véletlenül és nem indokolatlanul, ha a huszadik század történelméről végigtekintünk. A Ceaușescu-rezsim kivétel, vagyis a román nacionálkommunizmus tulajdonképpen csak erősíti a szabályt. Maguk a politikai táborok is elfogadni látszanak ezt a dichotómiát, a baloldal mentegetőzve, a jobboldal diadalittasan. A baj csak az – méghozzá nagy baj –, hogy véleményem szerint a magyar külpolitika (mivel a nemzetpolitika nagymértékben, bár nem kizárólagosan a külpolitikában mutatkozik meg) nem ideológiák mentén volt jó vagy rossz az elmúlt évszázadban, vagy legalábbis nem a pártdoktrínáktól függött, hogy sikeresek vagy kudarcsok voltunk-e például a szomszédnépekkel, majd az utódállamokkal való kapcsolatunkban. Már-már tudománytalannak tűnik ilyesmit mondani egy pártprogramokhoz – mihez-máshoz? – igazodó Európában. Éppen ezért hasznos az alapjában véve monarchista, de a Károly-puccsot elítélő, némiképpen naivan „nemzeti királyban” gondolkodó, a Trianon után teljesen elszigetelt Magyarország európai kapcsolatait mindennapi aprómunkával építő külügyminiszter politikai-diplomáciai elveit, módszertanát kiszárazni ebből a könyvből. És mindehhez újra hozzáolvasni természetesen az Erdély-trilógiát.

Furcsa dolgot mondok: mai fogalmaink szerint – ami engem egyébként nem nagyon érdekel – Bánffy jobboldali, tehát hiteles. Mármost azok számára is, akik görcsösen ezekben az ellentétpárokból gondolkoznak. Nem kevés hőkkenettel olvassa az ember az 1916-os koronázás lelkes, szinte édeskés leírását. Bánffy Miklós kormánybiztosa volt a ceremóniának, és így emlékezik a

főpróbán a királlyal való találkozására. „A király nagyon kegyesen fogadott. Azt mondta, emlékszik rám. Azzal a jóságos mosollyal mondta, amely állandóan az ajkai köré íródott, akkor is, ha hallgatott. Rokonszenves és egyszerű modora volt.” (18. l.) Hát ebből a népmesei elragadtatásból aztán semmi sem marad, amikor a puhának tartott, feleségtől rettegett Károly országfoglaló puccskísérletét írja le később. De most még: „A palotahölgyek is kezdtek bevonulni. Gyönyörű magyar ruháikban mintha elmúlt századok családi képei elevenedtek volna meg. Szédületes gyémántdiadémok, gyöngyös, kősztyűs főkörtök csillogtak a mindenfelől leomló villanyvilágításban. Utolsó fölvonása volt ez a pompázatos múltnak.” (25. l.) Persze, valójában a saját munkáján, az általa létrehozott élőképeken lekesedik itt az arisztokrataként is művész Bánffy, és az idézet utolsó mondata el is árulja, hogy már csak nosztalgia ez, semmi más.

Arról viszont nincs szó, hogy politikai céljait ez a nosztalgia határozta volna meg. Éppen ellenkezőleg. A magyar történelem rossz, káros, többnyire torz ellentétpárjai között, akárhányszor szóba kerülnek, habozás nélkül választani tud a szerző. Egyáltalán nem monarchizmusa vagy netán Habsburg-pártisága magyarázza, hogy nem II. Rákóczi Ferencel, hanem Károlyi Sándorral, és nem Kossuth Lajossal, hanem Görgey Artúrral rokonszenvez, vagy legalábbis az ő döntésüket tartja politikailag helyesnek: „Ahogy akkoriban senki sem kérdezte, mi történik másként, ha Görgey nem kapitulál Világosnál, úgy senki sem törődött azzal, hogy a szatmári béke igen előnyös békét szerzett az országra nézve olyan körülmények között, midőn az már mindenki által el volt hagyatva. Előnyöst még Rákóczira nézve is, ha azt elfogadta volna.” (62. l.) A közeli rokon Károlyi Mihály kapcsán kerül mindez szóba, akit Bánffy meglehetősen vitriolosan jellemez, leírásában a Károlyi-kormány megalakítása felér egy paródiával, és nem kevés ellenszenv sugárzik szavaiból a kockázat- és kalandkedvelő gyermekkori játszó-pajtás felé, többek közt a történelemszemléletük közti különbséget is feltárva: „...fellengzősen felfokozott rajongás tölti be a 48-as ideológia iránt, mely németellenességgel és a Habsburg-házzal szembeni elenséges indulattal párosul.” (58. l.) Már innen kitetszik, hogy a huszadik század egyik legeredményesebb magyar külügyminisztere miképpen választja ketté a magyar külpolitika szereplőit, de kibiceit is, és ezt később meg is teoretizálja,

„valólatókról” (235. l.) és „mártírokról” (236. l.) beszél. Azáltal jutott tévútra a magyar politika, sugallja Bánffy, hogy „az a történetíró nemzedék, amely 1867 után ábrázolja a magyar múltat, abba a végletbe esik, hogy mindenkit dicsőítsen, aki Bécs ellen fogott fegyvert, és hőseik bukását nem az európai erőhelyzet változásának, hanem ármány és árulásnak tulajdonítsa.” (235. l.) Valólatónak tartja Eszterházy Miklóst, Pázmány Pétert, Pálffy Jánost, Bánffy Györgyöt, Széchenyi Ferencet és Festetics Györgyöt, de a nagy erdélyi fejedelmeket, Bocskai Istvánt, Bethlen Gábort, I. Rákóczi Györgyöt is. Viszont Thököly Imrével, a már említett II. Rákóczi Ferencel és Kossuth Lajossal kapcsolatosan azt véli fontosnak elmondani, hogy: „A nemzeti felkelések vezérei kivétel nélkül elbuknak. Tragikus hősök ők, nem pedig alkotók. Ennélfogva olyan irány fejlődik ki minálunk, ami közel rokonságban áll a zsidók „szenvedő Messiás” fogalmával. Ez mint vallási alap gyönyörű, de mint politikai ideál rendkívül hátrányos. Mert nem az a példaadó és követendő, aki valami maradandót a nemzet számára kivívott, hanem az, aki vállalkozásának mártírja lett. Egyedül a balsiker viseli a népszerűség glóriáját.” (236. l.) Könnyű lenne félresöpörni ezt az indoklást azzal, hogy Bánffy arisztokrata származásánál és valószínűleg neveltetésénél fogva sem gondolkodhat másképpen, és a reformisták meg forradalmárok meglehetősen közhelyes szembeállítását fogadja el ő is, aminek semmi köze sincsen a jóval bonyolultabb valósághoz. Említettem már, én sem hiszem, hogy minden mai nyomorúságunkat meg lehetne magyarázni a kuruc mozgalom kudarcával vagy az ezernyolcszáznegyvennyolcas tragédiával. Az Erdély-trilógiában a végső bukása felé fényes hintókon száguldó erdélyi arisztokráciáról könnyörtelen körképet rajzoló író maga sem látja ilyen egyszerűnek sem a történelmet, sem a saját korát. De „munkamódszere” kétségtelenül rokonszenves számomra, hiszen ő is kettészakíttóságot észlel a magyar közéletben, akárcsak mások, de amint azt az idézetek bizonyítják, ennek semmi köze a mai skatulyákhoz. Nemcsak a jobboldallal-baloldallal való magyarázat, magyarázkodás csaphat be minket ma, hanem történelmünknek németpárti labancokra, törökpárti kurucokra való szétválasztása is. Miközben gróf Bánffy Miklós elítéli „osztályos” társának, gróf Károlyi Mihálynak a meggondolatlanságát, többször is kitér emlékirataiban a modernizáció fontosságá-

ra. A tizenkilencedik századról szólva a nagy társadalmi fordulatot a jobbágyfelszabadításban, a politikai-nemzeti kibontakozás lehetőségét pedig a kiegyezésben látja.

Németh László vagy Bibó István után nem sok értelme van szerintem, hogy újabb címkéket találjunk ki annak, ami végül az emberi társadalmakban a világon mindenütt természetes: a polarizálódásnak. Viszont Bánffy Miklós történelmi spekulációja nagyjából egyidejű például a Bibóéval, hiszen 1945 és 1948 között igazán nem nagy a távolság, másrészt a bibói felosztás hamis realistákra és túlfeszült lényeglátókra (*Eltorzult magyar alkot, zsákutcás magyar történelem*, 1948) nagyon hasonlít a valólatók és mártírok közötti Bánffy-féle különbségtételre, és egyúttal kontrollja is az egyik a másiknak. Mindketten politikusok is, de nyilván Bibó elsorángú teoretikus is, míg Bánffy igazság szerint csak saját politikai attitűdjét próbálja egy-két elméletibb eszmefuttatással igazolni, egyébként sikerrel. Bibó István mélyen republikánus, Bánffy Miklós, mint mondtam, magától éretődően monarchista, és ebből is következik, hogy bár ugyanazokat a történelmi tényeket vizsgálják, egyikük Deák Ferenc szerepét és a kiegyezést negatívan értelmezi, másikuk pozitívan. Azt is mondhatnám, hogy a barikád két oldalán állnak, összebékíthetetlenül. De így van-e ez valóban? És egyáltalán szabad-e a nyakába varrnunk valakinek vagy valakiknek, akár Kossuth Lajosnak, akár Deák Ferencnek, vagy később Tisza Istvánnak azt, ami minden bizonnyal geopolitikai helyzetünktől függött elsősorban, bár én a történelem személytelenségében sem hiszek. A maga módján Bánffy Miklós is megkínlódik a nemzeti „karakter” azonosításával, el is jut oda, hogy „jogászködő” nemzet vagyunk (220. l.), és egyik legnagyobb vétkünknek azt tartja, hogy politikánkban az elvont jog – a juss, mondanám én – mindig felülírta a pragmatizmust, vagyis legtöbbször saját érdekeink ellen cselekedtünk, mert nem voltunk képesek a lehetőségeket felmérve politizálni, és ha kell, kompromisszumokat kötni. Ez valóban így van. De azt hiszem, mégis értelmetlen újabb meg újabb dobozokba gyömöszölnünk a saját élő, vergődő történelmünket, hiszen még egy olyan kiváló politikai, társadalomfilozófiai gondolkodónknál is, mint Bibó István, kisegítő jelzőkre van szükség, hogy rokonszenvein túllépve, objektív képet próbáljon adni – de ez is csak próbálkozás! – tör-

ténelmi hajtűkanyarjaink okairól. Nem tudja ugyanis Bibó sem leírni a múlt fordulópontjait azzal, hogy az általa lenézett „réalpolitikuskokat” (egy fazékban mindenkit): Deák Ferencet, Apponyit, Tisza Istvánt, Szekfű Gyulát szembeállítja a „lényeglátókkal”: Kossuth Lajossal, Táncsics Mihállyal, Ady Endrével, Szabó Dezsővel. Milyen érdekes mellesleg, hogy lényeglátói között több az író, kevesebb a politikus. Ami a legfontosabb viszont: Bibó István is kénytelen elismerni, hogy egy így polarizálódott – vagy mesterségesen polarizált – közéletben mindkét út zsákutca, ezért beszél „hamis realistákról” – vagyis igazi realistáink nincsenek –, és másik oldalon pedig „túlfeszült lényeglátókról” – vagyis nyugodt, kiegensúlyozott lényeglátóink sincsenek. De mi tagadás, diagnózisa ennek ellenére pontos, ezt a ragyogó Bibó-esszé – és nem csak ezt – időnként érdemes újraolvasni akkor is, ha nem mindenben értünk egyet vele. Máig érvényes igazságokat fogalmaz meg: „...ez az ország történetének legújabb kori szakaszában, különösen pedig a 19. század végétől kezdve, döntő történelmi pillanatokban, mindenekfelett 1914–1920 között és 1938–1944 között végzetes módon képtelennek bizonyult arra, hogy saját helyzetének valóságos adottságait és az ebből adódó feladatokat meglássa. Túl azon, hogy két háborúban »rossz oldalra állott«, amit mások is megtettek, a magyar nemzet ezekben a döntő pillanatokban, politikai, társadalmi és szellemi téren egyaránt nem tudta megtalálni vagy nem tudta hatalmához juttatni azokat a vezetőket vagy olyan vezetőket, akik szükségleteit, érdekeit, útját jól kifejezték s jól megtalálták volna.” (*Eltorzult magyar alkot, zsákutcás magyar történelem*) Nos, itt találkozik Bibó gondolkodásmódja a Bánffyéval, és ezen a ponton tudok én is egyetérteni mindkettőjükkel. Hogy attól függetlenül, milyen rendszert tartunk megfelelőnek, és milyen programot akarunk megvalósítani, a helyzetfelismerés és a politikai eszközök megválasztása mindenképpen döntő. Számomra ez a máig tartó igazi dichotómia, amelyre rá lehet húzni egyik vagy másik elmélet kaptafáját, de mindig arról van szó, amit én az elmúlt huszonöt évben úgy éltem meg Erdélyben, hogy – látszólag – radikális és mérsékelt nézetek konfrontálódtak a magyar közéletben, miközben a valóságban csak jó vagy rossz helyzetismeret ütközött nálunk is folyamatosan. Nem bal vagy jobb, nem liberális vagy konzervatív, ezek ugyanis csak doktrínák. Érdekérvényesítő képes-

ség, taktikai és stratégiai látás: ezen múltott sok minden, és ebben a meggyőződésben erősített meg újfent Bánffy Miklós.

Ideológiája vitathatatlanul konzervatív, de ha szabad ilyesmit mondani, plebejus konzervativizmus ez, amihez hozzá kell számítani egy jellegzetesen transzszilván – már-már transzszilvanista – történelemfelfogást. A mostani kiadáshoz írt utószavában (*Bánffy Miklós életútja*) Major Zoltán idézi Bánffy 1910-es választási programbeszédét, amelyben már akkor jelzi a máig fennmaradt erdélyi frusztrációkat: „...*kevés kivétellel úgy bánnak velünk, mint a mostoha gyermekkel.*” (413. l.) Ugyanott a nemzetiségi kérdésről is kisértetiesen mai láttelepet állít föl: „...*ezen ügyekben nem azok hallgattatnak meg, akik a nemzetiségi kérdést közvetlen közelből, tapasztalatból ismerik, hanem azok, akik a fővárosból egészen más látszempontból, egészen más üvegen tekintik a mi viszonyainkat.*” (413. l.)

Vagyis az arisztokrata Bánffy is elhibázottnak tartja a korabeli magyar vezetők Erdély-politikáját, és ennek szerinte a rossz helyzetismeret az oka, mint ahogy később, Bethlen István külügyminisztereként sem a célok, bár részben talán azok is, hanem elsősorban a Trianon utáni vezetésnek a szűklátókörű, érzelmi alapú politizálása ábrándítja ki, és ezért mond le. Az íróságára, festőségére sokat adó gróf rendkívül racionális, hidegfejű politikusnak bizonyul, és ebben, úgy tűnik, a vele baráti viszonyban levő Bethlen István miniszterelnök sem társa igazán. („*Bethlenhez régi, még gyermekkorunkban kezdődött barátság fűződött. A felesége elég közeli rokonom is.*” 198. l.) Bánffy Miklós ugyanis már a kezdet kezdetén nagyon pontosan észleli a veszélyeket, és elítéli a Revíziós Ligát, illetve az Ébredő magyarok egyesületét: „*Igazán fölöslegesnek véltem, hogy újból fölélesszük a fajelmélet kártékony tüneteit.*” (313. l.) A Revíziós Liga kapcsán el is mondja, hogy: „...*ez volt első véleménykülönbségem Bethlennel.*” (317. l.) A miniszterelnöknek ugyanis az volt az álláspontja, hogy: „...*külpolitikailag nem számottevő a Revíziós Liga, hiszen csupán társadalmi mozgalom, melytől a kormány távol áll. De a nemzet számára azonban szükséges, hogy ideálja legyen, különben apró anyagi bajaiban eltesped és eltunyul.*” (316. l.) Bánffy többször is visszatér emlékirataiban azokra a taktikai-stratégiai megfontolásokra, amelyek külpolitikai munkáját meghatározták, és jól érezhető, hogy fokozatosan távolodik el kormányától, miközben magáénak mondhatja a

trianoni békében Magyarország számára előírt határok egyetlen utólagos módosítását. A soproni népszavazásról van szó. Ehhez viszont arra a heroikus diplomáciai aprómunkára volt szükség (az aprómunka is lehet heroikus, úgy gondolom), amellyel a közvetlenül a Tanácsköztársaság és a fehérterror után a magyar külügyminisztérium nekifogott felépíteni a teljesen elszigetelt Magyarország új európai kapcsolatrendszerét, egy ideig eredményesen. Bánffy megpróbált lemondani az érzelmi – ma sérelminek is mondanánk talán – politizálásról, ami az akkori zavarodott közhangulatban egyáltalán nem lehetett könnyű: „*A közvélemény sohasem lehet elég tájékozott, és nála nem az okosság és az államérdek lesz a döntő, hanem a szenvedély.*” (315. l.) Ma ez éppúgy megszívlelendő igazság lenne politikai vezetők számára, mint akkor. Általában is számos telitalálat van, amikor arról beszél, hogy milyen a jó politika vagy diplomácia. Néha meghökkentő fogalmazásban, hiszen szerinte a diplomáciai tárgyalás: „*Nem különbözik semmiben a borjúvásárlástól.*” (218. l. Kár, hogy nem ismerem ezt az idézetet eddig, mert máig az orrom alá dörgölik egyesek, hogy valamikor a kilencvenes években a románokkal való tárgyalásokat a libavásárláshoz hasonlítottam, azt állítván, nem szokás előre, nyilvánosan megmondani a liba árát. Hogy felhördültek akkor a „jogászokodók”! Most aztán arra kell gondolnom: én ugyan közmagyarként ezt mondtam, de egy magyar gróf?) Persze, a pragmatizmus nem jelent erkölcstelenséget a politikában sem, ne keverjük össze a dolgokat: „*Mert téves az a vélemény, hogy diplomáciában hazudni kell.*” (245. l.) Viszont: „*Idegennel csak akkor tudunk sikerrel tárgyalni, ha ismerjük a gondolkodását és abba helyezkedünk bele.*” (324. l.), így emlékezik a magyar kapcsolatépítés szempontjából kétségtelenül sikeresnek tekinthető 1922-es génuai konferenciára.

Aktuális külpolitikai célkitűzéseit már külügyminiszteri „székfoglalójában”, a nemzetgyűlésben 1921. május 10-én világosan kifejtette. Meg is lepődik a mai olvasó, hogy mennyire illúziómentesen, persze az antant-hatalmaknak is üzenve, vázolja fel a teendőket: „*Nem szabad illúziók, csalóka remények után indulnunk. Keserű tapasztalatokon okulva és a tényleges erőviszonyokkal számolva a magyar külpolitikai vezetés az egyedül lehetséges reálpolitikai alapon áll. Erre kell hogy helyezkedjék még akkor is, ha annak részletei fájdalmasak és népszerűtlenek. Mert szükséges, hogy az ország*

megmaradt ereje ne meddő küzdelmekre, melyekre indulatok ragadhatnának, de a nemzet megszilárdítására, szellemi és anyagi javainak megvédelmezésére fordíttassék.” (399. l. A beszéd mellékletként szerepel a Helikon Kiadó kiadványában.) Egyébként stílusában, különösen befejező mondataiban ez a külpolitikai programbeszéd rögtön eszünkbe juttatja Kós Károly korszakos kiáltványát, a *Kiáltó Szót*. Ugyanaz a közérzet, ugyanaz az elhatározottság, ugyanaz a belülről jövő pátosz, ugyanaz az erdélyi pragmatizmus. Bánffy Miklós a *Huszonöt évben* amúgy is megkísérli tisztázni a Trianon után lehetséges alternatívákat, és tanulságos, ahogy Franciaországnak az Elzász és Lotaringia 1871-es elvesztése utáni politikáját hozza fel példaként, León Gambetta elhíresült mondását idézve: *Y penser toujours, n'en parler jamais.* (Mindig rágondolni, soha nem beszélni róla. 190. l.) Egyértelműen okát adja annak, hogy bár Bethlen Istvánnal továbbra is szoros kapcsolatuk volt – később, a második világháború idején is tárgyalt például a miniszterelnök megbízásából Iuliu Maniuval Bukarestben – mégsem tudott együtt menni Bethlenékkal a válsztott úton: „*Senki magyar ember ezt a reánk parancsolt békét lelkében el nem fogadta soha. Politikai szempontból azonban Magyarország most két magatartás közül kellett hogy előbb-utóbb válasszon. Az egyik az, ha a magyarság hivatalosan és minden megnyilatkozásában is a békeokmány álláspontjára helyezkedik. A másik magatartás, amit végül is választottak, hogy a békét csupán reákényszerített formalitásként tekinti, tagadja érvényességét és követeli annak revízióját. Vagyis a »nem, nem, soha!« álláspont. (...) Kétségtelen, hogy őszinte és férfias volt az a nyílt szembenállás, amivel az egész trianoni magyarság*

meg nem alkuvó tagadását hirdette. Számunkra azonban sok előnyt jelentett volna, ha arra a magatartásra tudtunk volna helyezkedni, amire egykor a franciák.” (189–191. l.)

Hát igen. Történelmietlen, tudománytalan olyasmit kérdezni: mi lett volna, ha? Ha például a szerbek által elfoglalt Baranya visszaadását és a már elvesztettnek hitt Sopron visszaszerzését kitárgyaló Bánffy Miklós továbbra is esélyt kapott volna – esélyt adott volna magának –, hogy az általa célravezetőnek tartott álláspontot érvényesítse a két világháború közti magyar külpolitikában. Ha a király-puccs miatt nem csonkul a már meglevő egyezség az Ausztriának ítélt területekkel kapcsolatosan, és ha nem szakad meg például a Beneš-sel Bánffy által elindított együttműködés. Ha a kisantant helyett egy magyar–csehszlovák partnerség jön akkor létre, amire egy rövid ideig kínálkozott is esély. Fölösleges mindezt latolgatni. Nem fölösleges viszont arról beszélni, hogy a Bánffy Miklós által pontosan érzékelt taktikai-stratégiai dilemmák egészen máshol mutatják a mai magyar politikai, közéleti – és kulturális – törésvonalakat, mint ahol azokat a többség látni véli. Ez pedig már nem a történelem, nem a múlt, hanem a mindennapi jelenvalóság, amelyben élünk adatott, reménykedve vagy kiábrándultan. Én nemcsak az Erdély-trilógiát, hanem az íróilag nyilván sokkal elnagyoltabb Bánffy-emlékiratokat is odaszámítanám kötelező olvasmányaink közé, együtt Kós Károllyal, Kuncz Aladárral (az *Emlékeimből* című memoárt egyébként neki dedikálja Bánffy), és persze, még számos „valólátó” erdélyit sorolhatnék. Nem mintha a fontos kérdéseket ők válaszolnák meg helyettünk. De talán segíthetnének.

► KÁNTOR LAJOS

Egyetemeim*

Poszler Györgynek ajánlom

Gorkiji értelemben? Nem egészen. Vagy inkább: egészen nem? Egy ugyancsak tehetséges, noha nem Gorkij nagyságú erdélyi magyar munkásíró, a mi Nagy Istvánunkat is bevonva ebbe a gorkiji-proletár „egyetemi” gondolatba, elfelejtendő gyakorlatba: az én egyetemi emlékeim biztosan idegenek azokétól, akik szerencsétlenségükre a Nagy István – négyelemis kommunista aktivista író – rektorsága idején jártak a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemre. Mi az osztályharc lanygulásakor kerültünk, 1954 őszén, a Történelem–Filológia Kar magyar nyelv és irodalom szakára. A piros (nem párt!) diplomásoknak – tiszta tízessel (vagy tiszta ötössel? – ki emlékszik rá, annyit változtatták az osztályozást) – nem kellett felvételizni.

Egyetemeimről beszélek, holott egyetlen volt, a Bolyai, egészen az 1959-es egyesülésig, a román Babeş egyetemmel való összevonásig. Közben volt 1956. És a Diákszövetség. Azon a nyáron kinylni látszott a világ, októberig tartott a remény. Nem olyan mértékű, hogy megsokszorozódhattak volna a városok, ahol majd kipróbálhatjuk magunkat. Amikor pedig Bécsbe, Münchenbe, Londonba és Cambridge-be meg New Yorkba (a Columbia Egyetem közelébe) is eljutottam, jóval túl az egyetemista életkoron, itt-ott egyetemi épületekbe is, tanulmányaim ilyen irányú kiteljesítése már szóba sem jöhetett. (De nem is ambicionáltam. Volna...)

Mégis: egyetemeim. A *Korunk* szerkesztőségében szerzett sokféle, több mint félszázados tapasztalatokkal. Alkalmilag Varsóban és Buda-

pesten, mégis az ELTÉ-n, Czine Miska, egyszer pedig Tamás Pál meghívottjaként, diákok (bölcsesek, újságíró szakosok) előtt. Aztán „szabályos” előadások, vizsgáztatással, két-három tanéven át, a Babeş-Bolyain. 20. századi magyar irodalom, műfajelmélet. Tovább pedig: Akadémia, a pesti Duna-parton. Nem kívülről bámulva, a Lánchídra felhajtó autóból.

Tehát: egyetemeim. Hatvan év, kezdve egy érettségi bizonyítvány birtokában. Inkább tanulás, mint tanítás.

Merre is?

Az első óránk: bevezetés a nyelvészetbe. A Marianum földszintjén, a bejáratától jobbra nyíló folyosó végében, pontosabban a sarokban (ahol most a Filológia dékánátusa székel). Az első szünetben kezdődött az ismerkedés a kollégákkal. Az évfolyamunk tagjainál hét-nyolc évvel idősebb Baróti Pali szavaira emlékszem ma is: újságírói múlttal, Szatmárnémetiből jött, így hát kellő önbizalommal közölhette velünk, a tízpercben, hogy ő majd doktorálni fog. Mi, Lászlóffy Alival, nem ilyen reményeket tápláltunk, sokkal inkább az irodalmi pályán elindulás járhatott a fejünkben, de biztosan nem igyekeztünk kontrázni Pali korán jött kijelentését. (Talán másfél évtizeddel később aztán Barótival, Láng Gusztival együtt jelentkeztünk doktori képzésre, négyen jutottunk túl a felvételi vizsgán, végül ketten, Lánggal védttük meg dolgozatunkat a Bolyain, a bizottság előtt.)

Lapozom az 1954. november 1-jén kiállított diák-, azaz leckekönyvemet (Carnet de student,

247.). Olvasom belőle, hogy mit is tanultunk. Természetesen marxizmust-leninizmust (heti négy órában), az úgynevezett A.L.A.-t (légvédelmi képzésnek fordítható – noha nem volt háború), orosz nyelvet, román nyelvet; kötelezően jártunk tornaórára (amit nem bántam, hiszen kosarazhattunk, ráadásul Kovács Picu volt a tanszékvezető). Fél év logika, Saszet Gézával – kifejezetten élveztük, legalábbis a jobbak; fél év pszichológia, tanár-függően lehetett volna jobb. Nekünk még jutott annyi Magyarország történetéből, Csetri Elekkel, hogy elérjünk Mátyás királyig. A Román Népköztársaság történiáját már ismerhettük, de vizsgázni kellett belőle. Az angol nyelvkursszal jó dologom volt, a többiek ugyanis abszolút kezdők voltak, én viszont Bráver Samu jóvoltából haladónak számítottam; Bodor András kezembe adott egy angol nyelvű könyvet (művelődéstörténet?), azt olvastam az órán, jegyzeteket készítettem, időnként be kellett számolnom tanáromnak az olvasottakról.

Mindezeket túl járhattunk magyar nyelv- és irodalomórákra is, Szabó Zoltánhoz, illetve Szigeti Jóska-hoz, régi magyar irodalomra. Régmúltunknak ez a szeglete nem ragadott meg túlságosan, igazából csak Balassi Bálintra figyeltem tartósabban, szeminárium dolgozatot írtam költszetéből – ez az egykori vonzalom bukkant elő évtizedek múltán; a Balassi-emlékév keretében mehettem a nálam jelentősen fiatalabb, pesti irodalomtörténész barátommal, Jankovics Jóska-val (Ilia-tanítvány!) Finnországba, Jyväskyläbe, előadást tartani az egyetemen, távoli, finn anyanyelvű magyar szakosoknak.

Két tantárgyunkat még nem említettem: a népköltészet mint tanulmányi anyag nem különösebben hatott rám, feledhető voltak óráink, egy új kutatónemzedéknek, majd a Kriza János Társaságnak kellett jönnie, hogy (számomra) érdemesnek tűnjék odafigyelni erre a területre, persze csak távolabbról. (Helyrajzilag a legközelebről, minthogy a Kriza a Mikes Kelemen 15. emeletére költözött.) A másik tárgy korai vonzása indokolt lett volna, mi több, az előadóját művelt, okos embernek tartották, tartottuk. Csehi Gyula professzor volt ő, a francia kultúrában jártas tanár, előadónak sem akármilyen. Első csalódásom benne akkor következett be, amikor kiadta a kötelező bibliográfiát. Ebben ugyanis szerepelt egy szépirodalmi mű is, és ezt az egyetlen *A Zsurbin családnak* hívták, szerzője kortárs szovjet író, az

éppen menő (illetve beérkező) Kocsetov – ma már aligha emlékszik rá valaki. Friss megjelenésű regénye érdektelennek tűnt, főképp ha a teljes világirodalomból a Zsurbinok történetét jelöli ki valaki előírt olvasmányul. (Csehi még bizonyára előfordul többször is, pályakezdésem felidézésében.)

Az első év, kollokviumokkal és „fb”-re (nagyon jóra) sikerült vizsgákkal ilyenformán véget ért, kezdtük 1955/56-ban a másodikat, az előzőtől nem sokban különbözött, továbbra is a még mindig heti négyórás, Keszi Edit előadta marxizmus-leninizmussal (olyan szúrósan nézett, hogy meg voltam győződve: az osztályelenséget látja bennem – pedig tőle is megkaptam a „fb”-t), oroszul, románul, tornával, pedagógiával, angollal. Elkezdtek előadások keretében rendszeresen megismerni a világirodalom történetét, Szabó György eléggé monoton hangján és a magyar felvilágosodást, a jelentős hírű, ám nem túl izgalmasan előadó Jancsó Elemérnek köszönhetően. Jancsó otthoni dolgozószobájában, hatalmas könyvtárában vendégnek, mondhatni kedves tanítványaként, időről időre jelen lehetni többet adott, mint megpróbálni ébren maradni az osztályteremben, és még jegyzetelni is. (A tanár-diák viszonyt a családi ismerősi-baráti kapcsolatok árnyalták; ezek ugyancsak szóba kerültek a Rákóczi út eleji ház emeletén.) Szakmaiságunk fejlesztéséhez természetesen hozzátartozott a Gálffy Mózes-től hallgatott „jelenkori magyar nyelv” és a Márton Gyula előadta nyelvjárásán.

Két nyelvi-nyelvészeti vonatkozású emlék, a koraiakból. Mócsi bácsi – ahogy emlegettük tanáros szigorú előadónkat – az egyik órán, legnagyobb meglepetésemre, az osztály előtt megdicsért, milyen szépen beszélek magyarul. Én ezt nemigen hittem magamról, de persze jólesetek szavai. Márton Gyula később visszahallott dicsérete egészen másképp hangzott. Az volt az előzménye, hogy a dialektológia keretében a szaknyelvekről is tanultunk, és amikor választani kellett az évi dolgozat-lehetőségek közül, a kosárlabdajáték szakszókincsét írtam meg, saját sportolói tapasztalataimra alapozva. Állítólag érdemleges tanulmány lett belőle, olyannyira, hogy vérszemet kaptam, elpostáztam egy budapesti sporttudományi folyóiratnak, s a szöveg a Nemzetközi Kosárlabda Szövetségben magas tisztséget viselő dr. Hepp Ferenc kezébe került. (A *Magyar Életrajzi Lexikon*ban olvasom róla,

* Részlet a *Fehér kakas, vörösbőr* című készülő könyvből.

hosszú szócikkben, hogy a kosárlabdajátékkal az USA-ban ismerkedett meg, ő lett az ötvenes években Európa-bajnoki címhez jutott magyar kosárlabda kezdeményezője, nem mellesleg a magyar kosárlabda szaknyelv kialakítója.) Hepp Ferenc levélben jelezte, milyen módosításokat kér a közlés érdekében. Közben a megcélzott folyóirat megszűnt, illetve átalakult, az ügy elaludt, a tanulmány kéziratban maradt. (Ha összes műveimet kiadják pár száz év múlva, a majdani szerkesztő erről se feledkezzék meg.) Márton Gyula azonban nem felejtette el ifjúságom e vétjét, a katedrán ugyanis, pár évtized múltával, kijelentette: Kántorból lehetett volna valaki. Persze a tudományra gondolt, a legfőbb tudományra, a nyelvészetre.

Hát végül is nem váltottam be a reményeit.

A másság kezdete? És: 1956

A harmadévet 1956 őszén kezdtük. Ötvenhatos emlékeim azonban korábbiak, a megelőző nyolc-kilenc hónap ugyanis korántsem csak az előző tanév kollokviumaival és vizsgáival telt el, hanem hangsúlyosan például az *Irodalmi Újság* számainak az olvasásával. Továbbra is megkaptam postán, előfizetésre a lapot, egyre érdekesebb, időszerűbb verseket, prózai írásokat, publicisztikákat találtam benne, Benjámin László, Zelk Zoltán, Illyés Gyula verseit, Déry Tibor prózáját (a *Szerelem* egy júliusi lapszámban nagy élményt jelentett, még mielőtt Makk Károly szöveghez méltó filmje elkészült), Örkény írásait. Egyértelműen a legmélyebb hatást Háy Gyula írása Kucsera elvtársról váltotta ki bennem (*Miért nem szeretem?*); addig nem hittem, hogy egy nyilvános fórumon így is lehet beszélni a lesötétített autón furikázó aktivistákról.

Akkoriban a leírt és kinyomtatott szónak még rendkívüli súlya volt. Igen, a versnek is. A Marianum-beli földszinti auditorium ezekben az években még szimpla – hodályszerűségében is funkcionáló – előadóteremként működött (marxizmust, polgázt, pedagógiát itt tanítottak nekünk), volt viszont egy karzata (az új tanév elején onnan hallgattam a hozzánk érkező Tamási Áront); a karzaton, a kitett asztalokon (?) szét-szórta megtaláltuk a friss magyarországi irodalmi folyóiratokat. Köztük akadtam rá az *Új Hangra*, innen tanultam meg Nagy László és Juhász Ferenc nevét. (Eszembe se jutott, hogy egyszer

majd közvetlen közelükbe kerülhetek. No meg a Bodnár Györgybe (Gyurikának szólították barátai), aki huszonnyolc évesen a fiatalok valóban új hangú lapjának a felelős szerkesztője lehetett – igaz, előzetesen „egyértelműbben”, politikailag minősítő bizalmi állásokat töltött be.)

A tanév megkezdése előtt, a nyári szünet vége felé mint afféle lelkes diák benéztem filológiai karunk épületünkbe. A kapun kézzel írt plakát fogadott. A reklámozott közlemény többi részét nem tudom felidézni, arra viszont jól emlékszem, hogy az alakuló Diákszövetség programjában a plakátírók feltüntették a nekem legvonzóbbat: nyári táborozás, mármint a következő nyárra, a Balatonon.

Nem tűnt ez annyira légből kapottnak, ha meggondolom, hogy májusban az egyetemi kultúrcsoporttal Debrecenben jártunk. Én is tagja lehettem az eléggé népes küldöttségnek mint a Bolyai énekkarában a tenor szólam megbízható kóristája. Adorjáni Dezső bácsi (engem Lajoskának szólított, magázva), ügyvédből lett kedves orosz tanárunk vezette a kórust, Kodály és Bartók dalainak elkötelezettje. Sikereket helyi előadásokon, országos versenyeken arattunk, eljutottunk Bukarestig. (Első és sokáig egyetlen közölt novelláskám, a *Különfűlke* ennek a bukaresti vonatos utazásnak az élményéből született, az *Utunk* felvállalta a közlését, és én akkor nagyon büszke voltam.) A *Székely keserves*, az *Öregek*, az *Esti dal* hatvan év távolából (mármint a saját előadásunkban) a fülemben cseng. És sok arcot őrzök a csapatunkból, például a Székely Nemzeti Múzeum igazgatójaként ismertté vált sepsiszentgyörgyi történészt, Kónya Ádámét, beszélgetéseink nem szálltak el a ködben.

Az 1956. májusi debreceni kiruccanás emléke több mint üde színfolt. Barátságok szövődtek a Kossuth Lajos Tudományegyetem diákjaival, bölcsész fiúkkal – egyikükkel, Rózsa Bandival, évtizedeken, kölcsönös látogatásokon és sűrű levelezésen át működött; akkor szakadt meg a kapcsolat, szerencsére rövid időre, amikor őt az ötvenhatos eseményekben való részvétel miatt börtönbe zárták. (Dunaújvárosba érte látogattam el, a helyi lap újságírójaként dolgozott már, majd őt keresve jutottam el a *Népszport* szerkesztőségébe, Pesten, a Rökk Szilárd utcában. Így szerezhettem személyes benyomásokat a sportújságírás műhelyében, sok-sok évet kitöltő *Népszport*-olvasásom záró összegezéséeként.) Az a három tavaszi

debreceni nap indította el igazán az összetartozás érzetét-tudatát, sőt valamelyik diáktalálkozón ablakai alatt zajlott éjszakai éneklésünk is hitelesként hatott, az ilyen alkalmakkor természetesen sorra kerülő Székely himnusszal kiteljesítve. Ingyen bérletünk a járművekre (polgármesteri aláírással) ugyanúgy nem törlődött ki az emlékezetből, mint az egyetemi csarnokban az ünnepi nyitó tánc, a palotás eleganciája (először láttam élőben), és még inkább a mi felszabadult keringőzésünk a lányokkal, a hatalmasnak érzett térben.

Hazaérkezve nyilván még inkább feltettük szokatlan kérdéseinket a marxista szemináriumokon. (Erre Lászlóffy Ali emlékezett vissza 1996-ban, a forradalom negyvenedik évfordulóján: „...a mi évfolyamunkon ezek szerint már úgy '54-ben elkezdődött »ötenhat«, amikor Páskándi Géza, Kovács Julcsa, Kántor Lajoska meg Lászlóffy Aliká olyan hülyeségeket mert keresztkérdésként bevetni, hogy a tanszemélyzetnek felakadt a szeme, lévén tapasztaltabb és jobban tudatában a következményeknek.”) Az 56/57-es tanévből, tantárgyaink sorából kettőt emelnék ki: a 19. század magyar irodalmát, Antal Árpád színes és lelkes előadásában és a jóval kevésbé színesen megjelenített világirodalmat, amelyet most Székely Erzsike adott elő, precizításra törekedve. De hát a mi harmadévünk nem a tanítás-tanulás eseményeivel vált emlékezetessé, hanem a Diákszövetség elindításával, s vele összefüggésbe hozhatóan a magyar '56 hatásával, következményeivel.

Máig nem sikerült megtudnom, hogy kinek a javaslatára lettem 1956 őszén a Bolyai Diákszövetség titkára. Köztársasági ösztöndíjas voltam, amit a tanulmányi eredményhez kötöttek. Azért mégis a bizonytalanság bennem, mert a nyári (kora őszi?) országos szervezés heteiben még Baróti Palit emlegették az előkészítő bizottság kolozsvári magyar tagjaként, aztán egyszerre eltűnt a szervezetből. (Évfolyamtársak maradtunk.) A pedagógia-lélektan tanszék tanársegéde, Farkas Magda töltötte be az elnöki tisztséget – egy vagy két év múlva jött, illetve hozták a napilaptól, az *Igazságtól* Bretter Gyurit –, jól működünk együtt Magdival; bizonyos területeken (például műkedvelő csoportjaink felügyeletében, tanulmányi kérdésekben, rendezvények előkészítésében – amilyen az 1958. januári Fialat szerzők előadóestje volt), közös döntés meghozatala után persze, személyesen intézkedhettem. Nyilván

nem demokratikusan – még a demokratikus centralizmus szellemében? –, az egyetemi Diákszövetség létrehozását követően került sor a kari közgyűlésekre, a bizottságok megválasztására. Többnek is én voltam a „központi” küldöttje, a lebonyolítás felelőse. Érdekes, hogy éppen a Történelem–Filológia annyira kényessé, veszélyessé vált gyűlésének a részleteire nem emlékszem, pedig hát nem csupán jelen voltam mint oda tartozó bölcsész, hanem én javasoltam a bizottságba – meg is választották – évfolyamtársamat, Lászlóffy Aladárt, noha ő azokban az októberi napokban (sőt egészen decemberig) Budapesten tartózkodott. Az elnökké megválasztott történész hallgatóval, Várhegyi Istvánnal – ő hat évet kapott az egyik 56-os perben – együtt voltunk a heti egynapos katonai oktatáson; az Arany János utcai központi épületből a Marianum felé menet rendszeresen beszélgettünk, vitakoztunk. Politikáról, persze. Nekem egy dolog tűnt megvalósíthatatlannak: a többpártrendszer – aminek egyértelmű híveként nyilvánult meg Várhegyi. Páskándi Gézával, ő évfolyamtársunk lett (bár korábban kezdte az egyetemet), nem voltak ilyen vagy más természetű vitáink. Géza a választási alakuló gyűlésen nem jelent meg, de odaküldött levelét felolvasták, súlyos bűnjelként értelmezte a katonai törvényszék, ez pedig több mint öt év börtönbe került.

Én megúsztam a diákszövetségi szereplést és 1956-ot. Nem eltagadható ellentmondás, hogy ezt nagymértékben különleges státusomnak köszönhettem. Miben is állt a „státus”? Egyrészt nálam állt az egykori marianumi kápolna, újkorán nevesítve azokban a hetekben-hónapokban a Bolyai Diákszövetség klubjává kiutalt földszinti helyiség kulcsa, ahol egy 8+1-es ócska Orion rádión hallgathattam a Szabad Kossuth Rádió híreit, nemegyszer előadás vagy szeminárium helyett. Másrészt mint az egyetemi szervezet titkára délelőtt a városi bizottsághoz kellett mennem értekezletre éppen azon a napon, amikor évfolyamtársaim is kitűzték a fekete szalagot, a forradalom áldozatainak emlékére. Harmadrészt: a családi sírunknál kezdtem, szüleimmel, a halottak napi megemlékezést, innen mentem a találkára évfolyamtársaimmal, de pár perccel lekésztém a találkozást; összetalálkoztam viszont a szintén elkésett Miess Ritoók Jancsi barátommal, együtt indultunk a többiek nyomába, a házsongárdi magyar írósírokhoz. Nem értük utol őket,

mindenütt csak bőrkabátosokat találtunk. Mint-hogy csupán ketten voltunk, nem keltettünk fel-tűnést. (Igaz, Reményik-verset sem szavaltunk.)

A hatalom ijedsége óriási volt. (Ezt Szilágyi Domokos szüleinek küldött levelében pontosan írja le.) És ahhoz képest, hogy legalábbis Kolozsvárt rendkívüli dolgok nem történtek, sem a diákok, sem munkások vagy értelmiségiek nem vonultak az utcára, tulajdonképp a képzőművészeti főiskolán megtartott rokonszenvgyűlés nevezhető az egyetlen direkt kapcsolódásnak a budapesti eseményekhez – a megfélemlítést szolgáló megtorlás kíméletlennek bizonyult. Ha emlékezetem nem csap be, hogy ugyanis minket, az egyetemi diákszövetségi vezetőség tagjait, valóban különös, ebbe sem a megvádoltak, sem a vádlók oldalán nem vontak be (az elnökünk, Farkas Magdi vagy az alelnökünk, Banner Zoltán nevében persze nem tudok nyilatkozni), engem mindenesetre nem idéztek meg tanúnak; csak annyit tudtam meg, jóval később, hogy Tompa elvtárs, azaz Tompa István, a megyei pártbizottság titkára a következő két-három évben folyamatosan kihúzta a nevemet a külföldi utazásra jelöltek közül, mert összetévesztett történésszé kollégánkkal, a kari bizottságba az októberi napokban megválasztott, majd ugyancsak börtönbe csukott Nagy Benedekkel. Az elszámoltatás egyetemen belül zajló részét a pártbizottságra, bizonyos Meleg elvtársra, a függetlenített (kívülről hozott) titkárra meg a már-már működésképtelenné vált IMSZ bizottságra, a maradék ifjúsági politikai szervezetre bízta. Amikor pedig – ez valamikor 1957 elején, tavaszán lehetett – megjelent a Marianumban két magyar szekus főhadnagy, civilben, és dékáni közvetítéssel behívtak az egyik tanári szobába, kellő körülbeszélés után beszervezésemmel kísérletezve, akkor sem került elő szövegükben a diákszövetségi múltam-jelenem. Fő fenyegetésük, igazából nem is értettem, az volt, hogy amilyen szelek járnak, idős apámat az utcán valami baj, akár golyó érheti. Mintegy óráig tartott a gyomrozásom, eredmény nélkül; azzal nyugtattam őket, hogyha valami ellenséges megnyilatkozással találkozom, én azt az IMSZ-ben fogom szóvá tenni. Szerencsémre ez maradt az utolsó „megkísértésem”.

Évfolyamunkról csak Páskándi Géza került be a szórásba, őt kedvenc kávézóhelyünkéről, a Botrányosnak becézett cukrászdából vitték el, hosszú évekre kivonva a kedves lányok és a kez-

dő irodalmárok társaságából. Lehet, sőt biztos, hogy évfolyamtársaink közül többeket behívtak, kihallgattak – vajon milyen eredménnyel, következményekkel? –, ők azonban megúszták ötvenhatos „hőbörgésüket” (a tantermekben vagy a Házsongárdban elhangzottakért, november elsején). Nem így történt az egy évvel alattunk járó Szilágyi Domokossal. Gézával az újratálalkozásunk 1963-ban, börtönből való szabadulását követően, ha egyáltalán mondható ilyesmi – annyi, különbözőképpen megélt év után –, felhőtlennek bizonyult. A *Korunk* szerkesztőségi autóján velünk utazott haza, Szatmárnémetibe, az út jelentős részén a hátsó ülésen aludt.

Verseket íruink Alival

Sosem készültem költőnek, még szerelmes verset sem írtam – prózaírónak igen, vágyaimban, középiskolás koromban meg egyetemistaként (más kérdés, hogy sok évtized múlva hellyel-közzel közelébe kerültem a prózának) –, Lászlóffy Alival viszont belekerültem ilyesfajta játékokba. Amíg idáig eljutottunk, be kellett iratkoznunk a Bolyaira, a magyar szakra. Ilyen egyszerű volt, mindketten piros diplomásként mentesültünk a felvételi vizsga alól. Együtt mentünk a dékáni hivatalba, miután hallgatott rám, és feladta korábbi tervét, hogy a képzőművészeten próbálkozzék. (Nem tudom, 1954-ben milyenek voltak ott a feltételek, de számomra egyértelműnek tűnt, hogy Ali a költészetben sokkal tehetségesebb, mint a rajzolásban.) A középiskolában fel sem merülhetett, hogy egy padban ülünk, lévén ő az „a”, én pedig a „b” osztályban, az egyetemen viszont öt éven keresztül hűségesekek maradtunk egymáshoz, együtt unatkoztunk az előadások jelentős részén, és próbáltuk valami hasznossal kitölteni az időt. Így került sor rímjátékainkra. Évtizedek homályából előkerült néhány a kis cetlikre írt versezetekből; Ali betűi jól elkülöníthetőek a saját írásomtól, vagyis megállapítható a kéziratokon a szerzőség, kié a megadott cím és a sorvég, kié a szöveg nagyobbik része. (2012-ben, az Aladár halálát követő harmadik évben megjelent, róla szóló kötetemben – *Golyószórásban, repülőszőnyegen* – többet reprodukáltam belőlük.) Hogy valóban elég gyakran unatkoztunk, főként az elsőéven (talán 1955-ből valók ezek az elsőgult papírdarabok), azt *A mai egyetemi oktatás* című halhatatlan két sorom igazolja:

Ez ma már a tizedik előadás.

De mikor fogunk már tanulni is valamit?

Ez a mi közös, ma alternatívának mondható „műhelyünk” elég jól működött, jellemzőek a témáink, a hagyományosak mellett neoavantgárdok: *Gótyász, Kari választáson, Egy romantánárhoz, Angyali Ancsa, Vénusz köldöke, Ködös vágyak egy szemétkosárból, Lúdtalp a húsörlőben, Bendő-ventilátor*. Újraolvasva valamennyi megtaláltat, nem tudom megállni, hogy megismételve a „Padrablás a Bolyai egyetemen” című fejezetben már olvasható, fakszimilében is látható játékos vallo-másunkat, át ne másoljam *A költő* cím alá került tizenöt sort. Alitól háromszor négy rímet, illetve háromszor két rímpárt kaptam, ezeket: *mint gong – borong, belém – a fény, örök – zörög, zizeg – a szeg, harang – a hang, nem ezt – keresz*t. Továbbgondolva a feladatot, ötsoros versszakokban válaszoltam a kihívásra, és megszületett közös alkotásunk.

A költő

Reszket a szíve, zakatol mint gong
Megkövült lelke egyre csak borong.
Fájó kérdés nyilallik belém:
Hova száll belőle a remény, a fény,
Mely minden sorát átizzotta régen?

A remény, ifjúság elszáll, nem örök.
Csontjai, teste, szelleme zörög,
Ijedt a szeme. Bőre is zizeg
Kezét, lábát átverte a szeg,
Bár még csak szellemét feszítették meg.

Keskeny kis utcák csendjében harang
S ha néha megszólal még benne a hang,
Riadtan felkiált, oh, nem, nem ezt
Kéri a szerkesztők. Ez volt a keresz

t,
Mely az ifjú költőt vénné tette már.

Játékunk mögött valós tartalom sejthető, sőt több is, mint sejtés, sejtetés, hiszen a „nem ezt kéri a szerkesztők”, a később nevet kapott Forrás-nemzedék induló költőinek vitája az irodalmi lapok szerkesztőségével mindennapi témáink közt szerepelt, én pedig mint akkoriban még elszántan próbálkozó, prózai szövegeket gyártó ifjú, hasonló tapasztalatokat szereztem. A pályakezdő természetesen meg van győződve saját zsenialitásáról, legalábbis arról, hogy nem ír rosszabbakat,

mint az idősebb, rendszeresen publikáló költők, írók – „a keresz

tet” komolyan gondolja. És aztán valóban jön a szellem megfeszítése, az elvárásokhoz igazodás, hogy annak árán a saját belső tartalmak is nyilvánosságot kaphassanak.

Az 1956/57-es tanévet Ali nem kezdhette el velünk, a magyar forradalom napjait, a következő heteket Budapesten – mint 1996-ban a *Korunk*ban először közölt '56-os versei mutatják, nagyjából a pesti utcán – töltötte. Hazautazáskor fennakadt a vámellenőrzésen, a magával hozott nyomtatványok, feljegyzései alaposan felkeltették a hatósági figyelmet; „naplómban, mely nyilván '89 után se »szabadult« életünk, ifjúságunk egész fogoly-levéltárával egyetemben a Big Brother átkeresztelt intézményéből” – írta le Lászlóffy Aladár a negyven év előtti kálváriaindító motívumot, megtoldva Bányai főhadnagy elvtárs szavaival, melyekkel „a tizenkilenc éves Cavaradossit” fenyegette: „Reggelre ott fogsz lógni, fiam.” A hetekig „statáriumtudatban” tartott egyetemista, ifjú költő nagy árat fizetett az 1956-os élményért. Furcsán igazolódtak a valamivel régebbi versünk csúfolkodó fordulatai: „Csontjai, teste, szelleme zörög, / Ijedt a szeme. Bőre is zizeg / Kezét, lábát átverte a szeg, / Bár még csak szellemét feszítették meg.”

Katonáéknál is okítottak

Az egyetemen megkezdett, heti egyszeri katonai oktatás keretében „elméletet” tanultunk: fegyvertechnikát, taktikát, terepismeretet. Noha kaptunk egy rokonszenvesnek mondható alezre-des tanárt, aki Naumescu Napoleon névre hallgatott, túlságosan napóleoni magaslato

kba nem emelkedtünk. Akadt azonban olyan kollégánk – a mi bölcsész évfolyamunk (csak a fiúk révén, persze) egy csoportba került a képzőművész- és zenés

szer egy hónapnyi, nyári gyakorlatot sem, némi nyomós emlékekkel azonban maradtam abból az időből. Egy közös rossz érzés megélésével például, ami ugyancsak Lászlóffy Alival köt össze. Az első éles lögyakorlatra készültünk. Aladár, aki mindennek volt mondható, csak aktív sportolónak, sportos alkatnak nem, egyedül a sportlövészetnek áldozott olykor-olykor, civilben, most a lőtéri szereplésünk előtti napon halálfélelmet osztotta meg velem – és ezzel a bennem is bujkáló félelmet aktivizálta. Nem történt másnap s a következő lövészeteken sem baj, így-úgy mindenünk teljesítette a feladatot (ő talán jobban is, mint én), a halál lehetőségének, konkrét megérzésének ezek a furcsa órái valamiképpen mégis megőrződtek. (Zárójelbe teszem egy jóval korábbi, kisiskolásként és egyedül átélt hasonló hangulatomat: osztályfőnökünkkel a Szamosbázárban kirándultunk, én kicsit lemaradtam a többiektől egy meredek hegyoldalon, ahol ösvény sem vezetett, csak a fűbe tudtam kapaszkodni. Nem csúsztam meg, semmi nem történt, de azt a helyszínt, azokat a perceket újra átérzem. Társaimnak nem beszéltem róla, sem akkor, sem azóta. A halállal aztán, az engem személyesen mélyen megérintővel, különböző helyzetekben persze sokszor találkoznom kellett, ám Ő nem engem fenyegetett, nem értem jött, „csak” a közelemben csapott le.)

Már-már elviselhetetlen órákat, napokat a negyven fok feletti kánikulában éltünk meg – ilyenkor megengedték, hogy a zubbony felső gombját kigomboljuk –, mosdásra viszont nem nyílt lehetőség, a csapok nem folytak, mindössze egy kinti vályúba csordogált a víz, így esetleg az arcunkat tudtuk megnedvesíteni, ha sikerült oda-férkőznünk. Normálisabb helyzetben, szintén vízhez kapcsolódó, anekdotikus emlékfoszlány: az étkezés utáni mosogatás, amely a szolgálatos „grupára”, azaz rajra várt. Innen rémlik fel egy név, román káplárunk hangján: Pașcandia Gheorghe. Egyik csapattársunk ugyanis, Páskándi Géza általában igyekezett ellógni a mosogatási kötelesség elől, őt kiáltotta, szólította (volna) elő a fiatal káplár – ráragasztva Gézánkra ezt a csúnya nevet, a magyar nyelv nem ismeretében.

Volt viszont egy kétségtelen előnye angyalbőrben lenni: ócska katonaruhánkban nem kellett, nem volt érdemes megnézni, a gyakorlatozás szünetében, akár szabadidőben, hogy hová ülünk

le. Kaszárnnyában és kaszárnnyán kívül ebben a tekintetben olyan lezserséget éltünk meg, amelyet a civil élet (szerencsére?) nem kínál.

Civil nyugalomban viszont időről időre visszakísértett a katonaság. Nem az emlékeimről van szó, hanem az úgynevezett (és előre félt) „convocare” nevű, baka által házhoz hozott behívóról – továbbképzésre. Nekem ebből, isten tudja, mi okból, több is jutott, így haladtam előre a tartalékos tiszti rangban, az egyetemen elért alhadnagyságtól (zászlós címtől) századosig. Szerencsére itt végre megálltam, jóllehet az utolsó előléptetés bejegyzésekor, volt iskolám második emeleti folyosóján (amikor kezünkbe adták fejlapunkat, hogy átmenjünk a hivatalos terembe) hitetlenkedve kellett látnom egy ilyen rubrikát, benne rám vonatkoztatva: távlatban („în perspectivă”) alezredes.

Kezdetben ezek a tovább-, illetve átképzések egyszerűen unalmasak voltak. Korán kint kellett lennünk a szamosfalvi kaszárnnyában, meghallgatnunk érdektelen tiszti előadásokat, sok szünettel – így nagyokat kártyázhattunk, négyesben, a zenész Márkos Bercivel és Nagy Istvánnal, Jancsó Elemér színész fiával, Miklóssal. A gyalogosokhoz voltunk (végzés óta) besorolva. Másik alkalommal, szintén Szamosfalván, órákat tölthettem egy emeleti szobában, egyedül. Az ablaknál állva Szabó Lőrinc verseit olvastam, tenyeremben elférő zsebkötetből. (Rám nyithatta volna egy feljebbvaló az ajtót.)

Egyik délben, pontosabban kora délután hazáérkezve a kaszárnnyából a Mikes Kelemen utcába – beöltözve és katonacsizmában –, azt látom, hogy dolgozószobámban ül egy idegen fiatal, a könyvszekrények mellett pedig körbetéve képek. Dühös lettem, éhes is voltam. Hát ez mi? Festő barátom, Tóth Laci (a főiskolán is tanított) ajánlotta a marosvásárhelyi művészeti iskolában tanult Simon Sándornak, hogy keressen meg engem, mutassa meg a munkáit, azzal a szándékkal, hogy kiállítson a Korunk Galériában. Nem nagy kedvvel kezdtem nézni a rajzokat – de elszállt a mérgem: különös embert, különös tehetséget ismertem meg abban az órában. Barátságunk Simonnal tart azóta is, hogy ő már rég Párizsban él.

Biztosan ez volt a legkellemesebb, legsikeresebb katonás napom.

Aztán a szerkesztőségben dolgozókat hivatalból áttették az eredeti fegyvernemtől a politikai tisztek kategóriájába. Az utolsó „convocarém” al-

kalmával már nem kellett kimennem a városból, a katonai parancsnokságra viszont vagy három (több?) hónapon át hetente egyszer kellett men-nem, a magasabb hadtudomány elsajátítása érdekében. Egyedüli magyarként a behívottak közt – igaz, legalább civilben – meg kellett tanulnom, hogy az ország (a haza) elleni támadás mindig nyugatról jön, azaz Magyarország felől. Ebben az épületben, meglehetősen furcsa társaságban, egykor aktív, tartalékba küldött tisztek közt szó sem volt preferanszról vagy betliről; igyekeztem nem meghallani, amit maguk közt rólunk beszéltek.

Szabédiával – egy életre

Nagyobb távolságot, gondolkodás- és magatartásbelit nem tudok elképzelni a katonavilági és a (nekem legalábbis) Szabédi László nevével fémjelvezhető értelmiségi lét között. Katonáéknál ugye nem szokás, nemhogy nem illik, de egyenesen tilos azt kérdezni: miért?

Harmadéven találkoztunk először Szabédiával, irodalmi nyelvtörténetnek nevezett, valójában stilisztikai kurzusán. Az irodalom lényegéről, a magyar irodalom természetéről itt lehetett a legtöbbet megtudni az öt egyetemi év alatt. Kis papírlapokat tartott a kezében, de nemigen nézett beléjük, legfeljebb azért, hogy a belelendülő előadásból vissza tudjon térni a kiindulási ponthoz. Előkeresem most a Szabédi-órákon készült, részletesnek és pontosnak akart jegyzeteimet (több kollégám ebből készült vizsgára), és újra meggyőződöm, hogy ebben a harmad-, negyed- és ötöd-éven át hallgatott kurzusban mennyire együtt volt a költő és a tanár. Hatalmas rákészülés, sok hivatkozás tudós szerzőkre (legtöbbször Horváth Jánosra), író- és költőelődök beleérző, egyben kritikai olvasata jellemezte Szabédi stilisztikai, tulajdonképpen komplex irodalomtörténeti előadásait. Meg nem állom, hogy innen-onnan gondolatmenetéből ne idézzek. Például a Berzsenyi Dániel írói nyelvéről elmondottakból:

„Nézeteit Berzsenyi vitákban fejtette ki. Kölcsey azzal vádolta, hogy kevés a gondolata, a változatosság nála inkább a formában lelhető fel. Berzsenyi elítélte a romantikusok nyelvhasználatát, képeit. Szerette a szentenciákat. Berzsenyi az elmélkedő lírában alkotta a legnagyobbat: ódában és költői levélben. Számára a költészet központi kérdése nem a kép, hanem a képes beszéd.

A kifejezések váratlansága és képes volta teszi költőivé a nyelvet – szerinte. Az elmélkedő műfajok határain belül bizonyos mértékig igaza is van. A romantikusokat nem érthette meg, de jól értelmezte saját költői gyakorlatát. Berzsenyi szerint minden szó jogosult a költészetben a maga helyén. Kölcsey bizonyos szavakat és szólásokat eleve kirekeszt a költészetből. Berzsenyi jobban érzi a részhatás és összhatás viszonyát: az egyes szó hangulata alá legyen rendelve az egész vers hangulatának. [...] Berzsenyi az egyéni világnézet és egyéni módszer kapcsolatát hangsúlyozza. Kölcsey nem mondja ki, de tulajdonképpen Berzsenyi politikai naivitását ítéli el. Berzsenyi naivabban hisz a nagy egyéniségek történelemformáló szerepében, ezzel függ össze ódái hangja.”

Ugyanilyen vagy még inkább kidolgozott volt az, amit Vörösmartyról mondott el nekünk. Csak néhány mondat a láthatóan, mélységesen tisztelt 19. századi klasszikus jellemzéséből: „Jellemző Vörösmarty nyelvére a szabatosságra törekvés, ez azonban saját ellentétébe csap át (a bővítmények következtében).” Vagy: „Társító jelzőket használ lényegjelzőkként, a társításban azonban mértéket tart (a különböző érzékelési területeket nem zavarja össze). [...] Természeti képeket felhasznál társadalmi kapcsolatok érzékeltetésére (*Emberek* c. költeménye, *Előszó*: »Mikor ezt írtam, tiszta volt az ég«).” A Petőfi-fejezet végén (apró betűs lejegyzésben) ezt az összegző mondatot találom: „A nyelvhasználatnak két lehetséges módja van: a nyelv lehetőségeinek kihasználása – Berzsenyi, Vörösmarty, Ady – és a meglévő, élő nyelvi fordulatok felhasználása – Petőfi.”

Akár Szabédi László életének változására, főművének szánt könyve, *A magyar nyelv őstörténete* véglegesítéséhez szükséges idő és elszántság hónapjaira, éveire utalhat, hogy innen kezdve mindössze egyetlen oldalt találok a jegyzeteim közt a 20. századi irodalmi nyelvről. (Nem én hiányoztam az előadásokról, mint ahogy az ötöd-éven kora reggeli órában hallgatott, „Finnugor-indoeurópai összehasonlító”-nak nevezett fél éves speciális kurzusnak is lelkiismeretes hallgatója voltam; erről az indexembe 1959. január 15-én bejegyzett s a január 22-i, irodalmi nyelvtörténeti tárgy mellett álló 10-es és a Szabédi-aláírás tanúskodik.) Meglepően rövid, egymondatos jellemzések kerültek be itt egyetemi jegyzetembe, a példák valószínűleg költői szabadsággal sorakoztak az előbeszédben, nehezen lejegyezhető

Oroján István kiállítása a Munkácsy Múzeumban*

Oroján Istvánnal és műveivel ez év tavaszán találkoztam először, amikor a Szentendrei Képtár barokk freskós termeiben nyitottam meg Nemes Auréliával közös kiállításukat. Oroján Istvánt legalaposabban szülőföldjén és környékén, a magyar délvidéken ismerik. Ahol született, felnőtt, tanult és tanított. Nemcsak Battonyán, Szegeden, Gyulán, a tágabb régióban, hiszen számos kiállítása volt Aradon, Nagyváradon, vagy akár Kolozsváron, Brassóban, Nagyszebenben. Ami a mestereket, tanulást illeti, Oroján István szülőföldje közegében nőtt föl, tanítói, példaképei is onnan származnak, jóllehet művészetük egyetemes érvényű.

De milyen is ez a szülőföld, amely az ő esetében csakúgy, mint más művészeknél, meghatározó jelentőségű. Battonya, Oroján születésekor még falu, egykor kincstári birtok, majd 1839-től mezőváros, a kiegyezést követően jelentős fellendülésnek örvendhetett. Ennek oka nemcsak földrajzi helyzete, hiszen akkor az Osztrák–Magyar Monarchia közepe táján volt található, de gazdasági növekedése is. Gyárak, malmok épültek, 1882-ben elérte a vasút, iskolák, takarékpénztár, vállalkozások és egyletek sorának létrejötte jelezte a polgárosodás útját. A millennium évében épült fel a zsinagóga, a felekezeti sokszínűség egyik példaként, hiszen a zsidó vallásúak mellett éltek itt katolikusok, görög katolikusok, reformátusok, evangélikusok, román és szerb ortodoxok. A sokféle vallás sokféle népet, nemzetiséget jelen-

tett, ami mindmáig jellemző maradt. Magyarok, szerbek, románok, németek, szlovákok, cigányok élnek itt ma is. Jóllehet Battonya ma ismét város, de a két világháború közötti sorvadás után az elmúlt fél évszázadban sem tudta megközelíteni virágzó korszakát. A román–szerb gyökerek tehát e gazdag és sokrétű szülőföld hozadékai.

A gyulai gimnáziumi évek alatt egy újabb helyszínen folytatódott Oroján István élete. A román gimnázium szellemi fejlődésének fontos állomása lett, a város maga pedig később végleges otthona. A hatvanas évek közepén Szegeden folytatta tanulmányait, a Tanárképző Főiskolán Vinkler László tanítványa lett. Vinkler László, ahogy a másik példakép, Fajó János is, szintén a vidék szülötte. A szabadkai születésű Vinkler festő, grafikus, művészeti író volt, iskolateremtő képzőművész: a tanítványok és a szegedi művészetkedvelő közönség körében fogalom volt művészete, művészettörténeti és művészetelméleti munkássága is. Karlovsky Bertalan és Glatz Oszkár tanítványaként végezte el a Képzőművészeti Főiskolát, 1935-től a római Collegium Hungaricum ösztöndíjasa volt, s bár nem római iskola, de a csoport kétségtelenül hatást gyakorolt rá. A harmincas években díjak sokaságát nyerte el, és épp Oroján születésének évében, 1947-ben kérték fel a szegedi Tanárképző Főiskola Rajz- és Művészettörténeti Tanszékének megszervezésére és elindítására, ahol megbízott tanszékvezetőként tevékenykedett. Tíz év után, 1957-ben politikai okok miatt felmentették állásából, s csak 1972-ben helyezték vissza. Képzőművészeti oktatásának összességében nem egészen két évtizede alatt jeles tanítványokat nevelt, közöttük Oroján

* Oroján István kiállítását 2014. szeptember 11-től október 12-ig mutatta be a Munkácsy Mihály Múzeum a Múzsák Termében. A tárlat kurátora Gyarmati Gabriella volt. (A szerk.)

módon. Ady, Kosztolányi, Kassák, József Attila, Illyés Gyula, Sinka István, Weöres Sándor, Juhász Ferenc kapott egy-két utalást vagy mondatot, ahogy a lejegyzés őrizi, innen azonban nem mérhető a kurzus előző fejezeteinek egyértelműen magas színvonala. E szöveg alapján nem mernék véleményt mondani arról, valójában hogyan is látta, ítélte meg Szabédi az egymást követő új irányzatokat, a szecessziótól az impresszionizmuson, expresszionizmuson, dadaizmuson, futurizmuson, szürrealizmuson át a külön megnevezett szocialista realizmusig. Mert ilyen furcsa mondatokat látok leírva: „Az expresszionizmus propaganda-költészet, a plakátok nyelve. Rövid, felkiáltó mondatok, jelszószerű fogalmazás.” Értelmezésre várna ez a két mondat is: „Az izmusokon kívül a két világháború között két kísérlet: népieseké és a szocialista realista törekvések. Ez utóbbi esik a fejlődés fő vonalába.” Ne felejtjük persze, hogy az ötvenes évek végén járunk, Romániában. Vagy netán én hallottam félre valamit?

Talán meg sem érte kedves tanárom, hogy az ő kezdeményezése és ajánlása nyomán 1959-ben megjelent a kolozsvári szerkesztésű akadémiai folyóiratban, a *Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények*ben egy szeminárium keretében nála és vele elindult tanulmányom, Móricz Zsigmond *Róza Sándor összevonja a szemöldökét* című regényének a nyelvezetéről (*Nyelvi tudatosság és realizmus*). Hónapokkal előbb felhívott Postakert utcai lakásukba, ott mondta el megjegyzéseit. Az ő távozásával elárvult, lényegében kiürült dolgozószobában aztán többször is megfordultam, özvegyével beszélgetve, a Szabédi-rejtélyek megfejtése érdekében.

Az 1958/59-es tanév második félévében már nem voltak óráink az egyetemen, az államvizs-

gára, a dolgozat megírására koncentrálhattunk. Így közvetlenül nem lettünk részesei a Bolyai – a román Babeşsel történő egyesítéseként kommunikált – megszüntetési folyamatának, a sorozatosan szervezett gyűléseknek. Elvben ott kellett volna lennünk, „szabadságos” ötödéveseknek is, a mozgósítás alól azonban viszonylag könnyű volt kibújni. Ma már sajnálom, hogy nem mentem el arra az emlékeztető nagygyűlésre sem, amelyen a központi pártkiküldött, Ceauşescu több magyar tanárt is legorombított, megszégyenített, a legdurvábban a Bolyai Tudományegyetem önálló éveinek hasznosságát fölemlítő, a most sorra kerülő változásról érvelni próbáló Szabédi Lászlót. Jóval később tudtam meg az özvegytől és Szabédi két leánytestvérétől, a hajdani Hóstát-közei Lázár utcai családi házban élő Székely lányoktól, milyen további zaklatásoknak, éjszakai szekus telefonhívásoknak és becitálásoknak volt kitéve ezekben a hetekben. Az április 18-án elterjedő hír azokat is megdöbbenetette, akik részesei voltak az egyesítő gyűléseknek: a szamosfalvi vasúti sínek közt megtalálták a költőt, a tanár holttestét.

Az 1956-os megtorlásokban már jelentős tapasztalatokkal, kegyetlen gyakorlattal rendelkező hivatalosságok, a pártszervek és a Szekuritáté félt attól, hogy Szabédi László temetése tüntetéssé válhat. Undorító igyekezetükben kitalálták, hogy az eredetileg kitűzöttnél korábbi órára tegyék a temetést, ennek következtében főként a diákok nem lesznek jelen a Házsongárdban. Arra már nem emlékszem, a kisebb évfolyamokról végül is tudtak-e jönni, mi, ötödévesek viszont a koporsó mellett búcsúztunk – persze némán – szeretett professzorunktól. Tüntetéssel ért fel a mégis jelentős számú emlékező csendes gyász.

Az én Szabédi-fejezetem nem itt zárult. Tulajdonképpen itt kezdődött.

Istvánt. Oroján Istvánt, akinek életében örök nyomot hagyott első mestere, és a szegedi évek. Vinkler kísérletező hajlama példamutatóként szolgált, az avantgárd képzőművészet második hulláma meghatározó maradt. Amit Németh László megfogalmazott a mesterről, az nagyjából a tanítványra is érvényes: „Vinkler László mindent tudott, amit manuálisan egy festőnek tudnia kell, és mindent ismert, amit egy modern embernek és gondolkodónak ismernie kell. Ismerte és őrizte a hagyományt, de nyitott volt az újítás iránt is. A hagyományörzés és a szüntelen megújulás között kereste az egyensúlyt.”

A másik nagy példakép, Fajó János, akit maga Oroján is második mesterének nevez, szintén e tájék szülötte. A hetvenes évektől induló magyar neoavantgárd talán legjelentősebb művésze, ahogy ő maga is szívesen mondta magáról, Kassák szellemi örököse, a Pesti Műhely megalapítója. Ez a kör – Fajó mellett Nádler István, Bak Imre, Hencze Tamás – nyújtotta azt a szellemi közeget, amely Oroján számára a legfontosabb volt. Egy olyan korszakot jelentett művészetük, amelynek művészettörténeti feldolgozása, összefoglalása, értékelése még épp hogy csak elkezdődött.

Oroján művei azonban e művészek mintája mellett valami tágabb, egyetemesebb irányzatba illeszkednek, amit oly sok méltatója kísérelt meg megfogalmazni. A geometrikus tradíciók, a konstruktivizmus művészetszemlélete nemcsak tényleges és vállalt mesterének művészetére jellemző, évszázados előzményei vannak. Olyan hagyomány ez, amelyet követni hosszú ideig merészségnek számított itthon. Ha „csak” ez a kapcsolódás jellemezné Oroján művészetét, az is jelentős helyet biztosítana számára a XX., sőt XXI. századi magyar képzőművészet történetében. De a választott és „hivatalos” mestereivel való hasonlóság felismerése mellett rögtön azonosíthatók a különbségek is, és ezek bizony lényegiek, mert a szülőföld teremtette őket, az az örökség, amely néhány munkájának címében is megjelenik. Az Alföld, a táj, a városok, a két nemzet keveredő öröksége, és a személyes, családi örökség.

Ez az örökség nagyon fontos, mert a mesterekhez és példaképekhez képest határozott eltérést jelez. Egyik tényezője ennek az, amit ő maga úgy fogalmaz meg: „Gyulán visszavonultan életem, az alkotás és a család segítettek át minden nehézségemen.” Ez a visszavonultság egyúttal

Forgó (2010; cseresznye; 40x60x5 cm; fotó: Szögi Laczkó)

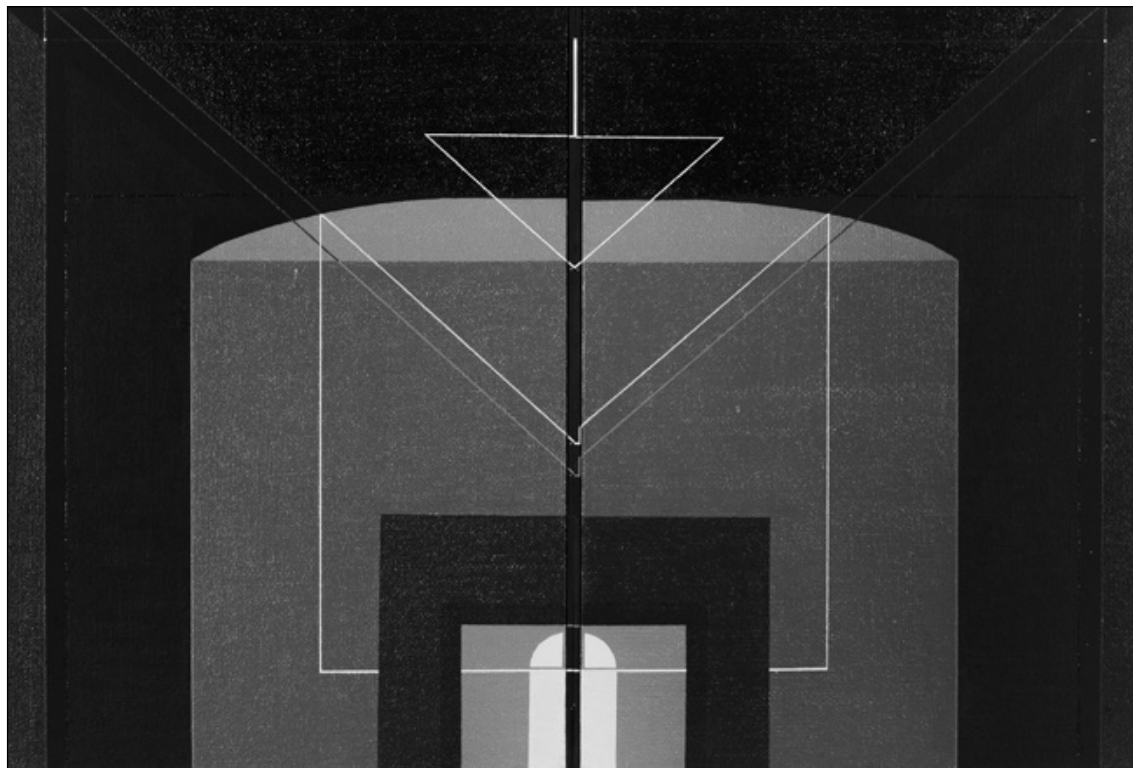
valamiféle szellemi önállóságot is jelentett, a hatások, befolyások befogadása, feldolgozása az alapokat érintetlenül hagyta. Tudta, hogy mit akar. A Vinkler-féle kísérletezés mellett a hagyomány, a szülőföld öröksége is ott van minden művében.

Képei mellett szobrai mindennek legfőbb érzékeltetői, a finoman megmunkált felfületek már-már organikusnak nevezhető formái. Festmények és szobrok együtt kerekítik ki a képet számunkra Oroján István művészetéről, a színekről és formákról, amelyek minden rokonság és kapcsolódási pont ellenére, vagy éppen azokkal együtt egy sajátos, egyedi és megismételhetetlen életművet adnak nekünk. Életművet, és ezt fontos hangsúlyoznunk, egy következetes, teljes munkásságot, amely abszolút tudatossággal épült fel.

Oroján István munkái esetében a szikár, kemény, konkrét formák megkérdőjelezhetetlen befejezettségét finomítja, enyhíti, oldja a részletek, az anyag finomsága. Képeknél és szobroknál egyaránt. És ebben eltér az elődöktől, mesterektől, valamiképpen. Sokat gondolkodtam azon, miképpen. Ha végignézem, újból és újból például Fajó János munkáit (életmű-válogatást épp itt, a

Munkácsy Mihály Múzeumban láthattunk tőle 2011-ben), majd utána Oroján Istvánéit, nemcsak látom, érzem is a különbséget. A konstruktivitás, a geometrikus játék mindkettejükénél fellelhető. Míg Fajónál látszólag könnyedebb, Orojánál kassákai súlya van, inkább, mint Fajónál, utóbbi tudatosan deklarált előképe ellenére. Egy hosszú folyamat része, egy lassan évszázados irányzaté, amelynek követői mindig is pontosan tudták, mit akarnak. Barcsay Jenő második, 1929-es párizsi ösztöndíjas útjáról írta önéletrajzában, mit látott, hogyan alakult ki benne, mi igazán fontos számára az őt ért sok-sok benyomásból: „Lassan-lassan magamra találtam, felfedeztem a természetben a szerkezetet, és a látott jelenségek, a látott dolgok szerkezetéből kiindulva próbáltam kialakítani későbbi képeimet.”

Ezt a fajta folyamatos épülést és építkezést követhetjük nyomon Oroján István lassan fél évszázados életművében. Az együtt és egyszerre létező rendet, szerkezetet, a finomságot és érzelmeket. Ettől válik különösen vonzóvá és egyedivé ez az életmű, amelyből gazdag válogatást láthat a Munkácsy Mihály Múzeumban a közönség.

Diptychon (2011; vegyes technika, vászon; 90x120 cm; fotó: Szögi Laczkó)

Egyediségét magának a művésznak egy megjegyzése is érzékelteti: „...műtermet építettünk, ahová nem engedtem fel az uralkodó eszmét.” Nagy bátorság és céltudatosság kell ehhez, tudni, mit akar, és nem hagyni ettől eltéríteni magát.

Ötvenévesen így fogalmazott önéletrajzában: „...ha a világ nem vesz tudomást rólam, nekem

tudnom kell róla.” Az azóta eltelt évek is igazolták, a világ igenis tudomást vesz róla.

A Munkácsy Mihály Múzeum dísztermében rendezett kiállítás az utóbbi évek termését mutatja be. Nagyon fontos, hogy épp itt láthatjuk. Legyen egy állomása a méltó értékelésnek. De ne kelljen sokáig várni a következő állomásra...

Dante feje (2012–2013; cseresznye; 34x13x13 cm; fotó: Szögi Laczkó)

POTOZKY LÁSZLÓ ◀

Sztrodzsegon

SZEREPLŐK:

SÁGODI
PANZER
ÖREG
CSIMASZ
MOTOR
JULIKA

1

Elül a zaj, csend.

Ócskapiac. Két rozoga, bádogtetővel fedett stand áll egymás mellett. Egyikben könyvek, folyóiratok, a másikban különböző halász- és vadászholmi vannak. Panzer és Ságodi záráshoz készülődnek. Ságodi fülében MP3-lejátszó fülhallgatója, csöndben dudorászik. Hosszas vonatfüty hallatszik, vagonkerekek csattognak.

PANZER: Szétmegy a fejem ettől a kurva zajtól.
SÁGODI (*süketen az MP3-tól*): Tessék?

PANZER: Mondom, szétmegy a fejem ettől a kurva zajtól!

SÁGODI (*kiveszi a füléből a fülhallgatót, mutatja Panzernek*): A zene szabaddá tesz. Intermezzó Mascagni Cavalleria Rusticana-jából. Megnyugtat. Orvosság minden örültségre.

PANZER: Mi a francért kell úgy csattogni a sínen? Hallgasd meg, mennyit dudál. Visszaszöknek a tökeim a hasamba!

SÁGODI: Akkor majd lóval vontatják a kedvéért. Párnákon fog járni a vonat.

PANZER: Azt már ne. Szarszaga van.

SÁGODI: Minek? A párnának?

PANZER: Nem, bazmeg. A lónak.

* Megjegyzés: a zenés utalásoknál akár hangosan is szólhat az adott zeneszám, illetve a jelenetek közt eltelt időt a színpadon egyre jobban felhalmozódó szeméthegek is jelezhetik. Horváth Péternek pedig örök hála a darab megírásában nyújtott segítségéért.

SÁGODI (*elteszi a lejátszót, laposflakont vesz elő, beleiszik*): Amúgy hogy ment ma?

PANZER: Sehogy. Alig jött ki a százas. Neked?

SÁGODI: Nekem még annyi se. Az emberek már csak sms-t olvasnak. Senkinek se kellenek a könyvek.

PANZER: S asszed, a horgászuccok igen? Manapság szupermarketbe járnak halászni, a hűtőpulthoz. A horgászbótak azt hiszik, paszulykaró. Vége, kampó, ámen. Megölte a válság az ócskapiacot is.

SÁGODI: Ma megint kint voltak.

PANZER: Azok a köcsögök a tanácstól? Honnan tudod?

SÁGODI: Az Öreg mondta.

PANZER: Az Öreg az tiszta hülye. Arra nem kell hallgatni.

SÁGODI: Rendőr is volt velük.

PANZER: Magukban nem merik idetolni a po-fájukat, mi?

SÁGODI: Bontás lesz, most már biztos. Bírói végzésük van róla. Egy hónap és nekünk annyi. Ledózerolják az egész ócskapiacot...

PANZER: Az anyjuk picsájáról a rőzsét, azt dózerolják le.

SÁGODI: ...bódéstól-mindenestül. Itt volt velük a végrehajtó is.

PANZER: Az aztán nagy gennyláda lehet.

SÁGODI: Minden ember fenség.

PANZER: Jössz, és csak úgy kipaterolod az embereket a házukból? Elveszed mindenüket, mert neked úgy áll fel? És még csak nem is neked mennek a cuccaik. Mert akkor lenne valami értelme. Szemétség lenne, de lenne értelme. De csak úgy szétszarni mindent, mert ahhoz van kedved... Az ilyennek anyja sincs, esküszöm. Biztos a tanács rakja össze őket.

SÁGODI: Önkormányzat, Panzer.

PANZER: Vannak ilyen titkos bunkereik a föld alatt, ahol ezzel foglalkoznak egész nap. Lehet, nem is emberek. Csak kívülről. Belül meg tele vannak mindenféle szarral. Pont, mint a rendőrök.

SÁGODI (*laposflakon elő, beleiszik*): Még mindig jobb, mint kirúgott irodalomtanárnak lenni. A pénz az isten, ők meg a halál angyalai a kapitalizmusban.

PANZER: Rakom bele a kapitalizmusba.

ÖREG (*pániólva rohan feléjük*): Az istenit, a kurva úristenit!

PANZER: Mondjad Öreg, mi a baj, mi a helyzet?

ÖREG: Hercsák... A kurva úristenit!

SÁGODI: Mi van Hercsákkal? Tessék leülni! (*Panzerhez*) Hozzál már egy pohár vizet!

PANZER (*viszi*): Minek? Hogy idehugyozzon? Nem látod, hogy néz ki?

SÁGODI: Adjad már, a fenébe! (*Öregnek*) Tessék, víz.

ÖREG (*megpróbál belekortyolni, remeg a keze*): Az istenit, a kurva úristenit.

PANZER: Ennek aztán beragadt a szalag. Inkább a pofájába kéne loccsantani.

SÁGODI: Tessék rám nézni egy kicsit. Mi történt Hercsákkal?

ÖREG: A vonat, a kurva úristenit.

PANZER: Mi van?

ÖREG: Pont, mint a gyárban nyolcvankettőben... Ott is volt egy ilyen, ráesett a szalagra...

SÁGODI: Tessék?

ÖREG: Ott fekszik a töltésen, az istenit neki. A bokorban. Teljesen szétjött, teljesen.

PANZER: Tiszta hülye a Hercsák, én mindig mondtam. Tisztára hülye.

SÁGODI: Részeg volt?

ÖREG: Bement hozzá a végrehajtó, hogy ő tartozik a legtöbbel, s akkor őt bontják először. Hogy már hétfőn jön hozzá a buldózer. De a Hercsák, az nem mondott semmit. Amúgy se szokott sokat mondani, de most még annyit se. Csak megfordult, és elment. Azt hittük, inni,

mindenki azt hitte. Mert ha tudtuk volna, akkor nem. Rámentünk volna ketten-hárman, és akkor nem. Akkor egészen biztosan nem...

SÁGODI: Hol van most?

A ÖREG: Ott, a vonaton. Vagyis alatta.

SÁGODI: Szerencsétlen. Senkije se volt. (*Panzerhez*) Na gyere, menjünk!

PANZER: Hova?

SÁGODI: Mégiscsak meg kéne nézni.

PANZER: Én biztos nem megyek oda.

SÁGODI: Részvét is van a világon, Panzer. Együtt árultunk tíz évig.

PANZER: Én innen is tudom sajnálni, nem kell ahhoz odamenjek, én pont jól tudom innen sajnálni.

SÁGODI (*indul, magával húzza*): Csak megnézzük.

SÁGODI: Picsába.

2

Hercsák festékboltjában.

PANZER (*egy hordóba öklendezik*): A kurva anyjukba. Hogy abba rohadtak volna bele. Ilyen mentőöket, bazmeg... Mondtam, ne menjünk oda, én megmondtam. Ilyen nincs. Hogy szedjük össze mi, mert a mi haverunk volt, ők meg nem hullaszállítók... Hát az én hibám, bazmeg? Én tettem oda a sínre, hogy felszecskálja a vonat? Miért kellett odahurcolj, minek? Ott lógott a bele, bazmeg, a bokron... Azt se tudtam, melyik a szar s melyik a vér. Ha lett volna benne egy kicsi jóérzés, inkább felakasztja magát.

ÖREG (*jön*): Na, mi van, fiúk, találatok valamit?

SÁGODI: Csak Panzer a hordóban.

PANZER: Anyád.

ÖREG: Tényleg nagyon undorító volt, fiúk. Csomó minden kifolyt belőle. És ahogy kilógott a gerince a törzséből... Nem is jó beszélni róla.

PANZER (*öklendezik, Ságodinak*): Mondd meg, fejezze be, mert protézist vacsorázik!

SÁGODI: Jól van, jól van, tessék jönni, nézzük meg, nem hagyott-e itt valamit a Hercsák a raktárban.

Átmennek a raktárba. Panzer köpköd, lecsúszik a hordó mellé, piheg. Alighogy cigarettára gyújt, jön is vissza Ságodi meg Öreg.

ÖREG: Én a te helyedben kinyomnám azt, Panzerkém. Hacsak nem akarsz mindannyiunkat átrobbantani a túlvilágra.

PANZER: Csóró volt a Hercsák, egy-két doboz festék nem fog bedurranni.

ÖREG: De a Sztrodzsegon igen.

PANZER: Sztrodzse mi?

ÖREG: Van vagy három hordóval a raktárban. Nem is tudtam, hogy lehet még kapni.

SÁGODI: Sztrodzsegon. Az oroszok ragasztója.

ÖREG: Még amikor műhelyfőnök voltam hetvenhatban, akkor használtuk. A Szovjetunióban gyártották. Egy tehenet is fel lehet vele ragasztani a plafonba.

PANZER: Na és? Mi a szar van vele?

ÖREG: Csak annyi, hogy kicsit gyúlékony.

SÁGODI: Állítólag már a lámpafénytől be tud lobbanni.

PANZER (*rémtőlten elgyűri a cigarettát*): Mér' nem mondjátok?

ÖREG: Biztos feketén szerezte a kombinátból. Adott pár százast a rakodóknak, oszt eltűnt a kamionról egy-két hordó.

PANZER: Lopni, az biztos, hogy nagyon tudott a Hercsák. Mint az isten, úgy. De a standra a bért, azt bezzeg nem fizette soha.

ÖREG: Panzer fiam, holtakról jót vagy semmit.

PANZER: Akkor menjünk. Mert most nagyon tele van a tököm a Hercsákkal. (*menne*)

ÖREG: Várjál már egy percet. (*szünet*) Fiúk. Egy hónap múlva nem lesz itt semmi. Jönnek a buldózerek, kész. Eltűnik minden, mi is.

PANZER: Kös, hogy szóltál Öreg. Tényleg. Most már sokkal jobban érzem magam.

ÖREG: Nem azért mondom. Csak hogy mit fogunk csinálni? Mert üzletet nyitni máshol nem tudunk, az hétszentség. Amit mi adunk, amik mi vagyunk, az senkinek se kell már.

SÁGODI: A semmi ágán ül szívem, kis teste hangosan vacog...

ÖREG: Én még valahogy elleszek a betegnyugdíjamból meg Julika után is van valami segély, de ti...

SÁGODI: Hogy is van tovább?

ÖREG: Ságodit még lehet, visszaveszik az iskolába...

SÁGODI: Semmit se tudok már. Ráadásul ilyen kézzel... (*nézi remegő kezét, majd előveszi a laposflakon, beleiszik*) Már olvasni se látok. Nem fogok én már tanítani.

ÖREG: Te viszont, Panzer...

PANZER: Én viszont mi?

ÖREG: Nem évül el olyan hamar az a priusz...

PANZER: Hányszor megmondtam, hogy nem attól a sebtől vérzett ki az a balfasz?! Én csak a hátát szúrtam, az a másik, az ment a nyakának.

ÖREG: Panzer, itt mindenki tudja, hogy te egy végtelenül tisztességes pofa vagy, de azért legyünk őszinték: szakképzetlen munkásnak maximum tolvajig kell az ember, azon felül már nem tárgyalnak. Egy kocsmában viszont... Ott mindenkinek van hely.

PANZER: Kös a jó tanácsot, Öreg. Akkor most megyek, és leiszom magam Hercsák emlékére. SÁGODI (*Öregnek*): Tessék szépen jönni. Julika biztosan várja.

ÖREG: Legalább hagyjátok, hogy végigmondjam!

PANZER: Mi hagyjuk, öreg, csak kicsit sok lesz mára. Egyik hülyeség a másik után...

ÖREG: Az isten faszába bele, nem szólhat az ember két szót?! Nem úgy értettem. Mi lenne, ha mi nyitnánk egy kocsmát?

PANZER: Na bazmeg.

ÖREG: Mi hárman!

PANZER: Megártott a Sztrodzsegongőz.

ÖREG: Van nekem egy téglagarázsom a Dózsa utcán. Mióta eladtam a Wartburgot, üres. Már vagy öt éve nem jártam arra. Három-négy asztal lazán befér oda. Pultnak meg ott a gyalupad. Simán elérne rajta a sörcsap...

PANZER: Meg egy traktorkarburátor, persze. (*szünet*) Azt meg kell vásárolni Öreg! Nem dobják csak úgy az ember után. Nem mindenki olyan hülye, mint mi!

ÖREG: Legalább hallgassatok végig, az istenit neki! Tele van szeméttel az ócskapiac, nem?

SÁGODI: Pláne, hogy itt vagyunk mi is. Az egész egy nagy szeméthe gy.

ÖREG: Egy csomóan már elhagyták a standjukat, nem? Halmokban áll a papír, a műanyag, a mindenféle szar. Csak össze kell szedni, és beadni hulladéknak.

SÁGODI: Ez az egész lejátszott. De majd a... ifjú szívekben élek, és mindig tovább.

ÖREG: Egy hónap alatt pikk-pakk összekaparunk annyi pénzt, amennyi a garázkocsmához kell. Szőrüstül-bőrüstül elsózzuk az egész ócskapiacot.

SÁGODI: És közben nevetünk. Azt hiszem, Marx mondta: tudni kell nevetni.

PANZER: Hát ezen lehet is. Nemtoom, Öreg, te hogy gondoltad, de én az utolsó hónapomat itt nem guberálással akarom tölteni. Inkább megyek, lecsapok valakit, hátha télire bevisznek a kóterbe. Ott legalább van paszulyfőzelék meg melegség.

SÁGODI: Ahhoz praxis kell, a hulladékhoz. Szortírozni, pakolni, szállítani. A derekunk se bírná.

ÖREG: Nem is kell bírja, fiúk! Úgy csináljuk, mint a kapitalisták: mással dolgoztatunk.

PANZER: Aha. És miből fizetjük ezeket a másokat?

ÖREG: Itt jön be a képbe a Hercsák hagyatéka.

PANZER: Miféle hagyatéka? Az adósságon kívül semmit se hagyott maga után az a nyomorult.

ÖREG: A Sztrodzsegon, fiúk, a Sztrodzsegon! (Ságodihoz) Ugye, nincsen beszáradv a hordókba?

SÁGODI: Löttyögött rendesen, amikor megdöntöttem.

PANZER: S akkor mi van? Mit csinálunk vele? Belemártjuk a seggünket, oszt kinyaljuk egymásnak?

ÖREG: Semmi fináncérzék nincs bennetek, komolyan mondom. Bezzeg, amikor műhelyfőnök voltam a gyárban, szarból is tudtunk várat építeni.

PANZER: Szar az egész világ építés nélkül is.

SÁGODI: Nem értem, öreg. Ki dolgozna nekünk ragasztóért?

ÖREG: Kérdezzed a Panzert! Van, aki csak ezen él.

PANZER (elgondolkodik): Te nem is vagy te olyan hülye, amilyennek látszol.

ÖREG: Ha már szívnak, szívjanak minőségit! Nem? Az meg végképp nem baj, ha meg is dolgoznak érte, a munka nemesít.

PANZER: Hm.

ÖREG: Akkor benne vagytok?

PANZER (vállat von): Egye fene.

SÁGODI: ...remegni kell a vérsötét, gyökérző bánat köntösét... (laposflakon elő, iszik)

ÖREG: Látom, Ságodi, te már melegítesz. Ezt igennek veszem.

SÁGODI: ...tisztelni kell, ki hordja ember, s eb-foggal nem tépi szét...

PANZER: Gyere már, megint rájött a tízperc... (Öreggel el)

SÁGODI: Kosztolányi. Vagy Radnóti? Babits? Á... (legyint, fölébe dugja az MP3 hallgatóját, el)

Eldugott, homályos zug a szemétkukák mellett. Motor és Csimasz szípuznak. A zacskó Csimasznál.

MOTOR (burrog)

CSIMASZ: Ne félj, kapsz te is.

MOTOR (követelőzőn burrog)

CSIMASZ: Jó-jó, mindjárt.

MOTOR (sürgetően burrog)

CSIMASZ: Ne szarjál be. Nem lyukad ki olyan könnyen.

MOTOR (felháborodottan burrog)

CSIMASZ: Onnan tudom, hogy nem ma kezdtem, bazmeg.

MOTOR (nyafogva burrog)

CSIMASZ: Ki akarod nyitni a pofonosládát? Mi? Kell saller?

Csimasz folytatja a szípuzást, benyom, teste elernyed, Motor óvatosan elcseni tőle a zacskót.

CSIMASZ: Esik az eső... Még jó, hogy fentről...

MOTOR (szípuzik, kérdően burrog)

CSIMASZ: Hát úgy, hogy volt olyan, hogy oldalról esett, s akkor bement a zacskóba... Az eső, az olyan, az bemegy mindenhová... S akkor a zacskó megtelt vízzel, s akkor kilyukadt, s akkor nem lehetett többet szívni belőle... Olyan lett a víztől a ragasztó, mint a geci, mintha egy kotont tartottam volna az arcom előtt... Fehér, nyúlós, nagyon mocskos, nagyon undorító...

MOTOR (burrog)

CSIMASZ: De még mindig jobb, mintha alulról esne. Olyankor egyenesen a földből jönnek a vízcseppek, s akkor felcsorognak a lábadon, lefagy a tököd, s akkor behugyozol, hogy meleg legyen, de az hamar kihűl, s akkor tiszta húgy minden... Nagyon szar a húgy, az nagyon szar...

MOTOR (kérdően burrog)

CSIMASZ: Mi van? Még szép, persze, hogy voltam, még szép hogy, nem is eggyel.

MOTOR (kérdően burrog)

CSIMASZ: Mit tudom én, nem számoltam, nem szoktam... Csak jól megdugom őket, oszt el is felejttem, kész, nekem annyi. Én mindeniket megkapom, amelyiket akarom, én mindenkit... Aluljáró, budi, utcasarok, nekem nyolc, csak falják be előtte egy kicsit, az fasza, az nagyon fasza, olyan, mintha otthon lennél...

MOTOR (hitetlenkedve burrog)

CSIMASZ: Szájba kúrlak, ne mondd, hogy hazudok, nekem ne mondd, én soha, én egyszer

sem... Na várj csak, felállok, jól szájba kúrlak, csak álljak fel, várj csak, hogy az a...

PANZER (jön): Szevasztok, fiúk, mi a helyzet, kicsináltok?

CSIMASZ: Itt né, szípuzatunk, semmi extra, mindjárt kilyukad a zacskó, s akkor olyan lesz, mint a koton, tisztára mint a koton, nagyon undorító, nagyon... Tejeszacskó kéne, az az igazi, az a vastag, az nem lyukad ki, az jó...

MOTOR (szemrehányóan burrog)

PANZER: Mi baja a haverodnak? Minek burrog, mint egy nyugdíjas Wartburg?

CSIMASZ: Nem Wartburg, höhő, hanem Zsiguli, legtöbbször Zsiguli, jobb napokon pedig traktor... De van, hogy kombájn vagy motorcsónak, ha pedig nagyon be van nyomva, akkor repülő, vadászgép... De csak ha sok van a zacskóban, másképp nem, nem tetszik adni egy ötöst?

PANZER: Csóringer vagyok, fiúk, nekem sincs.

CSIMASZ: Akkor valami aprót, egy egész keveset, egy kicsi apró most nagyon jól jönne...

PANZER: Mondom, egy vasam sincs. A zacskótokat viszont, azt talán meg tudom tölteni...

CSIMASZ: Tényleg? Komolyan? Tele lesz a zacskó, egészen tele?

PANZER: Annyi ragasztót töltök bele, hogy széjelszakad tőle az agyatok.

CSIMASZ: De lyukas a zacskó... Ha elfolyik, mi lesz akkor, ha elfolyik?

PANZER: Nincsen azon már, ami elfolyjon...

MOTOR (tartja a zacskót, burrog)

PANZER: Várjál, na, hát nincs nálam. Ekkora hordó, százliteres, azt nem hordhatom egyfolytában a hátamon. Gyertek velem, és kaptok. Ott a boltomban.

CSIMASZ: Milyen bolt az?

PANZER: Ragasztóbolt.

CSIMASZ: Ragasztóbolt?

PANZER: Az-az, ragasztóból van még az ablak is.

CSIMASZ (Motorhoz)

Hallod ezt? Gyere már! (belerúg) Indíts!

MOTOR (vadászgépként felzúg, előrerohan)

PANZER: Hát ennek meg mi baja?

CSIMASZ: Semmi. Csak repülő. Most nagyon boldog, s akkor repülő.

Öreg alkatrészboltjában.

ÖREG: Jó lesz, kisszívem, meglátod. Alig kell majd csinálj valamit.

JULIKA: Megette a kolbászt, amit ebédre hoztam?

ÖREG: Letörlöd az asztalt, kiviszed a söröket...

JULIKA: És a savanyúságot?

ÖREG: ...beszeded a pénzt, elmosod a korsókat...

JULIKA: Emlékszik, mit mondott az orvos...

ÖREG: ...feltörlöd a padlót, nyitsz-zársz, ennyi az egész.

JULIKA: A zsíroidót bevette utána?

ÖREG: Nagyon jó volt, köszönöm szépen. Na, de mit szólsz?

JULIKA: Nem is tudom...

ÖREG: Eddig amiatt sírtál, mennyire utálad ezt a munkaköpenyt. Hogy nem adja ki az alakodat vagy miazisten. Most majd azt veszel fel, amit akarsz. Ezek a szar alkatrészek meg a gépolaj, ezek se lesznek többé. A kocsma, az tiszta munka.

JULIKA: De én nem azért járok líceumba. Én gyógypedagógus leszek. Logopédus.

ÖREG: Persze-persze, de addig még sok van. Plusz nem ártana egy kis pénzt félretenni az egyetemre. Ki tudja, meddig élek még?

JULIKA: Jaj, nagytata, ne beszéljen mindig így.

ÖREG: Te nem tudod, milyen volt évtizedeken át a marókádak mellett gürcölni. Azt a mocskos gőzt szívni reggeltől estig. Még mindig itt az orromban a rozsdadőlő szaga. Kipárolgott tőle a lélek az egész brigádból, a levegőt se kívántuk utána. Aztán meg húsz éven át ez a bolt. Egyedül mindent, amire addig legalább három emberem volt a műhelyben. De csináltam. Csináltam miattad, csináltam miattunk. Többet viszont nem lehet, és nem is akarom. Meghalok, addig meg szeretnék egy kicsit nyugodtan kocsmároskodni. Olyan lesz, mintha művezető lennék megint.

Julika elsírja magát.

ÖREG: Most mi a baj, kisszívem, mi lett?

Öreg átöleli Julikát, vigasztalni próbálja, de Julika tovább sír.

ÖREG: Ennyire nem sajnálhatod ezt a rohadt ócskapiacot. Nézz körül, a rohadás esz meg mindent. Te nem vagy idevaló, virágocská. Elég volt ebből a szar helyből. Elmegyünk innen, oszt kész.

JULIKA: Csak nem biztos, hogy együtt.

ÖREG: Hát nem azt mondtad, hogy gyógypeda-dógus akarsz lenni? Itt csak csicska lehet az ember.

JULIKA: Nem számít.

ÖREG: De mégis mit csinálnál nélkülem?

JULIKA *(színpadon)*: Tudja maga azt nagyon jól.

ÖREG: Ugye megmondtam, hogy ne merd még egyszer felemlegetni azt a dolgot? Ne gyere megint azzal a hülye vasutassal, mert szétverlek!

JULIKA: Hányszor mondtam már, hogy nem vasutas? Kalauz, tata, kalauz! Tudja maga egyáltalán, mi az a kalauz?

ÖREG: Hogy a francba ne tudnám?! Ilyen tányérsapkás vagongyuri, szaros peronbetyár, aki az állomás budijába hordja két átszállás közt a leánykákat, azok meg olyan hülyék, hogy beszopják a meséit!

JULIKA: Megígérte, hogy visszajön! Még el se volt menve, és azt mondta, máris hiányzom neki.

ÖREG: A nyelvét tépem ki, ha egyszer a szemem elé kerül! Egy tizenöt éves leánykát! Hogy az isten rakja bele az összes vasutasba!

JULIKA: Felülünk a vonatra ingyenjeggyel, maga meg itt fog megrohadni a csapágiai közt!

ÖREG: Igen? Adok én neked csapágyat! *(elkezdi cibálni a haját)* Te kis ringyó! Hát ezért hoztalak el anyádéktól? Ezért?! Olyan részegek voltak, azt se tudták, pálinkásüveg van-e a kezükben vagy te! Az anyád úristenit! Ezt érdemli egy nagyapa? Ezt? Hogy itt kurválkodjál nekem? Nesze! Nesze!

JULIKA: Eresszen, el, eresszen, vén disznó, eresszen! *(kiszabadítja magát, a sarokba menekül, sír; Öreg utána, most megpróbálja átölelni, Julika dühödten ellöki)* Ne érjen hozzám!

ÖREG *(erőszakosan magához húzza, nyugtatóan suttog neki)* Hol van most a te híres vasutasod? Látod, nincs itt...

JULIKA: Vegye le rólam a kezét...

ÖREG: Csak én vagyok itt, senki más.

JULIKA: Eresszen!

ÖREG: Nem baj, nincsen semmi baj...

JULIKA: Eljön értem, megígérte!

ÖREG: Jól van, jól van, s-s-s...

JULIKA: És akkor kinyújtja a kezét és felülök a vonatra...

ÖREG: Jó lesz minden, meglátod, jól megleszünk...

JULIKA: Elmegyek. Meglátja, tata. Meglátja, hogy elmegyek. Maga meg elfelejti bevenni azt a sok szart, mert én soha többé nem jövök vissza!

5

Öreg raktára. Mindenféle szemét halmokban. Motor és Csimasz megfeszítetten szortíroznak-pakolnak. Panzer és Ságodi egy hatalmas hordó Sztrodzsegont cipelve érkeznek.

SÁGODI: Óvatosan, óvatosan.

Leteszik a hordót.

PANZER: Jaj, bazmeg, a hátam! Valami becsípődött. Biztosan az ideg. Rohadtul fáj.

SÁGODI: Azt olvastam valahol, zsályát meg mentát kell tenni rá. Attól ellazulnak az izmok. Vagy levendulát szeszes borogatásban. Vagy szeszt levendulában? Á, semmire sem emlékszem már... *(laposflakon elő, iszik)*

PANZER: Még mindig nem értem, mi a francnak kellett áthurcolni Hercsáktól ezt a böhöm hordót.

SÁGODI: Hogy lássák a gyerekek, miért dolgoznak.

PANZER: Úgy talán szorgalmasabbak lesznek?

SÁGODI: Motiváció. A nevelés alapja. Csak konyít valamit az öreg a pedagógiához.

PANZER: Azért veri Julikát, mi?

SÁGODI: A családi életbe sajnos nincs beleszólása a pedagógusnak.

PANZER: Lószart pedagógus. Te se vagy már az.

SÁGODI: Még lehetek. Lehúzok veletek egy-két évet a kocsmában... Nem fogok inni, elég lesz az illat... Beásom magam a zenetörténetbe... A zene úgyis fontosabb, mint az irodalom. Zenét fogok tanítani, igen.

PANZER: Ha addig föl nem robbanunk itt szépen. A ruszlik nem viccelnek, még ragasztóban se. *(Ságodi fülhallgatót tesz a fülébe)* Figyelsz te rám egyáltalán? Ságodi!

SÁGODI: Albinoni Adagio G-mollban.

PANZER: Szarok a gémmollba. Beszéltem egy haverommal, azt mondta, hogy volt egy haverja, akinek magától felrobbant a Sztrodzsegon. Nem is kellett semmit csinálnom, csak úgy

magától. Befőttesüvegben tartotta, mint a kompótot, aztán a ragasztó egyik nap gondolt egyet, és elvitte a műhelyt esztergástól-min-denestől. A haverom haverja pedig, szerencsétlen, szétszóródott az egész utcában. Még a temetés után egy héttel is jöttek a szomszédok, hogy megtalálták valamelyik lábujját a muskátlí között.

SÁGODI: Lassan, kényelmesen.

PANZER: Mi van?

SÁGODI: Ezt jelenti az adagio.

PANZER: Azt hittem, ezekre mondod.

SÁGODI: Ifjúság... mint sólyommadár...

A fiúk közben egyre lassabban dolgoznak a kimerültségtől, mígnem elbóbiskolnak.

PANZER *(felrázza őket)*: Ébresztő! Szemetet a kézbe, munkára! *(röhög, a fiúk felriadnak, gépiesen dolgozni kezdenek)* Nyakunkon a végrehajtó, megszárad a ragasztó, nyakunkon a végrehajtó, megszárad a ragasztó! Nem halom! Na, mi lesz már?! *(Csimasz skandálva énekel, Motor burrog)*

SÁGODI: Hagyd őket, Panzer. Elég lesz mára.

PANZER: Nem esünk ki a ritmusból! Járjon az a szipuskéz! Egy-kettő, egy-kettő! Érzéssel, finoman, mintha lovat basznátok!

SÁGODI: Hagyd már békén őket, Panzer, nem gépek!

PANZER: Nem-e? Ide süss! Motor fiam, mondd meg szépen, mi vagy te?

MOTOR *(kábán burrog)*

PANZER: Nem hallom!

MOTOR *(burrog)*

PANZER: Hangosabban!

MOTOR *(hangosabban burrog)*

PANZER: Látod?

SÁGODI: Elég! *(elveszi a fiúktól a munkadarabokat, és a sarokba hajítja)*

PANZER: Most mi van, mi a franc, meg vagy veszve?

SÁGODI: Menjetek lefeküdni.

A fiúk előhúzzák a zacskóikat, maguk elé tartják.

SÁGODI: Mit akartok?

PANZER: Mit gondolsz, ingyért melóznak? Itt kapitalizmus van, Ságodi. Fizessél nekik.

SÁGODI: Fizessél te.

SÁGODI: Nehogy összeragasztózd a kicsi kezed, vigyázz! *(tölt a zacskókba a ragasztóból, majd a fiúkhöz)* Aztán jól megcsomózni a sarkát, ér-

tem? Nehogy nekem elfolyjon! Mert új zacskó nincsen mára. Mit mondunk ilyenkor?

CSIMASZ: Köszönjük szépen. *(mennének kijelére)*

MOTOR *(hálásan burrog)*

PANZER *(Ságodihoz)*: Nézd meg, milyen boldogok, te. Csak úgy sugároznak. Hé! Hová mentek? Nem arra! A boltba! *(utánuk megy, a kijárat ajtóból a raktárba tereli őket)* Hányszor elmagyaráztam, hogy ott alusztok a pulton?

CSIMASZ: Mint a kasszagép?

PANZER: Igen-igen, mint a kasszagép. Na, ragasztózzatok ügyesen, szép álmokat! *(rájuk reteszeli az ajtót, Ságodihoz)* Még mindig nem tudtam a fejükbe verni, merre kell menjenek.

SÁGODI: Lehet, nem is kéne. Mikor az utolsó pisztráng kihalt a patakból...

PANZER: Mi van, hogy nem kéne?

SÁGODI: Nem értem, mi értelmé itt tartani őket.

PANZER: Miért? Neked volna kedved minden reggel keresgélni őket?

SÁGODI: És mi van, ha menni akarnak?

PANZER: Látom, már megint átméntél filozófusba. Dehogy akarnak menni. Ezek nem akarnak már semmit. Nekik ott az otthon, ahol a ragasztó. Sztrodzsegonfejek. Az utcán is ezt csinálnák, nem?

SÁGODI: De. Lehet.

PANZER: Akkor meg miért baj, ha egy kicsit megdolgoznak érte? Legalább van tető a fejük fölött. Vigyázunk rájuk. Ez a pedagógia. Nem? *(szünet)* Na. Mit állsz ott olyan lebaszott fejjel? Mi bajod?

SÁGODI: Semmi.

PANZER: Ne mondd nekem hülyeségeket. Látom, hogy van valami.

SÁGODI: A szavak.

PANZER: Ez a bajod? A szavak?

SÁGODI: Csak a ragasztó. *(laposflakon elő, iszik)* Átkozottul büdös. Nem bírom a szagát. Egész egyszerűen nem bírom már. *(felteszi az MP3 fülesét)*

6

Az előbbi helyszín kora reggel. Panzer és Ságodi már ott vannak, Öreg és Julika jön.

ÖREG: Szevasztok, fiúk, hogy vagytok, hogy haladtok?

PANZER: Álmosan. Rohadtul, kurvára álmosan. Elegem van a bébiszitterkedésből.

SÁGODI: Jó reggelt, Julika. Mutassak valamit?
 ÖREG: Hagyd békén a gyereket, Ságodi!
 SÁGODI (*keres az MP3-ban*): A kánont akarom neki Pachelbel-től D-dúrban.
 ÖREG: Nem ért kínaiul, hogy Mózárt meg Bitumen!
 SÁGODI: Pachelbel barokk zeneszerző. De hatott Mozarra is.
 ÖREG: Neked meg agyadra ment az ócskapiac. Épp elég neki, amit a líceumban tanul.
 SÁGODI (*odaadja Julikának az MP3-ast*): Te tanítani fogsz. Te fiatal vagy. Te tudod, mit. Hallgass bele egy kicsit! Újjá fogsz születni.
 ÖREG: Miért? Így talán nem jó? Rosszul neveltem, mi?
 JULIKA: Csak egy perc, nagytata.
 SÁGODI (*Julikának*): Vidd ki a napra, ott hallgasd! Kint jobb a levegő.

Julika el.

ÖREG: Nem kell már sokat szagolgatni. Most már csak tíz nap, két hét, és kezdődik a hepaj. Tegnap jártam a garázsnál, alig várja, hogy beköltözzünk. Mocorognak a téglák, annyira hiányzik nekik a szeszgőz.
 PANZER: Mészelni vagy valami ilyesmi nem kell?
 ÖREG: Látod, azt nem tudom.
 PANZER: Mi az, hogy nem tudod, tata? Láthatatlanok a falak vagy mi az isten?
 ÖREG: Nem voltam még bent, na. Nem talált a kulcs. Biztos összecseréltem egy másikkal, legalább öt éve nem jártam arra. De ti csak nyomassátok nyugodtan az ipart. A négyhetes tervet be kell tartani, dolgozni, dolgozni, dolgozni!
 PANZER: Látom, elemekben vagy, Öreg.
 ÖREG: Gyűljön a szemét, amíg bele nem fulladunk. (*röhög*) Én már mindenemtől megszabadultam. Ugye, ti is beadtátok az összeset hulladéknak?
 PANZER: Be-be. A szabadulásom óta nem esett ilyen jól semmi.
 ÖREG: Hát te, Ságodi?
 SÁGODI: Én néhány könyvet azért megtartottam. A legfontosabbakat: Hemingway, Orwell, Cortázar...
 ÖREG: Már megint jössz azokkal a hülye neveiddel? Egyszerűen nem értelek, Ságodi, javíthatatlan vagy. A múlt, az azért van, hogy legyen mit hagyni megrohadni.

PANZER: Nevetve, Ságodi! Na, vigyorogjál!
 JULIKA (*bejön, visszaadja a lejátst Ságodinak*)
 SÁGODI: Na? Hogy tetszett?
 JULIKA: Szép. De nekem a Lana del Rey jobban bejön. (*énekelni kezd*) In the land of gods and monsters / I was an angel / Looking to get fucked hard / Like a groupie incognito... (*elköhög magát*)
 PANZER: Nem szereted a ragasztószagot, mi?
 JULIKA: Árt a légutaknak, a tüdőnek, az artériáknak...
 SÁGODI: Árt az mindennek, abszolút mindennek... (*laposflakon elő, iszik*)
 JULIKA: És maguknak is.
 PANZER: Ezért vagy morcos, virágszálam? Félted a Tatát, mi?
 ÖREG: Megint elkezdte azt a vasutas hisztériát.
 PANZER: Nahát. Igaz ez?
 ÖREG: Minden hónapban rájön az agybaj. Hogy nem tudnak erre is valami gyógyszert kitalálni...
 JULIKA: Nem nekem kell a gyógyszer, hanem magának.
 PANZER: Hagyd el, kicsi, ne keseregj azon a hülye kalauzon. Nem éri meg. Itt vagyok neked én. Panzer bácsi szeret. Gyere ide, gyere szépen. Gyere apucihoz.
 ÖREG: Micsinálsz, hél? Megőrültél? Szállj le a leánykáról, bazmeg! Mindjárt beléd teszem a csillagcsavarhúzó! Pisilni se merem elengedni, mert megszökik, akkor most te is kezded?
 PANZER (*Julikához*): De hát miért akarnál megszökni? Asszed, nem lesz jó a kocsmában?
 JULIKA: De igen. Nagyon jó lesz.
 PANZER: Dáma leszel, aranyom, csárdáskirálynő! Nem kell ahhoz Mócárt, Bitumen! A pasasok, ha meglátnak, a söröskorsóba fogják csorgatni a nyálukat. Mi meg szépen öregesen elüldögélünk a sarokban, feltesszük a lábunkat az asztalra, és nézünk ki a fejünkből.
 SÁGODI: Nem mintha itt mást csináltunk volna.
 PANZER: Nem is korszóból fogunk inni, hanem slagot vezetünk a bidonba, onnan szívjuk direkt a pálinkát! Mint az örök a sitten! Addig iszunk, míg az utolsó cseppig kiokádjuk magunkból ezt az ócskapiacot. Ságodi bátyád többet a bűdös életben nem lesz józan. De fasza lesz, de fasza!
 ÖREG: Neked meg mi bajod, Ságodi? Mitől vagy úgy elkenődve, mint férges kutya seggén a hígfosás?

PANZER: Ő se szereti a ragasztószagot.
 ÖREG (*szimatol*): Mit lehet ezen nem szeretni? Karcos, férfias, kommunista. Orosz!
 PANZER: Azt mondja, már zenével se bírja.
 SÁGODI: Hagyjatok békén.
 ÖREG (*Ságodihoz*): Ne legyél buzi, fiam. Bírd ki ezt a pár napot, aztán személyesen gondoskodom róla, hogy sose ürüljön ki az a koszos flakonod. Addig meg, ha annyira szenvedsz, ne azt a szard hallgasd, hanem fogj egy zacskót, szívjál bele te is! Kutyaharapást szőrével! Tényleg, hol vannak a mi kis ragasztókukacaink?
 PANZER (*bemegy a rak tárbá*): Ébresztő! Felkelni, gyorsan-gyorsan! Szedjétek össze magatokat! Mit csinálsz te, szerencsétlen? Mit csinálsz?! Nem hugyozunk a sarokba! Tedd el a farkad! Na! Jól van. Ügyes fiú. Nyomás kifelé, egy-kettő!

Kijönnek a fiúk a rak tárból, szembefordulnak Panzerrel, tartják a zacskót.

PANZER: Mi az isten van már megint?
 CSIMASZ: Reggeli...
 MOTOR (*aléltan burrog*)
 PANZER: Ha valamit, hát cigánykodni, azt tudtok. Na, nesztek! (*Sztrozzsegot tölti*) De aztán nekem gyorsan szippantsátok fel. A meló nem vár!

Ütemesen, egymást ellenpontozva kezdenek szípuzni, recsegnek a zacskók. Julika ismét elköhög magát. A fiúk érdeklődve fordulnak a hang irányába, nézik egy darabig, aztán Motor vontatott, nehézkes léptekkel feléje indul. A szípuzást nem hagyja abba, egyre gyorsabban, zavarosabban recseg arca előtt a zacskó.

PANZER: Hová mész? Hé! Állj meg! Mit csinálsz? (*megpróbálja feltartóztatni, Motor könnyedén arrébb löki*)
 SÁGODI: Menni akar. Mondtam, előbb-utóbb az lesz, hogy menni akarnak.

Motor Julika mellett áll meg, úgy bámulja, mint egy csodát, majd hirtelen átöleli, simogatni kezdi.

PANZER: Höhö. Na nézd csak, szerelem.
 ÖREG: Kurva anyád, Panzer.
 MOTOR (*szeretetteljesen burrog*)
 JULIKA: Jól van, jól van... Nem is mondtátok, hogy van egy logopédiai esetetek. Szegénykém.

ÖREG: Vedd le a mancsod a leánykáról, te koszos!
 SÁGODI: Ugyan már, tessék hagyni, nem csinál semmit. Ezek ártatlanok, nem bántanak senkit.
 MOTOR (*elégedetten burrog*)
 JULIKA (*kuncog*): Mi vagy te? Medve?
 PANZER: Az-az, de most már elég lesz. Szólj rá, Csimasz, a te géped.
 CSIMASZ (*szípuzik, nem érdekli semmi*)
 JULIKA: Hú, de erős vagy. Én is szeretlek, de azért nem kell úgy szorítani... Jaj!
 ÖREG: Engedd el az unokámat, bazmeg! (*Öreg felkap a sarokból egy fémcsovet*) Engedd el!
 SÁGODI: Megőrült maga? Mit akar azzal?
 PANZER: Csimasz! Ébresztő!
 JULIKA: Jaj, istenem... Nem kapok levegőt...
 ÖREG: Ereszd el a leánykát, mert szétverlek! (*nekirontana, Ságodi igyekszik megakadályozni, dulakodnak*)
 JULIKA: Megfulladok!
 ÖREG (*Ságodinak*): Ne érj hozzám, te buzi! Megfojtja az unokámat!
 PANZER: Csimasz! Jó volna, ha végre visszaszállnál a földre! Haló! (*pofoz üti, semmi, aztán felkapja az asztalról a sztrodzsegonos befőttes üveget, és Csimasz arcába lötytyinti a tartalmát*)
 CSIMASZ (*feleszmél*): A tarkójánál. Ott kell ki-kapcsolni. Odaütni jó erősen.

Panzer odaszalad, tarkón vágja Motort, aki elzuhan a földön. Vadul rángatózik, túrja a nyálát, burrog. Öreg kiszabadítja magát Ságodi szorításából, nekiront Motornak, és csépelni kezdi a fémcsovet.

SÁGODI: Mit csinál?! Megőrült?! (*ismét megpróbálja lefogni Öreget, de az fordulatból fejbe üti, Ságodi megtántorodik, Öreg tovább veri Motort*)
 ÖREG: Nesze, te hulladék, te, nesze, hogy rohadnál meg, te szar, te szemét!
 JULIKA: Ne üsse, nagytata, nem akart semmit! Nem bántott, megöli, ne üsse!

Julika igyekszik lefogni Öreget, de ez végül csak Panzernek sikerül.

SÁGODI (*feltápáskodik, Öreghez*): Vén hülye! Marhabarom! Nem látja, hogy beteg?
 ÖREG: Állat! Nem beteg ez, hanem állat!
 SÁGODI: Tudja, ki az állat? Maga az állat! Te, aki rabszolgának tartod ezt a két nyomorultat! És fizetségül még mérgezed is őket!

PANZER: Állítsd már le magad, Ságodi! Magad-ra is köpdösöl.

SÁGODI: Nem érdekel! Basszátok meg! Ha nektek az kell, hogy rács mögé jussatok, a ti bajotok, de én ebben nem veszek részt! *(Motorra mutat)* Nézd meg, mit csináltatok! Nézd meg! Befejeztem! Kiszállok!

ÖREG: Mi az, hogy kiszállsz? Te taknyos! Hárman kezdtük el! Nincs olyan, hogy kiszállsz. Inkább nyomd a dugót a füledbe, olvass egy kicsit, és fogd be a pofád.

SÁGODI: Mit gondolsz, Öreg, meddig játszod te itt a művezetőt? Azok az idők lejártak, vége! Egy maradvány vagy te is, semmi, szutyok ganésvödör peremén.

ÖREG: Vigyázz a pofádra, Ságodi, mert úgy gyomorba rúglak, hogy azt is visszahányod, amit tavalyelőtt ittál meg.

SÁGODI: Rúgjon csak, ahova tetszik. Én akkor is csak egy dolgot fogok sajnálni: hogy ennek a szegény kislánynak egy ilyen vadállat kellett kellett felnőnie.

ÖREG *(nekiugrana Ságodinak)*: Torkodat elvágom, te buzeráns, megöllek!

JULIKA *(sikítva)*: Elég!

(szünet)

SÁGODI: Én nem fogok börtönbe vonulni veletek, az kurvaisten! Ez már büntetőjog, ami itt folyik!

PANZER: Ne beszélj hülyeségeket. Ott a részed a kocsmában. Az összes könyved meg egy csomó más szemét.

SÁGODI: Nem érdekel. És ti se. *(indulna)*

ÖREG *(Panzerhez)*: Ne engedd, hogy elmenjen, följelent!

SÁGODI: Ne féltsd úgy a tyúkszarost, Öreg, nem éri meg. Nem fogok a rendőrségre menni. Azok is olyanok, mint te, csak röhögnének rajtam. Mert egy alkoholista irodalomtanáron, ugye, csak röhögni lehet. De jönnek majd még mások. *(elindul kifelé, amint elhalad Julika mellett, odaszól neki)* Vigyázz magadra, jó? Tessék. Tedd ezt el. *(odaadja neki az MP3-ast, megy tovább)*

Julika elteszi, majd lassan elindul a másik irányba. Leguggol Motor mellett. Amikor Ságodi eléri az ajtót, Julika szölongatni kezdi Motort, akinek csillapodni kezd a rohama. Ságodi megtorpan, megfordul.

JULIKA: Ébresztő... Vége a téli álomnak...

ÖREG *(Julikához)*: Gyere el onnan.

MOTOR *(alig hallhatóan burrog)*

JULIKA: Itt a tavasz... Ébresztő...

ÖREG: Nem hallod? Süket vagy?!

MOTOR *(burrog)*

JULIKA: Gyere ki a barlangból.

ÖREG: Julika, azt akard, hogy megint megbaszszanak?!

MOTOR *(a viszontlátás örömeivel burrog)*

JULIKA *(felnevez)* Felébredt. Medve. Mackó.

CSIMASZ: Nem medve az, nem mackó. Zsiguli.

Traktorkombájn. Jobb napokon pedig...

SÁGODI: Gyerekek. Még csak gyerekek. *(el)*

7

Ugyanaz a helyszín ismét, néhány nappal később. Csimasz meg Motor dolgoznak. Öreg jön.

PANZER: Na, megjártad?

ÖREG: Meg.

PANZER: És mi a helyzet a garázsban?

ÖREG: Franc tudja.

PANZER: Hogyhogy franc tudja? Hát nem azért voltál ott, hogy szétnézz?

ÖREG: Nézd meg ezt a kulcsosomót. Mit szólsz, hány van rajta?

PANZER: Mit tudom én. Húsz.

ÖREG: Harminckettő, bazmeg, és egyik se talál a lakatba. Egyik se! Másodszor járok potyára. Rendesen ösvényt tapostam a Dózsa utca járdájába. Itt legalább minden rendben?

PANZER: Aha. Csak kicsit unalmas egyedül. Négy napja egy rohadt szót nem szóltam senkihez. Ezekkel itt nem lehet értelmesen beszélni.

ÖREG: Nehogy azt mondd, hogy hiányzik neked az a köcsög Ságodi.

PANZER: Legalább nem volt ilyen csend. Egy folytában marhaságokat mondott, de legalább mondott valamit.

ÖREG: Túl sokat is. Mindig csak magának. Én például nem értettem belőle semmit. Pajszered van?

PANZER: Pajszér? Minek?

ÖREG: Hát a garázsajtónak.

PANZER: Öreg-öreg, nem kell egyből az agreszió. Ez a te bajod, látod, hogy olyan hamar felkapod a vizet. Inkább ülj le ide egyet, szívj

egy kicsi ragasztógőzt, aztán szépen hazamész, és Julikával előkeresitek a kulcsot. Biztos megvan valahol.

ÖREG: Mindjárt leszakadnak a lábaim, és még haza is menjek? Olyan nincs. Menjünk át inkább a boltba a pajszerért, és kész. Nem fog ki rajtam egy szaros lakat.

PANZER *(a fiúk felé biccent)*: És ezek?

ÖREG: Hm. Azóta nem volt semmi? Jó kutyák?

PANZER: Nem ugatnak.

ÖREG: De jól dolgoznak? Teljesítik a normát?

PANZER: Még annál is többet.

ÖREG: Nem bánom, nekik is jár egy szabadnap. Pláne, hogy a pénzzel is jól állunk. Lassan az egész ócskapiacot eladtuk kilóra, hehe.

PANZER: Franc gondolta volna, hogy ennyit ér a hulladék. De ezek a kölykök...

ÖREG: Még a végén megszopatjuk a válságot! Legyőzzük ezt a kurva kapitalizmust. Na, gyerünk a pajszerért.

PANZER: Nem kéne mégis áthívni Julikát, hogy felügyelje őket?

ÖREG: Most miért kéred a pofot, Panzer, komolyan, miért?

PANZER: Nem kérem, csak nehogy valami baj legyen.

ÖREG: Nézz rájuk! Hát mi bajuk lehet? Úgy szarrá vannak menve, hogy már meghalni se tudnának. Ennél mélyebbre nincs már. Na, gyere! *(mindketten el)*

CSIMASZ *(az ajtócsapódásra ő is, Motor is felkapja a fejüket)*: Elmentek.

Hirtelen felugranak, kiéhezetten, egymással viaskodva kapnak a reggeli adag maradékát tartalmazó befőttesüveg után. Hosszasan dulazkodnak, Motor mintha győzne, maga felé rántja a befőttesüveget, de az véletlenül a padlóra esik, és darabokra törik.

CSIMASZ: Faszkalap! Nézd meg, mit csináltál!

MOTOR *(szánakozva burrog)*

CSIMASZ: Mi az, hogy ne haragudjak? Ezért tudod, mi jár ugye? Négykézlábra!

MOTOR *(könnyörögve burrog)*

CSIMASZ: Azt mondtam, négykézlábra! *(ráül a hátára, ütésre emeli az öklét)* Most kikapcsolak, bazmeg.

MOTOR *(rimánkodva burrog)*

CSIMASZ: Figyeld csak meg, úgy tarkón basz-lak, egy hétig nem kelsz fel.

MOTOR *(rettegve burrog)*

CSIMASZ: Mi van? Nem hallom! Mondjad!

MOTOR *(fogadkozva burrog)*

CSIMASZ: Nem értem! Velem rendesen beszélj, hallod? Ja, hogy nem tudsz. Mert egy hülye barom vagy? Azért? Mert egy barom kretén vagy? Ez a kifogás? Mi? Hogy jó leszel? Többet nem fordul elő? Egy lófaszt, nem hiszem. *(ismét ütésre emeli az öklét)*

MOTOR *(pánikolva burrog)*

CSIMASZ *(leereszti a kezét, majd röhögni kezd)* Befostál, mi? Csak hülyülsz. Kellett volna lássad a pofád. Ilyen voltál, né. *(idétlen grimaszt vág, hülye hangot ad ki)*

MOTOR *(elmosolyodik, megkönnyebbülten burrog)*

CSIMASZ *(hirtelen elkomorul)*: Most mit vigyorgsz? Mi?

MOTOR *(mentegetőzve burrog)*

CSIMASZ: Te röhögsz rajtam? Te? Rajtam? Ez a hála, hogy nem büntettelek meg? Nézd meg, mit csináltál a Sztrodzsival! Ne engem nézz! A ragasztót! Azt mondtam, a ragasztót! *(pofon üti)* Most pedig nyald fel! Disznó!

MOTOR *(esengve burrog)*

CSIMASZ: Jól hallottad!

MOTOR *(kétségbeesetten burrog)*

CSIMASZ: Nem érdekelnek a szilánkok. Nyomás!

Motor kelleetlenül odamászik, visszafordul.

CSIMASZ: Ne engem nézzél, bazmeg! Csináld!

Motor hozzákész, pár nyalás után felpillant.

CSIMASZ: Minek álltál meg? Van még ott bőven, ne hagyd abba!

Motor folytatja, megvágja a nyelvét egy szilánkkal, felvonít.

CSIMASZ: Nyaljad csak ügyesen, nyaljad!

Motor ismét felvonít, megfordul, szájából ömlik a vér.

CSIMASZ: Azt mondtam, nyaljad!

Motor csdekelve nézi, Csimasz ráugrik a hátára, fejét a ragasztóba nyomja.

CSIMASZ: Nyaljad, a kurva anyádba, nyaljad! Két pofára, ahogy szoktad! Te bűdös szemét. Te szar. Te abortuszmaradék. Úgy... Ne hagyd ott egy cseppet se. Egy szippantásnyit se... Semmit se... *(hirtelen leszáll róla, leül a sarokba, kezét összekulcsolja a térdén, szípot)*

Nincs több. Kész. *(sír)*
 MOTOR *(odamászik hozzá, békülékenyen burrog)*
 CSIMASZ: Elfajzott az egész. Felitta a padló. Most mi lesz velünk?

8

Néhány órával később, este felé. A fiúk a sarokban a Sztrodzsegonos hordó csavaros fedelét próbálják lefesztegetni, eszükbe sem jut rendeltetésének megfelelően csavarni azt. Dühkitörések, őrvongás, elvonási tünetek mutatkoznak rajtuk. Hosszas próbálkozás után feladják, és elnyúlnak a földön.

CSIMASZ: Minden fáj, bazmeg. Ölni tudnék egy kis Sztrodzsiért.
 MOTOR *(elhalón burrog)*
 CSIMASZ: Ja. Legszívesebben lenyúlnék a torakomon, és kitepném a beleimet.
 MOTOR *(bágyadtan burrog)*
 CSIMASZ: Ne foss. Már nem haragszom rád.
Pihengnek, Julika jön az ételhordó edénnyel.
 JULIKA: Hát ti meg minek hevertetek a földön?
 CSIMASZ: Haldokolunk.
 JULIKA: És nagyapámék?
 CSIMASZ: Remélem, ők is. Elementek valahová.
 JULIKA: És nem hagytak nektek ragasztót?
 CSIMASZ: Egy szippantásnyit se. Százszor megnéztük.
 JULIKA: De hát van itt még egy egész hordóval.
 CSIMASZ: Próbáltuk kinyitni, de nem lehet. Azt csak ők tudják.
 JULIKA: Aha. Adj egy zacskót.
 CSIMASZ: Minek?
 JULIKA: Add csak ide.
 CSIMASZ *(előhúzza a zsebéből)*: Vigyázz. Ezen nagyon faszán meg van csinálva a csomó.
Julika odamegy a hordóhoz.
 JULIKA: Gyere csak ide, Maci. Add ide a kezéd.
 Kéz. Mondjad szépen. Kéz.
 MOTOR *(odamegy, burrog)*
 JULIKA *(felemeli Motor kezét)*: Ez a te kezéd.
 Kéz.
 CSIMASZ: Hagyjad már. Nem látod, hogy hülye?
 JULIKA *(Motorhoz)*: Mondjad szépen. Kéz.
 MOTOR *(érthetetlen burrog)*: Kéééé.
 JULIKA: Most pedig tedd ide. Úgy. *(ráteszi Motor kezét a hordó fedelére)* Szorítsd meg. Ügyes. És akkor így. *(mutatja, hogy kell csavarni a fe-*

delet) Minden csavar, minden zár, balra nyit és jobbra zár.
 MOTOR *(érthetetlen utánozza, csavarja a fedelet)*
 JULIKA *(bólogat)*: Minden csavar, minden zár...
 MOTOR *(hirtelen leveszi a fedelet, ujjong)*: Zááár!
 JULIKA: Látod, milyen ügyes vagy?

Julika, mivel nem találja a befőttes üveget, pusztán kézzel nyúl a hordóba, és ragasztót mer a zacskóba. Aztán, nyomában Motorral, visszamegy Csimaszhoz, undorodva nézi ragasztós kezét, nyújtja a zacskót.

CSIMASZ: Hogy csináltad?
 JULIKA: Varázslat.

Csimasz kitépi kezéből a zacskót, és úgy mászik vele félre a sarokba, mint az élelmét féltő kismajom.

MOTOR *(panaszosan burrog)*
 JULIKA: Hé! Adjál neki is!
 CSIMASZ *(szipuzik)*: Kapott ő már eleget mára. *(gúnyolódva)* Kéééé. Zááár.
 MOTOR *(siránkozva burrog)*
 JULIKA: Na, várj csak. *(leül Motor mellé a földre, az ölébe veszi a fejét, ragasztós kezét az arca elé tartja, Motor vadul zihálni kezd)* Tessék. Nincsen semmi baj.
 CSIMASZ: Nem kell cucliztatni! Elkényezteted nekem, oszt mit csinálok vele?
 JULIKA: Kussolj és szipuzz.
 CSIMASZ: Most mit simogatod? Nincs azon mit simogatni.
 JULIKA: Én gyógypedagógus leszek. Őt meg tanítani kell. *(mutatja Motornak)* Ujj. Tenyér. Köröm.
 CSIMASZ *(féltékenyen)*: Rohadt traktorkombájn. De ha olyan hülye vagy, hogy egy traktort simogass, akkor csináljad felőlem.
 JULIKA *(Motorhoz)*: Sss. Nem hagyjuk, hogy ez a rossz bántson. Csináld csak ügyesen.
 CSIMASZ *(gúnyosan)*: Csináld csak ügyesen, csináld csak ügyesen...
 JULIKA: Na mi van? Csak nem vagy féltékeny?
 CSIMASZ *(mutatja a középső ujját)*: Kapd be, jó?
 JULIKA: Paraszt. Nem lennél ekkora hős, ha itt lenne a barátom.
 CSIMASZ: Miért, mi a barátod? Gorilla?
 JULIKA: Hülye vagy. Kalauz.
 CSIMASZ: Tényleg? És hol van most?
 JULIKA: Járja a világot. Dolgozik. Hogy legyen pénze eljönni értem. Felülünk a vonatra és el-

megyünk. Arra gyűjt, hogy el tudjam végezni a gyógypedagógiát.
 CSIMASZ: Jó nagy lúzer lehet. *(mutatja a zacskót)* Nézd meg, mit csináltál. Kilyukadt. Ereszt. Nem lehet szívni. Be se tudok állni rendesen.
 JULIKA: Na és?
 CSIMASZ: Te szartad el. Mindent te szarsz el. Nem értem, minek kellett ide gyere.
 JULIKA: Nagyapámnak hoztam ebédet.
 CSIMASZ: Úgy látszik, te szeretsz így gondoskodni emberekről. Ilyen seggnyaló ízé vagy.
 JULIKA: Te meg egy pöcs vagy.
 MOTOR *(mámorosan burrog)*
 JULIKA: Sss. *(Csimaszhoz)* Mi baja volt tegnap? Süket vagy? Miért akadt ki, mikor leütötte a Panzer?
 CSIMASZ: Mit érdekel? Ilyen volt mindig. Azt mondják, így született. Az intézetben verték, de nem múlt el neki. Elipsziás.
 JULIKA: Inkább epilepsziás, nem?
 CSIMASZ: Mintha meghalna, de mégse. Csak habzik a szája meg rázkódik összevissza. Csomót röhögtünk rajta az intézetben.
 MOTOR *(burrog)*
 JULIKA: Mit mond?
 CSIMASZ *(zavartan)*: Te vagy a lotobégus.
 JULIKA: Na.
 CSIMASZ: Nem mondott semmit!
 MOTOR *(burrog)*
 JULIKA: Fordítsd már le!
 CSIMASZ: Idióta. Azt mondta, szép vagy.
 MOTOR *(burrog)*
 JULIKA: És?
 CSIMASZ *(Motorhoz)*: Na, hagyjál a faszomba! Seggfej!
 JULIKA: Mit mond?
 CSIMASZ: Hogy olyan vagy, mint az anyja.
 MOTOR *(burrog)*
 CSIMASZ: Nem is ismerted az anyádat, köcsög!
 MOTOR *(ellenkezve burrog)*
 CSIMASZ: Nem igaz!
 JULIKA: Mit mond?
 CSIMASZ: Ne hazudj, bazmeg! Senki se ismer-te! Azért voltunk ott, mert senki se ismerte! És amikor elszöktünk, akkor azért nem volt hová menjünk, mert senki se ismerte! Érted?
 MOTOR *(vitatkozva burrog)*
 JULIKA: Most mit akar?
 CSIMASZ: Rohadj meg, jó?

(szünet)
 JULIKA: Most komolyan, mi bajod velem?
 CSIMASZ: Semmi.
 JULIKA: Úgy beszélés velem, mintha a seggedből rántottál volna ki. Utálsz.
 CSIMASZ: Csak nem bírom a pofádat.
 JULIKA: Tehát utálsz.
 MOTOR *(burrog)*
 CSIMASZ: Mit mondtál megint?
 MOTOR *(burrog)*
 CSIMASZ: Na, menjetek a picsába mind a ketten.
 MOTOR *(burrog)*
 CSIMASZ *(megvadulva felugrik)*: Kussoljál, mert szétverlek! *(Julikához)* Te meg húzz a picsába! Most!
 MOTOR *(rémülten burrog)*
 JULIKA *(felsóhajt, menni készül)*: A hordóban van még ragasztó. Csak ki kell nyitni.
 CSIMASZ: Húzzál már!

Julika előveszi az MP3-lejátszót, Motor fülére húzza, a zenétől Motor megnyugszik. Julika elmegy.

CSIMASZ: *(letépi az MP3-at Motor füléről, megtapossa)* Faszszopó kis kurva...
 MOTOR *(felháborodottan burrog)*
 CSIMASZ: Mit véded?
 MOTOR *(burrog)*
 CSIMASZ: Azt akarod, hogy téged is kikapcsoljalak?
 MOTOR *(feleselve burrog, az MP3 maradványait próbálja összeszedni)*
 CSIMASZ *(keze fenyegetően ökölbe szorul)*: Igen? Na, gyere csak ide!
 MOTOR *(hajjeszékelve burrog)*

9

Utolsó reggel. A raktárból minden szemét elszállítva. A fiúk a sarokban ülnek, szipuznak. Öreg jön.

ÖREG: Panzerkém, most már büszkén elmondhatod magadról, kocsmáros vagy. Megvan a sörcsap, megvan minden!
 PANZER: Mennyi volt?
 ÖREG: Szinte ingyért dobták utánam. Még három asztalt is elpasszoltak vele ráadásnak. Felszámolják a vasutas kantint, kiárusítanak mindent. Nem itt fog menni a vonat, bezárják

az állomást is. Holnaptól itt már nem dübörög semmi.

PANZER: Mindent megöl ez a mocskok válság.

ÖREG: Hagyjad, ne szidd, mert most nekünk dolgozott. A végén még jól tesz velünk.

PANZER: Jó-jó, de a nagy lelkesedésben ugye nem felejtettél el új lakatot venni? *(Öreg benyúl a zsebébe, mutatja a lakatot)* Nagyon szép. Ennek aztán jól tedd el a kulcsát. Még egyszer nem fogom feltörni a garázst. Az egész lakótelep minket nézett, azt hittem, ránk hívják a zsarukat. Be van pakolva a cucc?

ÖREG: Julika már a padlót mossa. Mire visszaérünk, az asztalok is le lesznek törölve.

PANZER: Lecsillapodott a kicsike?

ÖREG: Persze. Leányka. Azt mondtam, ha bevállalja a pincérnősködést, több pénzt kap ruhákra. Mindenféle rongyokban mégsem állíthat oda a kliensek elé.

PANZER: Jaja, valamivel ki kell érdemelni a borralót.

ÖREG: Kellott volna lássad. Úgy vigyorgott, mint a tejbetők. Jön is vissza ma délután Tarispátnéhoz bevásárolni. Nem szeretem, ha a kukák körül járkál, tele van patkánnyal, de micsináljak, máshol tízszer drágább a ruha.

PANZER: Nem hiszem el, hogy még mindig itt van a vén szatyor.

ÖREG: Az? Az utolsó pillanatig. Nem hagyja ott a turkálót, amíg az utolsó kapcarongyot is el nem sózza. Nem érdekli se a buldózerek, se a végrehajtó.

PANZER: Mindig ilyen garasos volt. A kutyaszarba is belenyúlt az aprópénz után. Láttam is egyszer, tiszta gané volt ujjá, úgy jött az úton, még a körme se látszott, de olyan büszkén vigyorgott, mintha az vesekövét tartaná a kezében.

ÖREG *(a fiúkra biccent)*: Velük mi a helyzet?

PANZER: Mindjárt elküldöm őket.

ÖREG: Zavard el inkább most, és gyere velem a kocsmát rendezni.

PANZER: Megyek-megyek, csak kicsit később jó?

ÖREG: Miért, mi dolgoz van még itt?

PANZER: Semmi. Csak maradnék még egy kicsit, amíg végeznek az ócskapiaccal. Mégis csak húsz év...

ÖREG: És?

PANZER: Gondoltam, elbúcsúzik.

ÖREG: Búcsúzni csak attól búcsúzzon az ember, ami jó volt. Na, mindegy. Aztán gyere a garázsba. Vagyis a kocsmába. Mert addig már az lesz! Hehe! *(el)*

PANZER *(rakosgat egy darabig céltalanul, sóhajt, aztán a fiúkhöz)*: Akkor szevasztok, fiúk.

CSIMASZ/MOTOR: Csókolom./ *(burrog)* *(nem mozdulnak)*:

PANZER: Kösz a segítséget meg minden.

CSIMASZ/MOTOR: Szívesen./ *(burrog)*

PANZER: Összefutunk még.

CSIMASZ/MOTOR: Aha./ *(burrog)*

PANZER: Menjetek már!

CSIMASZ: Hová?

PANZER: Mit tudom én. Innen el mindenképp.

CSIMASZ: Miért? Miért innen el mindenképp?

PANZER: Mert jönnek a gépek és szétkúrják az egész helyet.

CSIMASZ: De itt ragasztó van. Miért kúrják szét?

PANZER: Mert a válság. Az szétkúratja velük.

CSIMASZ: De ha a válság szétkúratja, akkor mi lesz a ragasztóval?

PANZER: Szétkúródik az is. *(szünet)* Tudjátok mit? Hogy ne keseregjete, adok nektek egy jó nagy adagot. Uzsonnára. Amennyit csak elbírtok. Mit szóltok?

CSIMASZ: Az jó lenne, az nagyon jó lenne.

MOTOR *(lelkesen burrog)*

PANZER: Töltök ebbe a nejlonzsákba, még a sarkát is megcsomózzom, ahogy szeretitek. *(egy befőttesüveggel mer a zsákba, majd átnyújtja a fiúknak, Motor a hátára veszi)* Nesztek! Egészségekre! Vagy mit tudom én.

MOTOR *(burrog)*

PANZER: Mit mond?

CSIMASZ: Hogy köszönjük.

PANZER: Inkább ne. Na, legyetek jók, vigyázzatok magatokra! *(a fiúk balra indulnak, ahol aludni szoktak)* Nem arra, hé! Hát pont most tanuljátok meg, amikor vége? Erre! Aztán nekem osszátok be! Nehogy már első nap az égbe küldjük az agyunkat! Szevasztok! *(fiúk el)* Pff. Kurva kölykök.

10

Csimasz és Motor egy szemétkuka mellett üldögélnek a földön, elég rendszeren beállva. Ságodi érkezik egy folyóiratokból és újságokból álló köteggel. Iszik.

CSIMASZ: Né, a csávó, a Sárogi...

MOTOR *(burrog, fülén az összetört MP3-as fülhallgatója)*

SÁGODI: Az meg hogy került hozzád?

CSIMASZ: Nem szól belőle már semmi, süket, néma, vége.

SÁGODI: Értem. *(szünet)* Legalább ne a földön üljetek, az isten szerelmére. Szétfagytok.

CSIMASZ: Dehogy fagyunk, nincs hideg, nem fagyunk. Az mi?

SÁGODI: Ennyi maradt az antikváriumomból.

CSIMASZ: Akvárium? A Sárogi csávónak volt akváriumja? Újságból?

SÁGODI: Abból-abból.

CSIMASZ: Az jó, az újság, az papírból van.

SÁGODI: Mi másból lenne? *(bedobja a köteget egy kukába)*

CSIMASZ *(ugrik, kiveszi)*: Hé! A papírért pénzt adnak a gyűjtőben.

SÁGODI: A pénzért meg ragasztót, igaz? *(szünet)* Mindegy. *(ledobja a földre a köteget, elindul, visszafordul)* Van köztük egy-két képregény is. Szupermen meg hasonlók.

CSIMASZ: A Szupermen, az ilyen szuperhős, ugye? Tud repülni meg minden, ugye?

SÁGODI: Igen-igen.

CSIMASZ: Akkor mi is szuperhősök vagyunk. Mi is tudunk repülni meg minden.

SÁGODI *(iszik a laposflakonból)*: Nem kéne belemenjete valahová?

CSIMASZ: Hova kéne, nem, mi már bent vagyunk, mi már nagyon bent vagyunk, ennél jobban nem is lehet. Mit tetszik inni, jó az? Olyan, mint a ragasztó, jó?

SÁGODI *(sóhajt)*: Azért próbáljatok ügyelni magatokra, rendben? *(el)*

MOTOR *(burrog)*

CSIMASZ: Mit érdekel téged, mi van benne, hülye vagy, mit érdekel, olvasni se tudsz.

MOTOR *(burrog)*

CSIMASZ: A képeket? Ja, a képeket, azokat nem bánom. Megnézzük, aztán visszük, beadjuk budipapírnak.

MOTOR *(burrog)*

Kibontják a paksamétát, Csimasz egymás után veszi ki a folyóiratokat, nagy részüket fel se lapozza, csak félredobja őket.

CSIMASZ: Marhaság. Marhaság. Marhaság. Ezt a szart... Mi az isten... *(betűzi)* N-ők la-p-ja? Ez jó, te, ebben biztos nők vannak. *(belelapoz)* Na, bazmeg, nézd meg, mit csinálnak, nézd már meg. Tisztára hülyék, komolyan mondom, én az ilyeneket nem értem,

egyszerűen nem... Hogy onnan, minek? *(lapoz, felröhög)* Ezt a barmot! Ekkora idiótát még nem! Jó, hogy nem a holdra vagy mit tudom én... *(lapoz)* Fúj, az anyját! Ez se tíz percig ült a kádban, az tuti, hogy nem tíz perccet...

MOTOR *(undorodva burrog)*

CSIMASZ: Én is, én is mindjárt idehányok, komolyan. *(eldobja a lapot)* De minek? Minek kell az ilyen öreg? Ott is, bazmeg. Fúj. *(ismét egymás után veszi ki a magazinokat a paksamétából)* Hülyeség. Hülyeség. Az ilyen csak a buzik, csak azok... Hülyeség. Hülyeség. Azt a kurva! *(tágra meredt szemekkel nézi a pornólapot, Motor odanyúlna, Csimasz rácsap a kezére)* Enyém! *(arrébb húzódik, leguggol, Motor odasompolyog)* Lássuk csak. Aha. Aha. Nem rossz. *(lapoz)* De jó sunád van, ember. Jó szippantós. Jól van. Jól van. *(lapoz)* Aha. Aha. Kéne neked, mi? Akarnád? Hm? Kell, persze, a rohadt anyádba. *(lapoz, hirtelen megtorpan)* Azt a... Mi az isten? *(Motorhoz)* Ezt nézd meg. Julika, bakker, Julika.

MOTOR *(tiltakozva burrog)*

CSIMASZ: Nem a francot, dehogynem. Tisztára ő.

MOTOR *(győzködve burrog)*

CSIMASZ: Nem érdekel a haja, kit érdekel? A Julika, az pont ilyen szopós kis ribanc, megmutatja a lukát mindenkinek, az aztán igen, abszolút mindenkinek!

MOTOR *(magából kikelve burrog)*

CSIMASZ: Féltékeny vagy, mi? Ne legyél, mert ez jó, ez nagyon jó, esküszöm. Nézd meg, milyen jól néz ki. Mutatja az egészséget, mindent. Nem szégyelli, ez nem szégyell semmit.

MOTOR *(örjöngve burrog)*

CSIMASZ: Aha. Aha. Igen. Biztos jó büdös ott neki. És szaros és lucskos, tisztára lucskos.

Motor önmagából kikelve dühöng, mintha már nekiesne Csimasznak, de ekkor Julika tűnik fel a kuka mellett. Motor odarohan Julikához, szorosan átöleli.

JULIKA: Ragasztóztok, Mackó, ragasztóztok?

CSIMASZ *(feláll, odamegy hozzájuk, először Julikára, majd Motorra néz)*: Ha nem akarod, hogy kikapcsoljalak, megfogod rendszeren. Hallod, Motor? Nehogy elenged! Kéz! Érted? Zár!

11

Valahol egy olyan helyen, ahonnan mind a bolhapi-acra, mind a vasútra jól rálátni. Buldózerek bőgése hallatszik. Panzer cigarettázva nézi a rombolást.

SÁGODI (jön): Adsz egyet?

PANZER: Hát te mit keresel itt? *(cigaretta ad, meg is gyújtja neki, majd örömben megszorítja Ságodi vállát)* Aztán ügyelj nekem, nehogy ki-gyulladjon benned az a sok szesz.

SÁGODI: Mikor kezdték?

PANZER: Úgy félórja.

SÁGODI: Hercsáké még áll.

PANZER: Szopatták a szemetek. A másik oldal-ról kezdték.

SÁGODI: Látom, a Kovakszét viszont már el is intézték.

PANZER: Azt a bádogputrit, azt nem volt ne-héz. Úgy összeroppantotta a láncalp, mint a sörösdobozt. Meg se kottyant neki. Egyedül Tarispátnéval volt bajuk.

SÁGODI: Nem hagyta magát az öreglány, mi?

PANZER: Pont a tolólap előtt vágta földhöz ma-gát, mint a tehénszar. Úgy ordított, hogy a buldózer nem is hallatszott. Muszáj volt meg-álljanak. Hogy őt addig ne merészeljék, amíg el nem adta az utolsó kapcarongyot is, mert így meg úgy szétrágja a belüket a rák. De jöt-tek a fekete ruhások, rúgtak bele kettőt, meg-taposták kicsit, oszt már nem volt semmi baj.

Hirtelen elnémul a munkazaj.

SÁGODI: Nézd csak. Elakadtak.

PANZER: El, a kurva anyjukat. És ahogy az a motorház füstöl, nem is mennek tovább egy-hamar.

SÁGODI: Nem hagyja magát csak úgy az ócs-kapiac.

PANZER: Nem.

Vonatfütyty hallatszik. A vonat dübörgése fokoza-to-san erősödik.

PANZER: Na látod, ez például nem fog hi-nyozni... Ez az utolsó, Öreg mondta. Másfele megy majd. *(szünet)* Ugye tudod, hogy vissza-jöhetsz bármikor? Öreg, annak már mindegy. Úgy hugyozik, mint a zuhanyrózsa. Most se jött el, tudja, hogy nem fog sokat a kocsmában ülni...

SÁGODI *(észrevesz valamit)*: Te, az ott nem a Ju-lika?

PANZER: De.

SÁGODI: Vajon hová szalad?

PANZER: Ruhát vásárolni küldte az Öreg. Hogy legyenek új göncei a kocsmába...

SÁGODI: Nézzed, mit csinál! Elment az esze?

PANZER *(üvölt)*: Megőrültél, leánya, meg akarsz-e halni?! Gyere le a töltésről!

SÁGODI: Julika!

PANZER: Nem hallja, bazmeg!

Üvöltözésüket elnyeli a vonat dübörgése, némán tátognak a zajban, majd sokkoltan néznek, és csak akkor szólalnak meg, amikor teljesen elül a zaj.

SÁGODI: Nem vette észre.

PANZER: Bazmeg.

SÁGODI: Nem láthatta.

PANZER: Megint részeg volt a mozdonyvezető.

SÁGODI: Túl magasak a bokrok. Amikor Hercsák, akkor se látta.

PANZER: Gyógypedagódus... Az ugye jó mes-terség?

SÁGODI: Segítesz az embereken.

PANZER: Mi nem vagyunk hibásak, ugye?

SÁGODI: Adagio vonósokra, Samuel Barber. *(te-nyerét a füléhez emeli, dúdol)*

SÁGODI: Bassza meg! *(rövid, kitörés előtti szünet után)* Bassza meg!

ÖREG (jön): Hagyjad, Panzer fiam, nincs mit csinálni. Állítsd le magad, nyugodj meg szé-pen. Ez egy ilyen nap.

PANZER: De hát maga honnan tudja?

ÖREG: Ott voltam, nem? A szemem előtt történt.

PANZER: Mi van?

ÖREG: Állítólag már fél éve kiküldték az értesí-tést postán.

PANZER: Miről, Öreg?

ÖREG: Azonnal kidobtak, amikor meglátták, hogy bent vagyok. Pedig olyan szépen beren-dezkedtem. Sörsapostul-mindenestül. Rend-őr is volt velük meg minden.

PANZER: Rendőr?

ÖREG: Pont, mint itt. Az a lakat, nem véletlenül nem passzolt bele a kulcs. Ők tették oda. Az övük volt. Minden az övük. Minden.

PANZER: Kicsoda, Öreg, kiké?

ÖREG: A tanács.

PANZER: Az önkormányzat?

ÖREG: Már régóta nem az enyém a garázs. Azt mondják, nem is volt soha. Merthogy közte-rület, vagy mi az isten.

PANZER: Ezt nem hiszem el, bazmeg.

ÖREG: Az egész sort elbontják, park lesz. Ott az összes holmi kihajigálva. *(szünet)* Julikát nem láttátok? Nem szeretem, ha ilyen későn járkál. Tele van patkánnyal ott a kukáknál. Tudom, hogy én küldtem, de akkor is... Most már nem kell, hogy pincéernő legyen.

PANZER: Öreg...

ÖREG: Hol van?

PANZER: Figyelj ide.

ÖREG: Julika!

PANZER: Julika elment, Öreg. Jött a vonat, és... Elment.

ÖREG *(hosszan hallgat, maga elé mered, majd csendesen Panzerhez)*: Van egy cigid?

PANZER: Öreg...

ÖREG: Azt kérdeztem, van egy cigid?

Panzer megkínálja, tüzet adna, de Öreg nem fogad-ja el.

ÖREG: Úgy szeretem, ha én gyújtom meg. Min-dig úgy szerettem. Egy brigádvezető tudjon gondoskodni. *(elveszi a gyújtót, rágyújt, zseb-re teszi a gyújtót, mélyen beleszív a cigarettába)* Nem baj. *(szünet)* Ahol ő van, biztos, ott jó neki. Nem?

PANZER: Igen, Öreg, ott biztos jó.

ÖREG: Hogy történt?

PANZER: Gyors volt. Nem tudtuk megállítani.

ÖREG: Szereztem neki kötényt. Nem mutattam, hogy meglepetés legyen. *(indulna)*

PANZER: Hová mész, Öreg?

ÖREG *(keserűen nevet)*: Szívok egy kis Sztrodzsegont. Na, szevasztok. *(el)*

Újra felbőgnek a buldózerek, Ságodi leengedi a te-nyerét a fülétől, abbahagyja a dúdolást.

SÁGODI: Megjavították.

PANZER: Jönnek.

SÁGODI: Pont felénk.

Nagy robajjal összedől egy épület.

PANZER: Azért nem volt rossz boltocska. Jól megvoltunk, nem? Most mit fogsz csinálni?

SÁGODI: Olvasni fogok. *(megemeli a laposflakont)* Sokat.

PANZER: Én asszem, megyek, csinállok valami hülyeséget, hátha bevisznek legalább télire.

SÁGODI: Előtte adj még egy cigit, jó? *(Panzer ad, Ságodi a szájába veszi)* Magától nem fog meggyúlni.

Ismét elnémul a zaj.

PANZER: Most miért álltak le? Húzzák, hogy jobban fájjon. Utolsó lesz a Hercsák. Nem elég, hogy öngyilkos lett, de még potyára is...

SÁGODI: Adj már egy tüzet.

PANZER: Ja, persze. Hova a francba tettem?

SÁGODI: Nézd meg a mellényedben.

PANZER: Nincs.

SÁGODI: Akkor az oldalzsebedben.

PANZER *(csóválja a fejét)*

SÁGODI: A nadrágodban.

PANZER: Itt sincs. *(tapogatózás)* Bazmeg. Az Öreg.

Összenéznek. Hatalmas robbanás és

VÉGE

És az Ige előtt mi volt?

Esterházy Péter: *Egyszerű történet vessző száz oldal*
– a Márk-változat

Van valami meglepően meghitt és lírai Esterházy Péter *Egyszerű történet vessző száz oldal* – a Márk változat – című könyve hangnemében, ami miatt olvasás közben folyton figyelmeztetnem kell magam, hogy kinek a szövegét is olvasom tulajdonképpen. Mindazonáltal a régi jó elbeszélői trükk – kisgyerek szemszögéből érzékelteni az elmondhatatlant – érdekes transzformáción megy át, ha az Esterházy-próza jellegzetességeivel kerül kölcsönhatásba.

Persze Esterházy-nál sem először fordul elő ez a megoldás, gondoljunk csak a *Fancsikó és Pintára*, ám a némaságba zárkózó kisgyerek (vagy a néma kisgyerekbe zárkózó felnőtt?) elbeszélése komolyabb, nem kevésbé érzelmesebb, s a csendbe zártság érzete és a gyermeki hang összehatása révén nagyon könnyen megteremt egy az olvasót is magába fogadó intim teret, azaz nagyon könnyen saját világába szippant a regény. Ez az intimitás vagy meghittség leginkább az elején a főszereplőt körülvevő világ számbavételénél érződik, s az olyan lassan, óvatosan kibontott képeknél, mint ami a kilencedik oldal elején is olvasható. „Naplementkor a legszebb az utcánk [...] Jó meztelláb, két lábbal beleugrani a selymes porba, főleg, ha forró, és mintegy fölrobban a talpak mellett, finoman szállong, mint a púder és szertehullik rajta az esti fény.” (9.)

Pedig a kötet látszatra a tavaly megjelent *Egyszerű történet vessző száz oldal* – a kardozós változat – folytatásának tűnhet, hiszen a cím ugyanarra a logikára épül, a borító is egy sorozat következő darabját sejteti. No meg itt is előre kihirdtetett a száz oldal, ami aztán, ha másként is, mint az elő-

ző évi kötet esetében, megint nem tökéletes pontossággal valósul meg. Ennél több közös pont nem nagyon található a két könyv között, legfeljebb a *Márk-változat* végén található jegyzetek tanúsága szerint még egy-két a *kardozós változatban* is előforduló mondat. Azonban – mint ahogy az az első oldalaktól fogva nyilvánvaló – Esterházy most eltekint az előző alkalommal

a végletekig vitt, a mítosz továbbéltetésére és egyben parodizálására egyaránt alkalmas lábjegyzetelési technikától. Következésképpen hiányoznak az elbeszélői önkényre vonatkozó metafikciós kiszólások is, ha felmerül az elbeszélhetőség, a történetmondás, a nyelv általi előfeltételezettség problémája – és még hogy felmerül! – akkor az a szöveg más szintjén jelenik meg. A *kardozós változattal* szemben joggal fogalmazták meg többen is a negatív kritikát, hogy Esterházy prózája most már csak önmagát ismétli, ez a poétika tulajdonképpen kifulladt. A *Márk-változattal* azonban olyan szöveggel találjuk magunkat szemben, ami akár irányváltásnak – de legalábbis jól érzékelhető áthangolásnak – is tekinthető, mindenesetre *regényszerűbb* – nagyjából a kötet feléig, háromnegyedéig mindenképp –, mint a legtöbb Ester-

Magvető Kiadó, Budapest, 2014

Madame (2013; cseresznyefa; 69x16x11 cm; fotó: Szögi Laczkó)

Tükör által

Szakács István Péter: Elízium panzió

„Mert most tükör által homályosan látunk, akkor pedig színről színre; most rész szerint van bennem az ismeret, akkor pedig úgy ismerem majd, amint én is megismertettem.” (Pál I. levele a korinthusbeliekhez 13.)

Ha egy irodalmi mű címe mitológiák sűrűjébe mutat, az olvasó óhatatlanul gyanakodni kezd – de legalábbis prekoncepciói támadnak. Az ember előszeretettel kölcsönöz e tárgykörből hangzatos neveket néminemű anyagi, presztízsbeli hozadék reményében. Ezen szimbólumoknak legtöbbször csak bizonyos, a maga számára előnyös aspektusait hasznosítja a névadásban: az Olympus citromlé mennyei finom, Héra köztudottan – állandójelzősen fehér karjai mintegy szavatolják a nevét viselő falfesték minőségét. E logika mentén, ha valaki panzióját Elíziumnak keresztelné, földközelsébe rántva le a túlvilági Elüzion mezejét, hol az istenek kegyeltjei lakoznak teljes boldogságban, minden bizonnyal azt szeretné, ha kliensei kényelemre, bőségre, pazar kivitelezésre, gondtalan pihenésre vagy kifogástalan kiszolgálásra, hasonló világi élvezetekre asszociálnának. Valószínűtlen, hogy örök nyugalomra szeretné őket kalauzolni. Mármint ez történik általában a hétköznapi életben, abban a valóságban, amit akként tételezünk. Nem úgy az irodalomban, legalábbis nem ebben az irodalomban, mint afféle alternatív valóságban, ahol szent és profán egyetlen együttállása rögtön a címben, mint mondtuk, gyanakvásra ad okot, kiváltképp, ha olyan más, szimbolikus töltetű motívumok erősítik fel a későbbiekben, mint a panzió mindentudó igazgatója, az ambivalens Lukács főorvos, Kháron

korhadó ladikja vagy a bűnbánat és elmúlás liturgikus lila színébe öltöztetett komornyik, Gábiel.

A gyanú csak tovább erősödik, ha a szóban forgó kötet számmisztikai vonatkozásai is felszínre kerülnek, s hamar meggyőződhetünk: a szerző komolyan veszi jelképeit és mitikus utalásait, célja van velük. Szakács István Péter hetedik kötetéről van szó ugyanis, mely hét novellát foglal magába. A szám mágikus és elkerülhetetlenül jelentésszerű. A hetes az egyik leggyakrabban előforduló numerikus szimbólum, a spiritualitást jelentő négyes és az anyagi világot képviselő hármas összekapcsolódó oppozíciója, s mint ilyen, a teremtett világ, esztünkben a mű világának is rendezőelvéként működik. Nem expliciten jelenik meg az egyes novellákban, de szemantikája átszövi őket: a kötet végighúzódik a transzcendentális és materiális, valóság és fikció, racionális és megmagyarázhatatlan kettőssége, aláhúzza s egyben indokolva a címben tapasztalt látszólagos szembenállást. Ez a sejtelmesség, mindent belengő misztikum pedig olyan közös szál (lehet), amelyre felfűzhetők az egyes írások, s így, ha nem is hagyományos értelemben összefüggő novellafüzérként, de titkos

Bookart Kiadó, Csíkszereda, 2013

házy-mű. Még akkor is, ha továbbra is jól érzékelhetően mondatalapú prózáról van szó.

Az *Egyszerű történet vessző száz oldal – a Márk-változat* – egy kitelepített család kisebbik fia szemszögéből mutatja be ennek a korszaknak a mindennapjait, személyközi konfliktusait. Kezdve a családon belüliekkel, ahol a két testvér nem édestestvér, s az anya első férje valamelyik haláltáborba veszett oda, a második pedig szenved attól, hogy ő nem csak az időrendet tekintve áll csupán a második helyen. A boldogtalan házasság szófoszlányai is a kisgyerek mondatain keresztül szűrődnek át, ahogy a helyiek egymás közötti életének tragédiái is. Amikor személyesen ismered – talán egész kicsi kora óta – a rendőrt, aki elvisz, amikor tudod, ki a besúgó a faluban, és mégis mindig a kocsmájában kötsz ki. Az egyes jelenetek, a szereplők közti viszonyok persze hol halványabban, hol erőteljesebben emlékeztetnek a szinte kivétel nélkül minden Esterházy-műben továbbbíródó családtörténetre, ám mintha a megszokottól egy lépéssel távolabbról szemléltetné mindezt a szöveg.

A könyv tele van olyan motívumokkal, amelyekről a huszadik század második felének jó néhány alkotásából tudható már, hogy ha egy kisgyerek meséli el, ha ő tárgyilagosan vagy éppen magától értetődőként ábrázol rettenetes emberi tragédiákat, akkor az nyilvánvalóan sokkal hatásosabb lesz, és nem utolsósorban lényegesen rétegzettebben láttatja a bemutatandó jelenséget. Esterházy Péter könyve esetében azonban úgy gondolom, nem elsősorban ez a funkciója a néma kisfiú szemszögéből elmondott történetnek. A némasággal, ami ellentétes a báty szavakért rajongó karakterével, mintha a *kezdetben volt az Ige* szófordulatot feszegetné, kísértene, akár annak vallási-biblikus értelmében, akár egy profánabb, a történetmondásra vonatkozó aspektusából. „A bátyámnak szavak kellene, nekem a csend.” (36). A szavak előtti és szavak nélküli, tulajdonképpen a történet(mondás) nélküli lét feltérképezésének kísérlete a kötet. Ám az Ige előtt, a történet előtt csak Isten létezhetett („izgalmas, hogy a nagymama Istentől mesél, miközben Istennek nincs is története”, 16.), süketen és némán, akár a kisfiú. Nem véletlen tehát, ahogy a kettő alakja egy-egy pillanatra egymásba mosódik. „A szó nélküli imádkozás az igazi. A szó lehúzza a földre. A szó az emberé. A bátyámé.” (39).

Az egész kötetet végigvonul Jézus keresztre feszítésének története, méghozzá Márk evangéliumából vett idézetek formájában (innen a címben szereplő keresztnév eredete). Jézus is a történet nélküli Isten és történettel bíró ember dichotómiájának érzékeltetéséhez szükséges: „Ezért szállott alá a mennyekből és lőn emberre.” (16.) Története lett, amit aztán a nagymama mesél, míg agyvérzést nem kap. (S ne feledjük azt se, Jézus története az emberiség egyik legnagyobb hatású története.)

A tanulság azonban az, nincs kezdet, mert mindig van egy azt megelőző történet és mindig van egy történetmondó. „Még a végén Isten is szó lesz. Egy a szavak közül.” (36.) Vagy esetleg ki lehet mondani, hogy nincs Isten, de ezzel egy időben akár még meg is sokszorozódhat, mindenkinek más Istene van, ugyanúgy, ahogy mindenki számára más-más jelentéssel telítődik meg egy szó. Ugyanígy azért fontos mozzanat a nagymama szélütése, mivel az ő némasága következtében megszakad a történet, nincs, ki mesélje, s megfogalmazódik a kérdés: mi lesz így Istennel? Míg ezzel egy időben többször és többféleképpen körüljárja a szöveg, hogy ha valamit leírunk, kimondunk, elbeszélünk, valósággá válik. Például: „De hát miért ne írhatnád például azt, hogy röpdösnek a tehenek és bégetnek a disznók? Ez is valóságos volna?” (79.)

Úgy gondolom, a könyv végül megadja a választ a kritikám címében feltett kérdésre, a kezdetben intimnek és meghittnek érzett világészlelés – megfelelő feszültségben a kisfiút körülvevő emberek konfliktusaival – egyre inkább beleveszik a kérdések örvényébe, ami elválaszthatatlan a nagymama agyvérzésétől és a történetmeséléstől – az emberré lett Isten történetének elmesélését – ezután folytató báty halálától. „Egyedül maradtam a történettel.” (92.) – mondja a kisfiú, akit itt már egyre kevésbé lehet azonosítani azzal a „sükebóka” kisgyerekkel, akit az elején még képesek vagyunk a leírtak alapján magunk elé képzelni – s aki, ne feledjük, a nagymama megnémulásakor kilép saját csendjébe zártságából és megszólal –, sokkal inkább egy alakatlan, az alkotással (elbeszéléssel) küzdő szellemi szubsztancia. „Nincs más, csak a történet.” (94.) Vagyis nincs semmi az ige előtt, a nyelvi megelőzőség gondolatának de(kon)struálására tett kísérlet kudarcba fúlt.

ösvényeken egymás világába átjárást biztosító, rejtett módokon egymáshoz kapcsolódó, egyazon látás- és láttatásmóddhoz tartozó, bár különböző viszonyulásokat megörökítő történetekként tekinthetünk rájuk. Ebben a megvilágításban a kötet alcíme (*Történetek Kornis Dániel körül*), mely már elsőre is az egybeolvasás lehetőségét kínálja fel, megkönnyítheti, de éppúgy meg is nehezítheti a mű világába való behatolást. A gyanakvás tehát újfent hasznos attitűd lehet a közelítésben. Ha azt reméljük, hogy az olvasás során fokozatosan körvonalazódik Kornis Dániel figurája, s az ő történetében fognak összefonódni a különböző narratívák, sorsok szanaszét guruló fonalai – nos, akkor valószínűleg csalódni fogunk. Megtudunk róla ugyan egyet s mást, de az többnyire legenda vagy vágyálom, róla szóló ismereteink hézagosak és tetszés szerint kipótolhatóak. Vaníliafagylalt színű öltönyös alakja a titokzatosság homályába burkolózva bukkan fel egy fiktíven valóságos, valóságosan fiktív, az e térben otthonosan mozgók számára könnyen megfeythető referenciák mögé rejtett városka-régió utcáin és az emberek emlékezetében, látomásaiban. Valójában végig kisiklik kezünkől és arctalan marad. Csak aranykígyós pecsétgyűrűje, létezésének egyetlen valós (?) tárgyi bizonyítéka kúszik át egyik történetből a másikba, jobbára csak azért, hogy mítoszát táplálja tovább, s hogy egyúttal egy újabb szimbólum bevonásával figyelmeztessen az örök újrakezdés reményére és reménytelenségére, vagy csábítson olyan tudásra, mely teljességében elérhetetlen. (Ahol anyagi valójában nem jelenik meg, szelleme ott is kísért: kígyó nélkül ugyan, de a világ önmagát folyton ismétlő voltát tematizálja rögtön az első novella, mely Izsák feláldozásának történetét írja újra. Régi mítosz helyett újat teremt, mely a megváltozott világrendet, s benne a rituális emberölést, mint a társadalom fejlődéséhez szükséges dinamizmus és harmónia eszközét legitimálja. Ez a mítosz beteljesíti azt a sorsot, amire a bibliai Izsák kiszemeltetett: akkor fiúként megmenekült, de évezredek múltán apaként el kell fogadnia az áldozat szerepét, s halálát beavatásra készülő fia kezéből.)

Kornis Dániel tehát megfoghatatlan, akár a valóság, az idő, az élet vagy a halál – s éppen ezek lesznek a kötet novelláinak alapvető, ismétlődő motívumai, minden történet pedig egy-egy kísérelt e megfoghatatlanságok megragadására. Tekinthető akár megmérettetésnek is: közelebb

kerülünk-e az igazság ismeretéhez, beavatást nyerünk-e – akár a mű jelentéseibe – a hét próba által? S ha igen, milyen áron? A titkos tudásnak mindig ára van, a beavatottság fájdalommal jár, ahogyan azt a történetek szereplői, apák és fiúk, utazók, keresők, határvonalakon toporgók és átlépők rendre megtapasztalják. Annak, aki látni/tudni akar, a végsőkéig kell elmennie, akkor is, ha onnan már nincs visszaút. Ebből a távlatból, a halálközeliségből, valamilyen végpont lezárt-ságából áttekinthető nagy egész felől nyerhetnek csak értelmet az élet apróbb szegmensei, rajzolódnak ki törésvonalak és fordulópontok, lesz megmáshíthatatlan tervrajz a kaosz összefüggéstelen hitt firkájából. Örök emberi törekvés a jelentések jelenidejű keresése, és örök tanulság, hogy csak utólag találhatóak meg. E kettő között feszülő ellentét határozza meg a novellák hőseinek cselekedeteit – vagy éppen sodródását – csakúgy, mint a történetépítés technikáját. Az idősíkok váltakozása, összeecsúsítása, az egyszerre benne élni valamiben és kívülről szemlélni azt hiába-való próbálkozása folyton megtöri az események linearitását. Újra és újra visszatér a múlt, álmokban és emlékképekben, előhívják színek, illatok, képek, ízek – és vele együtt visszatér a kétely is az emlékezet hordalékainak valódiságát illetően. Mi több, olykor a jelen tűnik álomnak, az illúzió hitelesebb a valóságnál. Minden töredékes, viszonylagos és képlékeny, nincs teljes bizonyosság. Tükör által homályosan láttatnak a dolgok, híven a könyv választott mottójához. Korábban növesztett bizalmatlanságunk továbbra is jó szolgálatot tehet e teremtett világban való kóborlásaink során. Látszólag hétköznapi emberek hétköznapi eseteit látjuk, de aztán a szokványos esemény váratlanul új kontextusba kerül, s ezzel új dimenziók, értelmezési lehetőségek – vagy csapdák? – nyílnak meg. Végig határzónában mozognak a szereplők, lét és nemlét, valóság és fikció, múlt és jelen köztes, néhol egybemosódott állapotában. Biztos pontot csak a múlt valamilyen módon való rögzítése jelenthetne. Több alternatíva is felmerül erre, hangsúlyosan tematizálódik a történetírás és „az idő felfüggesztésének objektív művészete”, a fotográfia, azonban mindkettő teljesértékűsége meg is kérdőjeleződik. A kimerítet pillanat kontextusából kiragadva tetszés szerint interpretálható, a történetté, mondhatóvá formált múlt éppen megkonstruáltságából fakadóan megváltoztatható. Ez a novellák vonatko-

zásában is problematizált: a mesélés mesélése is konstrukció, a metabeszéd megörökít egy-egy kiváltságos pillanatot, melyben lelepleződik a valóság igazi természete. Érzékletesen működnek az elemelés fotós, filmes analógiái-megoldásai, mint egyfajta tettenérései és felmutatásai a valóságnak álcázott káprázatnak: „*mint amikor vetítés közben hirtelen elakad a filmszalag, hogy egyetlen élettelen kép figyelmeztessen a valóságként átélt, celluloid világ illuzórikus voltára.*” A jelenből való kikökenedés vagy hátralépés ezen eszközeivel gyakran él a szerző, fel-felillantva a természetesen a művit: a magasztosnak hitt esemény csak megrendezett kalandfilm, a táj néha képeslapszerűen fénylő, vagy gondosan komponált fotós hazugság, esetleg díszlet, – „*hogy azt lásd, amit látni szeretnél.*”

Valóságok ingerkedése, dimenziók egymásba játszása állítja hát kihívás elé az ide tévedő

utazót az egyes novellák, de a kötetegység szintjén is. Ami az egyikben realitás, az a másikban deklaráltan fikció: a *Tranzit szálló* sztorija *Kornis Dániel befejezetlen történetében* egy játékfilm forgatókönyvét képezi: „*már többször megnéztem, de mindig találok benne valami újat*”, ajánlja figyelmünkbe a titokzatos fehér ruhás lány. Ez a viszonyulás a kötet használatára nézve is egyfajta kulcs lehet: a befejező pontról visszaneézve korábbi feltevéseink és következtetéseink ártéltelmeződnek újraolvasásra csábítva, hogy aztán újabb és újabb jelentéseket fedezzünk fel, ahányszor csak beleássuk magunkat rétegeibe. Az olvasónak is kínálkozik a feladat, mely egyben lehetőség: kellő szkepszissel és kutatói kíváncsisággal felfegyverkezve megkonstruálhatja a saját, akár többször is átírható, gazdagítható olvasatát.

► FEKETE MARIANNA

A disznóvágás metaforája

Novák Zsüliet: Disznó vallomások

Novák Zsüliet első kötetének címe a közös szereplőket mozgató, egymásra játszó történeteket tartalmazó novellafüzér egyik lehetséges nézőpontjára utal. A figyelemfelkeltésen túl a történetek szerves összekapcsolója a címben szereplő *disznó* szó, amely legtöbbször jelző, de főnévként is szerepel: konkrét leírásokban és átvitt értelemben egyaránt.

A disznómotívum átfogja, átjárja a különböző generációk történeteit, legyenek azok huszadik századiak vagy teljesen maiak. A történetek az emberi kapcsolatoknak nemhogy mások, de még magunk számára sem megfogalmazható, kimondható titkait járják körül. Az egyik írás, *A mások élete* narrátora így fogalmaz: „A legritkábban titkok hangoznak el, azt gondolva, hogy a gyónás ténye köteleket von kettejük közé” (100). Ez az elfojtás hagyományozódik egyik generációról a másikra, nagyapákról unokákra, s e kötetben kifakad, mint egy fájdalmas kelés.

Az egybeszerkesztett írások újabb értelmezési tartományt kapnak – egymásba hajló („enjamement”) szövegek sora teszi a kötetet költeményszerűvé. A külön-külön is élvezhető-értelmezhető, legömbölyödő írások észrevétlen úsznak egymásba, s mozognak térben és időben olykor előre, máskor hátra vagy oda-vissza, de mindenképpen a nyugtalanító változás felé. Ahogyan a lapok oldalszámozása növekszik, a novellák egyre sötétebb tónust öltenek.

A kötetkezdő próza a gyerekkorba vezet vissza a hazautazó írói szubjektum narratívájában. A vonatút, a szülővároshoz közeledés teremti meg a lélektani helyzetet az írói eredettörténet megfogalmazásához. A Berettyó-parton ma-

gában motyogó kislány az írói én előképe. Igaz ugyan, hogy az akkori médium, a hallgatagon hömpölygő folyó a gyereklány történeteit némán hordja messze, mégis olyan teret hoz létre, mely a világ kreatív újrafogalmazását teszi lehetővé: „Meséltem és meséltem egy nem létező életről, a víz pedig halkán és beleegyezően vitte tovább szavaimat, amelyekről azt képzeltem, bejárják az egész világot. (...) A világ pedig átitatódik álmaimmal” (8). Az indító novella tehát nemcsak a kötet, de az írói pálya nyitánya is. Klasszikus kezdőírás, amely elsősorban nem az olvasó, hanem az író, Novák Zsüliet számára megkerülhetetlen történet, ami ugyanakkor meghatározza a játékteret is, ahová a kötet többi novellája csatlakozni tud, értelmet kap, érvényesen szól. Ebben vezeti be azokat a karaktereket és családi történeteket, melyekre a későbbi írások vissza-visszaautalnak, mintegy kiindulási pontként használva azokat.

Egyre inkább neurotikussá váló világunkat a kötet történeteiben különféle női hangokon mutatja be az író: így az alföldi kisvárosból a fővárosba került, és a médiában félig karriert csináló, vagy az elhízottan partner után kutató, aztán a csodaszép, anyjával nehezen békülő fiatal nő által. Az írói én egyetlen szövegtől (*Diagnosis*) eltekintve, nem hagyja el a női identitást, mégpedig a fiatal, és önmagukat megtalálni akaró nőként. Az ő történeteikből, békaperspektívából látjuk a családi fészkekből kirepülő, saját utat és életet kereső huszonegyedik századi fiatal generáció mindennapjait. Ugyanaz a világ persze nem ugyanazt az arcát mutatja a különböző generációknak, pedig a gondok, amelyekkel az új generáció küszködik, az emberi nemmel egyidősek. Identitáskeresés,

a párkapcsolat, a gyerekvállalás nehézségei és a többi.

A narrátor meglehetősen kritikus, ironikus ezekben a kérdésekben, gyakran találkozunk öniróniával, önkritikával is. Az *Abláció* hősnője műtét után gondolja végig szívbjának esetleges okait, miközben műtét utáni tipikus fiziológiai nehézségekkel küzd. Néhány megállapítása enyhe szarkazmusra vall: „Majd jött ez a szívbetegség (...) állandóan visszatért a kérdés, hogy elgondolkodtam-e azon, miért kaphattam, és talán inkább koncentráltam arra, mit tanulhatok belőle. De bárhogyan erőlködtem, nem jöttem rá az égvilágon semmire azonkívül, hogy az emberek roppant spirituálissá válnak, amikor észérvekkel képtelenek reagálni” (90).

A legerősebb hatást az egymás mellé helyezett objektív leírások disszonanciájával vagy éppen analógiájával éri el a szerző. A *Kés* című novella énelbeszélője azokhoz a jelöletlen, fagyasztott hústömbökhöz hasonlítja párkapcsolati problémáját, amelyek a hűtőben sorakozva várják a gasztronómiai véget, és amelyeket a szereplők maguk készítenek el egy panellakásbeli disznófeldolgozás során: „Mert a nagy nyugalom, nagy harmónia is csak olyan ismeretlen tartalmú, opálos csomag. Akkor enged ki, ha elhiszem, hogy egy tömb marad, ezért inkább igyekeztem előre szétverni” (86).

Novák Zsüliet intenzív megfigyelő, aki nemcsak kifelé, de befelé is vizslat. Minden külső történésnek van valamilyen belső vetülete, melyek egymáshoz kapcsolva érdekes, önmagába forduló Möbiusszalag-motívumrendszert hoznak létre. Ilyen pl. a *Mások élete*, amelyben a mesélő külső megfigyelői pozícióból indulva egyszerre csak önmegfigyeltté válik.

Gyermekkori észlelések, elraktározott tapasztalatok tömege bukkan fel az írásokban. A gyerekkor meghatározó felnőtt alakja, a nagyapa, sokszor és a legkülönfélébb kontextusban kerül elő. Egyszer a szokásait firtatja az elbeszélő, máskor az arcvonásait veszi górcső alá, megint máskor életszemléletét vagy magánmítosztát

taglalja. Nagy horderejűek a gyermeki én és a nagyapa találkozásai, a közös élményeik, melyekhez képest meghatározódnak a későbbi felnőttkor történései. Mindez annak ellenére, hogy (a nagyapát): „Sokáig kegyetlennek gondoltam, pedig csak egyszerűen nem hitt a gyermekkor-

ban. A plüssben, a cukros esti mesékben, a babákban és a kisautókban” (25). Éppen emiatt nagyhatású, hiszen a vele való találkozás a felnőtt élettel való szembesülés. Úgy tűnik, ő tudott először érvényeset mondani az életről, még ha az kellemetlen, esetleg takargatni való is. A létezés koordináta-rendszerében origópontnak tűnik a nagyapa által képviselt generáció világlátása, tartása, ugyanakkor esetlensége és kompromisszumai.

A novellaidő haladtával egyre kilátástalanabb világérzés válik uralkodóvá. Egy bizonyos értékrend szerint felnevelt vidéki lány a nagyvárosban fokozódó elvesztségérzését követik és regisztrálják az írások. Az abszurdba

hajló utolsó novella (*A tőkélletes szalonma*) a legsötétebb tónusú.

A novellafüzér folyamán többször előkerül a disznómotívum a valósághoz való normális hozzáállás fokmérője. Hogyan viszonyul az ember a disznóhoz? Tud-e természetes módon gondolni az egyik legfontosabb táplálékunkra? Nemcsak étkezési kényszerünk tárgyának tekintjük, hanem annál fontosabb, rituális alkalmakat teremtető, családi, baráti kapcsolatokat is erősítő létezőnek? Úgy tűnik, minél kevésbé tudunk disznót vágni, feldolgozni és elfogyasztani, annál neurotizálóbb korban élünk, és viselkedésünk is ennek megfelelően válik szorongóbbá. A nyugtalanító, kötetzáró kép az önmagát megsűtő ember tragédiáját mutatja. Nincs frappáns feloldás, az író nem akarja az olvasót abban a reményben hagyni, hogy lehet esély újabb kapcsolatra, szív-műtét utáni felépülésre. A nagyapa szavaival élve, ez nem cukros gyermekmese.

Novák Zsüliet írói őszintesége, üdítő, szóragoztató, ugyanakkor egzisztenciális sűrűségű kérdéseket feszegető első kötete erős belépő a kortárs prózába.

AmbrooBook, Győr, 2014

► SZABÓ ISTVÁN ZOLTÁN

Valami történt?

Mán-Várhegyi Réka: Boldogtalanság az Auróra-telepen

Mán-Várhegyi Réka első kötete a 185. JAK-füzet a sorban. A könyv három, számokkal ellátott ciklusra oszlik, melyek együttesen tizennégy novellát tartalmaznak. Bár az írások nem nélkülözik időnként a diszkrét humort, ez csupán felkiáltójelet tesz az egzisztenciális szorongás mellé, mely voltaképpen kötetté szervezi a különálló szövegeket.

Már az első néhány oldal után nyilvánvaló, hogy ebben a kötetben nincs tabutéma. Minden kimondódik, az is, amit az emberek még önmaguknak sem hajlandóak bevallani. Főleg az. Ez az egyik oka annak, amiért rendkívül riasztó, feszítő és ezzel együtt letehetetlen szöveg a *Boldogtalanság az Auróra-telepen*. A kötet novellái nem feloldani próbálják a tabukat kimondásukkal, annak ellenére sem, hogy a legtermészetesebb módon tematizálják. Sőt, éppen azért, mert a mindennapok részeként mutatnak fel olyan tartalmakat, melyeket társadalmi tabu övez, minden pillanatban az indiszkrécio állapotában vagyunk. Ennek folytán kell rádöbbenie az olvasónak, hogy erénynek vélt szemérmessége legjobb esetben is csupán önvédelmi mechanizmus. Ez a csendes provokáció a legtermészetesebb nyelven működik, melyből hiányzik minden didaktikus-ság és erőlködés. Az egyik legerősebb (társadalmi és személyes) tiltás pedig, úgy tűnik, a boldogtalanságról, a boldogtalanságunkról folytatott beszéd, egyáltalán a tény megállapítása. Ahol bizonyos rétegek esetén társadalmi elvárás a siker és a boldogság, ott a legdurvább elfojtás alá azok a tartalmak kerülnek, amelyek ellentmondanak ennek a parancsoknak. Közhely, hogy a siker ráadásul önmagában még nem elég a boldogsághoz,

ahogyan azt *Az ihlet súlya* című szöveg is példázza.

Mán-Várhegyi Réka bemutatkozó kötete meg-hökkentő realizmussal rajzolja meg a különböző korú és nemű szereplők mindennapjait. Ezek az egészsből kiragadott epizódok, a bemutatott napok egyszersmind a szereplők egész életének is kicsinyítő tükröi lesznek, melyben nem történik valójában semmi jól azonosíthatóan tragikus epizód, nincs semmi traumatikus, amellyel szembe lehetne nézni és fel lehetne dolgozni, és ami így a továbblépés katalizátoraként működhetne. Ez az egyik oka annak, amiért a kötet novellái hatásosak; nincs nagy konfliktus, lokalizálható ellenség, csupán a mindennapok boldogtalansága, melyet szinte észrevétlenül öltenek magukra az ismeretlenül is túlon túl ismerős szereplők. Reprezentálja magát a középosztály, és amit rajtuk vagy rajtuk keresztül látunk az kérlelhetetlenül éles képe társadalomnak és egyénnek egyaránt. Van itt nő és férfi, kamasz és aggastyán, értelmiségi és – foci-s-ta (egy háziasszony, aki egy nap Lionel Messiként ébred). Ahogyan a reális és szürreális váltakozik, úgy változnak novellánként az első és harmadik személyű nézőpontok, melyek a láttatás további lehetőségeit teremtik meg.

Több szereplő közös nevezője mindennapjaik fásultsága, a rutin, mely szürkeséghez, végül boldogtalansághoz vezet. Mintha mindenki többet, jobbat várt volna önmagától és az életétől, ugyanakkor képtelen tenni azért, hogy kilépjen jelenlegi helyzetéből. A szereplők tehetetlensége és frusztrációja olykor kicsinyes rosszindulatban fejeződik ki, mindig azokkal az egyénnel szemben, akikkel a leggyakrabban érintkeznek: példá-

ul a családdal (*Viszlát, kamaszkor!*) vagy barátokkal (*Mária nem bírja a meleget*) szemben, akik ezáltal szintén frusztráltakká válnak. Bár bizonyos közösségeknek óhatatlanul a részei a karakterek, valójában mindig egyedül vannak, a környezetük semmilyen értelemben nem jelent számukra biztonságot, inkább csak felerősíti a félelmeiket és újabb kudarcok lehetőségének teszi ki őket (így válhat terrorszervezetté a család, ahogyan azt Fehér Renátó kritikájában találóan megjegyzi). A kör ez által zárul be, hiszen mindenki terjesztője a szinte metafizikai fogalommal váló boldogtalanságnak, ami kórként terjed szét lassan, megállíthatatlanul az Auróra-telepen. A kötet írásai így – bár a szűzség szintjén különállók – egy nagy szociológiai „tanulmányt” alkotnak.

Az írások fojtogató atmoszféráját tovább erősíti, hogy a történetek vagy kízó nyári forróságban (*Két puha pofon*) vagy a sötét, végeláthatatlannak tetsző februári hidegben (*Idegenek az éjszakában*) kapnak helyet, mintha a természet is egy újabb rosszindulatú, arctalan entitás lenne, amivel szemben ismét csak tehetetlenek a mozdított figurák.

Bob Slocum juthat az olvasó eszébe a novel-lák „hőseiről”. Joseph Heller karaktere a *Valami történt* című regényből, a negyvenes, családos, jómódú középvezető, aki azt kutatja megszállottan, hogy hol és mikor siklott ki az élete. Valami történt vele, ami miatt boldogtalan és nyomorúságos. Valami történt, ami nem volt benne a tervben. Valami történt, de mi? Természetesen semmi, ahogyan az Auróra-telep lakóival sem történt semmi. Nagyon is normális emberek, normális életet élnek, pontosan ezért félelmetes lehetőség a velük való azonosulás. Csakhogy míg Bob Slocum esetében a hetvenes évek Amerikájáról kapunk képet, az *Auróra-telep* napjaink magyar valóságának egyik félelmetes oldalát mutatja meg. Azonban nem csak a húsbavágó aktualitása miatt

PRAE.HU Kft., Budapest, 2014

szorongatóbb Mán-Várhegyi Réka kötete, hanem azért is, mert a telep lakói már nem is kutatják boldogtalanságuk okát, sőt, esetenként mintha egyenesen visszarettenének az önreflexiótól. Tű élesen látják és láttatják mások helyzetét és hibáit, de önmagukkal kapcsolatban nem jutnak túl

azon a ködös sejtesen, hogy valahogyan kényelmetlenné vált számukra az egész világ.

Mán-Várhegyi Réka első kötete látszólag könnyed kézzel megírt, atmoszférájában és stílusában egyaránt súlyos szöveg, melyre a szerző 2013-ban megkapta a JAKkendő díjat. Ritka erős első kötet, rengeteg leleménnyel és kísérettel a narráció és a történetvezetés szintjén egyaránt, ám a fesztelen, eredeti prózanyelv talán a legfigyelemreméltóbb erénye, mely nem a debütáló kötetek gyakori sajátossága. Nyugodtan kijelenthető, hogy a fiatal magyar szerzők prózai szövegei közül a *Boldogtalanság az Auróra-telepen* a 2014-es év egyik legizgalmasabb teljesítménye.

Világépítő szöveg, bár vaskos fantasyket szokás ezzel a kifejezéssel illetni. Az Auróra-telep szimbolikus helyszín, ahol soha nem tavaszodik ki. Az Auróra-telep a bűnbak, amire rámutathatunk, és ezzel megkülönböztethetjük magunktól. Az Auróra-telep mindennapjaink szorongató valósága összegyűjtve és egy olyan helyre száműzve, amit legalább nevében idegenként ismerhetünk fel. A kötet címadása éppen ezért lehet optimista, hiszen az írások realizmusától megrettenő és menekülni vágyó olvasónak meghagyja azt a lehetőséget, hogy ne értelmezze univerzálisan a boldogtalanság terjedését és azt csupán a címben szereplő lakótelep szörnyű sajátosságának tulajdonítsa. Mindenki más erősen reméli, hogy az évek alatt – csendben, észrevétlenül – nem lett az Auróra-telep lakója. Ugyanakkor a kötet nem csupán a boldogtalanságról, hanem mellette elkerülhetetlenül, indirekt módon a boldogságról is beszél.

► MOLNÁR ILLÉS

Bezúzott tükrök mosolyognak

Bajtai András: Kerekébb napok

Bajtai András harmadik verseskötete több szinten is éles kanyar a költő pályáján: a *Betűember*től az *Átlás*zó város felé, a horrortól a fantasz-tikum felé, a filmes hatásoktól a világirodalmi hatások felé. A *Kerekébb napok* versei mindkét korábbi Bajtai-kötetnél gazdagabb képi- és motívikus hálót szőnek, miközben továbbra is felfelbukkannak a *Betűember*ből¹ megismert horrorisztikus, szorongató, nyomasztással operáló figurák, helyzetek. Olykor mintha bundáske-nyereken járnánk, máskor egy bepólyált arcú nő enged ki a bukszájából. Az új versekben ugyanakkor már erősebb Neil Krug erősen szaturált és stilizált fotóinak és videóinak hatása, mint az egész Telep-csoportnál oly sokat emelgetett David Lynch-motívumok. Az új versek jobbára nem a magyar költészeti hagyományból eredeztethetőek, a kötet végén – Gál Ferenc, Kassák Lajos és Szőcs Géza mellett – leginkább a huszadik századi világirodalom szerzői szerepelnek a jelöletlenül idézett mesterek közül: Celan, Chaulot, Holan, Lorca, Nerval, Soares.

Szorongás és „paráztatás” helyett több a felfokozott látomás, a melankolikus elvagyódás, és a felismerés, hogy az elvagyódás tere mindig projekció, így a lírikus kénytelen egy szál késsel, félmeztelenül nekiállni és kifaragni a maga elefántcsonttoronyát. Egy misén kócsagarcú gyermeket emelnek a magasba, a versbeli hegyek, erdők, tengerek és a sebek mögött rejlő kunyhók már nem készítenek menekülésre: a félelemkeltésbe egzotikus vonzalom is keveredik, ezek kettős erőterétől a versek több síkon kezdenek el hatni: a rémálmok közé, ha nem is kellemes, de bizarr mód szép víziók keverednek.

„A megismerés és megtapasztalás eksztatikus, bátor örömről beszél, egy olyan félelem nélküli hozzáállásról, amelyik nem keres szintetikus mámort, mert maga a lét részegíti meg. Mert a karneváli létöröm közepette mindenben meg tudja látni (és láttatni) a szépséget...”² – állítottam egy éve Sirokai Mátyás könyvéről, és – ha némi korrekcióval is, de – Bajtai András harmadik verseskötetének világáról szólna is írhatnám ugyanezt.

A két költészet közötti párhuzam nem véletlen egybeesés, hiszen a szerzők a barátság-gon túl alkotói közösséget is képeznek: mindketten a *Lelki gyakorlatok* nevű világirodalmi versblog szerkesztői, így az ott végigolvasható privát kánon hatása mindkét költészetben erős. Ez az online szöveggyűjtemény a modern költészet élvonalának egy markáns vonulatát képezi le: Lorcától Tranströmeren és Wisława Szymborskán át Derek Walcottig és Adam Zagajewskiig a huszadik világirodalom látomásos, szuggesztív képiségű vonulatát reprezentálja. A kötetben ezekből a könyv mottóját adó René Char hatása a legnyilvánvalóbb. De – ha a Sirokai Mátyással való összevetést végigvisszük – a nyilvánvaló formai és stílári különbségeken túl (prózavers helyett gondolatrítmusokkal dolgozó szabadversek, kimért pontosság helyett áradó közlésvágy) szembevető Bajtai felvállalt, sajátosan kezelt személyessége.

Míg a *beat* tanúi egy koherens, sci-fi-ből és szakrális szövegekből épített komplex univerzumot ismertet egy kvázi-személytelen hangon, addig Bajtainál több az önéletrajziként is olvasható elemekkel játszó mű. Sőt, mi több, a rá eddig csak egy-egy vers erejéig jellemző szerelmi líra is

jelentős részét teszi ki a könyvben található harminckilenc versnek.

Az olykor talán aránytalanul túlbujánzó jelzők és birtokos szerkezetek mögül kiolvasható egy hétköznapi valóság, amelyet a költő nyelve esztétizál újra; akár távoli dolgokat nevez meg látomásos belső tájak metaforáiként, akár a kéznél lévő, köznapit történeteket itatja át a felfokozott átélés szürreális víziókká. A kötet három ciklusán egy darabokra hulló lírai én táncol át: hol kiáll a szöveg színpadára és áradó lüktetéssel mesél, hol csak a háttérből láttat, szuggerál – mindig a saját léteért küzd, ennek a harcnak terméke a könyv háromszor tizenhárom futama.

Ez a korántsem magától értetődő indirekt módon születő személyesség a kötet valódi tétje. A könyvben váltakozva szerepelnek egyes szám első személyű (kvázi-alanyi) versek és szereplőket mozgató, látomásos balladák. A kettő világát viszont többnyire csak a nyelvtani személy választja el, barokkosan bujánzó, rítusokban és szürreális képekben tobzódó univerzumuk egy és ugyanaz – és ez az egység valamiképpen önnön elmondhatatlanságában gyökereszik: a mondatrészhalmazok, a folyamatosan újra- és újraalkotott szóképek, a hömpölygő jelzők és metaforák mintha mind egy-egy – a nyelv mögé törekvő – nekirugaszkodás emlékművei lennének.

A nyelvtani én, a vers beszélője mindig a megszólítottéhoz való viszonyában, vagy a környezet fenyegető erőiben születik meg, újra és újra, versről versre. És mivel ez a lírai identitás mindig az általa elmondott környezet terméke, számára létkérdés az elbeszélés aktusa, melyben úgymond saját teremtetit teremti meg. „Mintha még mellett járnál, úgy sétálok / az önámítás torjolatában. Fogod a kezem, / pedig régen eltékoztalak.” (Recitativo)

A kötet nyitóverse, a *Ködvirág* is egy ilyen tengerként hullámozó megnevezési kísérlet: a beszélő megszólítottját halmozza el nevekké, de a sok név éppen eltakarja azt, akihez beszélni igyekszik: „Valamiképp még mindig hiányzol, / szerelem csőre, ajtókj suhogása, / ujjbeggyel összeroppantott kőlibri nyár, / felmorduló rianás és egybeforradás.

[...] Összeragasztott porcelán meneteléssel / tartalak életben, örök meredélyem, / amiként bezúzott tükrök mosolyognak, / helyetted lélegzem, helyetted táplálkozom.” Az én és a megszólított szimbiózisában a test határai felbomlanak, akár az én és az elbeszél közöttiek a *Panírban*: „az egyik öregnek hiányzott az orra, / ezért helyette is / a számon át vettem a levegőt.”

Amikor direktben önmagáról beszél, azt is egy másik szereplő tekintetén át teszi, mintegy tükrökép, ráadásul itt egy bepólyált arcú tekintet tükrében jön létre az én látványa:

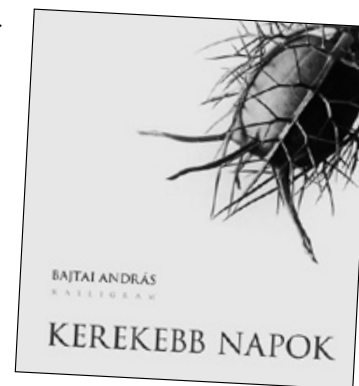
„A bepólyált arcú öregasszony / minden hetedik napon / kienged a bukszából. // Látni akarja, ahogyan / leszakadt csokornyakken-dőmet / agyalágyult kisgyerekként / rángatom a porban...” Majd ezt az ént csakis ez az öregasszony láthatja: „Ne merjétek kinevetni, / amikor ott áll az alkonyat / hipertóniás kirakátában, [...] seszínű arcommal, amibe csak ő nézhet bele.” (Bukcsza)

Bajtai a túltermelési válságban szenvedő objektív és metafiziká-talan líra inverzét hozza létre: sze-

mélyes és transzcendens felé törekvő költészete ugyanakkor nem lesz anakronisztikus, nem retrospektív és nem eszképista: a kötet fülszövegét parafrázálva: nem megkéselt, hanem megkéselt trubadúr. A személyesség, vallomásosság nem korábbi korok hangján szól, hanem a lét olyan szélsőértékéről, ahol a nagy nyomás a mégoly il-lékony individuumot is eggyé szűri és préseli, aprítja és gereblyézi. Aztán szórja és tükrözi.

Ez a szó legszorosabb értelmében vett vi-szonylagosság különbözteti meg verseit a direkt, reflektálatlan alanyiságtól: akár egy elvarázsolt kastély tükrötermében, számtalan torzításból látunk valakit, aki viszont mindig reflektált, konstruált, illékony marad. Ennek az ének szórófeje van, így bárhová pillant, önmagát látja, minden felület az ő hangját veri vissza, hangja a legszűkebb szobában is a tenger morajlása lesz. Csak a végső szétszórás, kiűzetés előtti utolsó pillanatban válik megragadhatóvá, válik legalább egy pillanatra bizonyossá: pusztulok, tehát vagyok, de legalábbis voltam. Befejezett jelen.

Sokszor egy-egy ismerős témát (szakítás, csalódás, vagy épp egy esküvői mulatság utáni le-

Kalligram Kiadó, Budapest, 2014

targia) ír szinte felismerhetetlenül szürreálisra, mintha csak egy jazz-improvizációt hallgatnánk, ahol az eredeti dallam foszlányaiban bukkan föl. Hogy ez nem csak kényszeres asszociáció a jazzrajongásáról is ismert költő esetében, azt az is bizonyítja, hogy a „fekete zene” szövegszinten is felbukkan az egyik versben: „*Indulásunk előtt / fekete zene szólt / a bozótossal benőtt szívben.*” Ahogy az improvizatív zenét a pillanat hatásainak összjátéka szüli meg, és ereje éppen egyszerűségében, egyetlenségében van, úgy a versbeli identitások is, pillanatnyi, illékony képződmények: egy-egy jelzős szerkezetből, érzéki metaforából születnek.

Bajtai harmadik nekirugaszkodása arra erősített rá, ami mindig is különleges ismertetőjele volt: láttató erejű, szuggesztív, felejthetetlen képekből alkotott világot. S ebben a mágiával,

rítusokkal, és végletekig fokozott érzelmekkel telített világban helyezi el saját effektezett, szaturált, csak nyomaiban felfedezhető lírai énjét. Egy sokszorosan tükrözött, kiismerhetetlen, hol félelmetes, hol vonzó, legtöbbször félelmetesen vonzó játékot kreál az olvasónak, akár a manapság népszerű szabadulósobák, ahová a játékost bezárják, és különböző kódokat megfejtve kell kijutnia. És – akár a kultikus *Fűrés* című horror-mesterműben: csak a végén derül ki, hogy a játékmester végig ott van közöttünk.

Jegyzetek:

- 1: „Az elváló igekező magányossága”, *Bárka*, 2010/1
- 2: *Az esztétikai miszticizmus könyve*, *Bárka*, 2013/3

Csiga (2013; vas, tölgyfa; 90x39x8 cm; fotó: Szögi Laczkó)

Az előző számunk tartalmából

Balla Zsófia, Villányi László, Nagy Gábor, Fecske Csaba, Áfra János, Térey János versei

Oravecz Imre, Méhes Károly, Schreiner Dénes prózája

Ferdinandy György, Karácsonyi Zsolt, Demény Péter esszéje

Tanulmányok Eyas Kovács József művészetéről

X. Shakespeare Fesztivál Gyulán

Elek Tibor beszélgetés Márton Lászlóval

Kritikák: Villányi László, Lesi Zoltán, Papp Attila Zsolt, Serestély Zalán, Varga László Edgár, Gergely Ágnes, Kalmár Melinda kötetéről

Bárka

IRODALMI, MŰVÉSZETI ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI FOLYÓIRAT

Megjelenik kéthavonta. Kiadja a Békéscsabai Jókai Színház

Felelős kiadó: Fekete Péter igazgató. Szerkesztőség: 5600 Békéscsaba, Andrásy út 1–3.

Telefon: 66/519-558, Fax: 66/519-560, E-mail: barkaszerk@barkaonline.hu; Internet: <http://www.barkaonline.hu>

Szerkesztőségi fogadóórák: hétfőn 14.00–16.00 óráig.

A lapot tervezte: Lonovics László

Alapította: Cs. Tóth János (a Tevan Kiadó igazgatója) és Kántor Zsolt (főszerkesztő) 1993-ban

HU ISSN 1217 3053

Nyomdai kivitelezés: Kolorprint Kft., Békéscsaba

Megrendelhető a szerkesztőségben. Előfizetési díj: 1 évre 3000 Ft.

Terjeszti a LAPKER Rt.

Kéziratokat nem őrzünk meg, de minden, felbélyegzett válaszborítékkal ellátott küldeményt megválaszolunk.